

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

KAROLINA BARAUSKAITĖ

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinių magistrantūros studijų programa

Studijų programa 62401S111

NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS GYVYBEI IR SVEIKATAI SISTEMA LIETUVOS,
VOKIETIJOS IR ANGLŲ-AMERIKIEČIŲ SISTEMOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

Dr. S. Bikelis

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS	3
I. NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS GYVYBEI IR SVEIKATAI SISTEMOS LIETUVOS, VOKIETIJOS IR ANGLŲ-AMERIKIEČIŲ TEISĖJE.....	6
1. Nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistema Lietuvos baudžiamojoje teisėje.....	6
2. Vokietijos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai	7
3. Anglų-amerikiečių nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistema	10
II. SVEIKATOS SUTRIKDYMO, SUKĖLUSIO MIRTĮ, TEISINIO VERTINIMO PROBLEMA	14
1. Sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinis vertinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje.....	14
2. Sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinis vertinimas Vokietijos baudžiamojoje teisėje.....	24
3. Sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinis vertinimas anglų-amerikiečių sistemos šalių baudžiamojoje teisėje.....	28
III. PASIKĖSINIMO NUŽUDYTI AR SUNKIAI SUTRIKDYTI SVEIKATĄ NETIESIOGINE TYČIA TEISINIO VERTINIMO PROBLEMA.....	34
1. Baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą netiesiogine tyčia vertinimas Lietuvos teismų praktikoje ir doktrinoje	34
2. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą netiesiogine tyčia Vokietijoje.....	39
3. Subjektyvieji požymiai pasikėsinimo atveju anglų-amerikiečių teisėje.....	42
IV. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ ŽMOGAUS GYVYBEI IR SVEIKATAI, PADARYTŲ KALTININKUI APSVAIGUS NUO ALKOHOLIO, NARKOTINIŲ, PSICHOTROPINIŲ AR KITŲ PSICHIKĄ VEIKIANČIŲ MEDŽIAGŲ, TEISINIO VERTINIMO PROBLEMA	50
1. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas, padarytas kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, pagal Lietuvos baudžiamąją teisę.....	50
2. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas, padarytas kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, pagal Vokietijos baudžiamąją teisę.....	53
3. Nusikalstamų veikų, padarytų kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, vertinimo taisyklės anglų-amerikiečių teisėje	58
IŠVADOS	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
ANOTACIJA.....	75
ANNOTATION.....	76
SANTRAUKA	77
SUMMARY	78

IVADAS

Temos aktualumas ir tyrimo problema. Žmogaus gyvybė ir sveikata yra neįkainojamos visuomenės vertybės. Jų pažeidimas paprastai baudžiamas labai griežtai, ir esmingai įtakoja kaltininko tolimesnį likimą. Todėl teisinga nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinamasi į aukščiau nurodytas vertybes, kvalifikacija yra svarbus teismų uždavinys. Teismų praktikoje šis uždavinys ne visada lengvai įgyvendinamas, nes siekiant priimti teisingą teisinį sprendimą šios kategorijos bylose, privalu nustatyti objektyviusius ir subjektyviusius kaltininko veikos požymius. Pastebėtina, kad būtent subjektyviųjų nusikaltimo požymių nustatymas kaltininko veikoje sukelia daugiausiai problemų nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose. Apie subjektyviusius požymius paprastai sprendžiama įvertinant visas bylos aplinkybes, o visų pirma objektyviusius nusikalstamos veikos požymius, pavyzdžiui, pavojingos veikos pobūdį, pavojingumą. Tačiau teismų praktikoje gana dažnos situacijos, kai iš kaltininko padarytos veikos pobūdžio negalima daryti vienareikšmiškos išvados apie jo tikruosius ketinimus. Teismai, nagrinėdami šios kategorijos bylas, susiduria su įvairiomis situacijomis. Vienais atvejais nukentėjusiajam gyvybė gali būti atimta suduodant vienintelį smūgį ranka į galvos (veido) sritį. Antra vertus, galima aptikti ir tokių atvejų, kuomet panaudojant įvairius žmogaus gyvybei ir sveikatai pavojingus įrankius (pavyzdžiui, peilį, kirvį ir pan.), sukeliami „tik“ sveikatos sutrikdymai. Pagaliau, dažnai nusikaltimai, kuriais kėsinamasi į žmogaus gyvybę ir sveikatą, padaromi asmens, stipriai apsvaigusio nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų. Visais šiais atvejais teismams iškyla nusikaltimų žmogaus gyvybei ar sveikatai subjektyviųjų požymių nustatymo problemos, ką patvirtina ir vienodos teismų praktikos nebuvimas vertinant aukščiau nurodytas situacijas.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą problematiką nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose, darbe keliama klausimai: ar asmuo, suduodamas nukentėjusiajam ranka vieną smūgį, suvokė daromos veikos pavojingumą ir ar numatė kito žmogaus mirtį kaip labai tikėtiną savo elgesio rezultatą? Ar pateisinama asmenį, nukentėjusiojo atžvilgiu panaudojusį pavojingus žmogaus gyvybei ir sveikatai įrankius (pavyzdžiui, peilį, kirvį ir pan.), dėl ko nukentėjusiajam padaromas sveikatos sutrikdymas, traukti atsakomybėn pagal faktiškai kilusius padarinius? Ar gali būti asmuo, padaręs nusikaltimą stipraus apsvaigimo būsenoje, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už tyčinę nusikalstamą veiką kito žmogaus gyvybei ar sveikatai, kai jo faktinių daromos veikos aplinkybių suvokimas buvo sutrikęs? Šie klausimai aktualūs ne tik Lietuvos, bet ir Vokietijos, anglų-amerikiečių, o galbūt ir viso pasaulio baudžiamajai teisei. Ir jų sprendimas labai priklauso nuo nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos atitinkamos valstybės (ar

jų grupės) baudžiamojoje teisėje. Taigi šiame darbe yra tiriama, kaip skirtingos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos padeda spręsti aktualius subjektyviųjų požymių nustatymo klausimus. Tai leidžia įvertinti šių sistemų funkcionalumą.

Lietuvos mokslinėje literatūroje subjektyviųjų požymių nustatymo probleminių aspektų klausimais juntama dėmesio stoka. Šių problemų analizei dėmesį yra skyręs V. Piesliakas¹, nagrinėjęs kaltės nustatymo problemas nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai kategorijų bylose. Taip pat atskirus aptariamų problemų aspektus yra palietę D. Pranka², E. Riaubaitė³. Bene plačiausiai subjektyviųjų požymių nustatymo problematiką analizavo S. Bikelis⁴, kuris į šių problemų sprendimo būdus pažvelgė novatorišku žvilgsniu.

Užsienio valstybių baudžiamosios teisės doktrinoje su kaltės nustatymu susijusių problemų sprendimo būdų paieška yra ganėtinai aktuali tema. Iš Vokietijos mokslininkų galima paminėti T. Fischer, M. Hettinger, H. H. Jescheck, H. Tröndle, J. Wessels ir kt.

Nemažai anglų ir amerikiečių mokslininkų taip pat domisi nagrinėjama problema. Iš jų paminėtini A. Ashworth, G. Dingwall, R. A. Duff, B. Fischer, S. Gardner, R. Heaton, B. Hogan, J. Horder, B. Mitchell, P. B. Schabas, J. C. Smith, G. R. Sullivan, J. Rehm bei kt.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas - nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai subjektyviųjų požymių teisinio vertinimo problematikos ypatumai skirtingas nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemas turinčių valstybių baudžiamojoje teisėje.

Tyrimo dalykas. Tyrimo dalykas yra Lietuvos, Vokietijos bei anglų-amerikiečių valstybių teisės aktai, teisinė literatūra, teismų praktika.

Hipotezė. Kai kurias subjektyviųjų požymių nustatymo problemas lemia Lietuvos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos trūkumai.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tikslas – atskleisti nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai teisinio vertinimo pagal subjektyviuosius požymius skirtingose nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemose problematiką, pateikti tinkamiausias šių problemų sprendimo alternatyvas.

¹ Piesliakas V. Kaltė ir jos nustatymas // Socialistinė teisė. 1986, Nr. 4. P. 36-41; Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 331-334, 349-350; Piesliakas V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 7-23; Piesliakas V. Ką galima vadinti žudiku? // Justitia. 2010, Nr. 1 (73). P. 15-42.

² Pranka D. Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 34-41.

³ Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 91-99.

⁴ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsینimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 107-120; Bikelis S. „Sąmoningas leidimas padariniams atsirasti“ – turiningas netiesioginės tyčios požymis ar jos intelektualinio momento parafrazė? // Teisės problemos. 2008, Nr. 3 (61). P. 30-50; Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S) – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 48-49; 131-136; 147-154.

Tikslui įgyvendinti keliama šie uždaviniai:

1. Apžvelgti nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai klasifikacijas pagal kaltės formą Lietuvos, Vokietijos ir bendrosios teisės tradicijos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose;
2. Išanalizuoti Lietuvos, Vokietijos bei anglų-amerikiečių šalių praktiką vertinant atvejus, susijusius su sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, problematika;
3. Atlikti pasikėsimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą netiesiogine tyčia teisinio vertinimo pagrįstumo pagal Lietuvos, Vokietijos bei anglų-amerikiečių valstybių baudžiamąją teisę analizę;
4. Atskleisti nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ar sveikatai, padarytų asmeniui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, teisinio vertinimo ypatumus Lietuvos, Vokietijos bei bendrosios teisinės sistemos valstybių teisinėje praktikoje.

Darbe taikyti tyrimo metodai. Siekiant visapusiškai ir išsamiai įgyvendinti tyrimo uždavinius, darbe naudotasi įvairiais teoriniais metodais, padedančiais efektyviai pasiekti tyrimo tikslą. *Sisteminės analizės metodas* tyrimo objektą leido nagrinėti kaip sistemos dalį. Tiek teismų praktikoje dažniausiai pasitaikančios problemos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose, tiek jų sprendimo būdai buvo analizuoti kaip sistema, atskleidžiant jos elementų tarpusavio ryšį. *Loginis metodas* buvo panaudotas aiškinant įvairias sąvokas, vertinant autorių nuomones. Naudojant *lyginamąjį metodą* buvo lyginami įvairių mokslininkų požiūriai, argumentai. Taip pat šis metodas buvo pasitelktas atskleidžiant nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose pasitaikančias subjektyviųjų požymių nustatymo problemas bei lyginant jų sprendimo būdus Lietuvos ir užsienio valstybių teisinėse sistemose. *Dokumentų analizės metodo* pagalba buvo analizuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys. Darbe panaudojus *apibendrinimo metodą* buvo apibendrinta išanalizuota medžiaga ir suformuluotos darbo išvados.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, kurios skirstomos į smulkesnius skyrius, išvados, literatūros sąrašas, anotacija bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo apimtis - 78 puslapiai.

Tyrimo šaltiniai. Darbe buvo naudotasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamosios teisės vadovėliais, mokslinėmis publikacijomis, moksliniais straipsniais iš duomenų bazių, internetiniais šaltiniais. Taip pat panaudota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai baudžiamosiose bylose. Iš viso darbe panaudoti 97 šaltiniai.

I. NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS GYVYBEI IR SVEIKATAI SISTEMOS LIETUVOS, VOKIETIJOS IR ANGLŲ-AMERIKIEČIŲ TEISĖJE

Nagrinėjant nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai kategorijų bylose dažniausiai pasitaikančias subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių nustatymo problemas, jų sprendimo būdus Lietuvos, Vokietijos bei anglų-amerikiečių teisinėse sistemose, pirmiausia norėtusi apžvelgti šių nusikaltimų sistemos charakteristikas, atskleidžiant jų specifiką skirtingose valstybėse. Kadangi darbe bus analizuojama nusikalstamų veikų teisinio vertinimo pagal subjektyviuosius požymius problematika, todėl šiame skyriuje dėmesį sutelksime į nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai klasifikaciją pagal subjektyvųjų kriterijų, t. y. kaltės formą.

1. Nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistema Lietuvos baudžiamojoje teisėje

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – Lietuvos Respublikos BK) yra numatyta baudžiamoji atsakomybė tiek už tyčines, tiek už neatsargias veikas prieš žmogų. Lietuvos Respublikos BK 129, 130, 131, 135, 136, 138, 140 straipsniuose yra įtvirtintos tyčinio nužudymo ir sveikatos sutrikdymų sudėtys, tuo tarpu Lietuvos Respublikos BK 132, 137, 139 straipsniuose numatytos neatsargaus gyvybės atėmimo bei sveikatos sutrikdymų, padarytų dėl neatsargumo, sudėtys⁵. Taigi matyti, jog baudžiamoji atsakomybė už kito žmogaus gyvybės atėmimą bei sveikatos sutrikdymą įstatyme yra numatyta atsižvelgiant į kaltės formą, t. y. be tyčinių nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ir sveikatai, baudžiamasis įstatymas numato atsakomybę ir už neatsargius nusikaltimus, kuriais yra kėsinamasi į žmogaus gyvybę ar sveikatą. Pažymėtina, jog kaltės formos nustatymas šios kategorijos bylose įgija svarbią reikšmę kvalifikuojant konkrečias nusikalstamas veikas, nes veikos teisinis įvertinimas bus teisingas tik tuomet, kai bus tinkamai nustatyta kaltės forma.

Lietuvos Respublikos BK 15 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nusikaltimas yra tyčinis, jeigu jis padarytas tiesiogine ar netiesiogine tyčia, todėl baudžiamoji atsakomybė už nužudymą bei tyčinius skirtingo masto sveikatos sutrikdymus kyla tuomet, kai žmogaus gyvybė atimama ar sveikata sutrikdoma veikiant tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuostatos, jog nužudymas yra padarytas tiesiogine tyčia, jei kaltininkas suprato, kad jis savo veika kėsina į kito žmogaus gyvybę, numatė, kad gali ją atimti ir to norėjo, o esant netiesioginei tyčiai – nors ir nenorėjo atimti gyvybės, tačiau sąmoningai leido tokiems

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

padariniams atsirasti⁶. Kalbant apie tyčinės kaltės turinį sveikatos sutrikdymo atveju, sveikatos sutrikdymas yra padarytas tiesiogine tyčia, jei kaltininkas suprato, kad jis savo veika kėsina į kito žmogaus sveikatą, numatė, kad gali ją sutrikdyti ir norėjo taip elgtis. Esant netiesioginei tyčiai kaltininkas, nors ir nenorėjo sutrikdyti kito žmogaus sveikatos, tačiau sąmoningai leido tokiems padariniams kilti. Matyti, jog tiek tiesioginės, tiek netiesioginės tyčios intelektualinio momento turinys nužudymo bei tyčinio sveikatos sutrikdymo atvejais sutampa. Skiriasi tik valinis kaltės momentas – esant tiesioginei tyčiai kaltininkas nori pavojingų įstatyme numatytų padarinių, o netiesioginės tyčios atveju, nors ir nenori atimti gyvybės ar sutrikdyti sveikatos kitam žmogui, tačiau nieko nedaro, kad tokie padariniai nekiltų – jis jiems absoliučiai abejingas⁷.

Nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemai taip pat priklauso Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 2 dalyje, 135 straipsnio 2 dalyje, 138 straipsnio 2 dalyje, 140 straipsnio 2 dalyje numatytos tyčinio kvalifikuoto nužudymo, sunkaus, nesunkaus ir nežymaus sveikatos sutrikdymų sudėtys bei Lietuvos Respublikos BK 130, 131, 136 straipsniuose įtvirtintos tyčinio privilegijuoto nužudymo bei sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtys. Visos šios nusikalstamos veikos yra padaromos tyčine kaltės forma, tik skiriasi pagal pavojingumo laipsnį.

Kaip jau buvo minėta, be tyčinių nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ir sveikatai, baudžiamajame įstatyme yra numatyta atsakomybė ir už neatsargius nusikaltimus, kuriais kėsina į žmogaus gyvybę ar sveikatą. Neatsargi kaltė tiek gyvybės atėmimo, tiek sveikatos sutrikdymo atveju gali pasireikšti kaip nusikalstamas pasitikėjimas, kuomet kaltininkas suvokia rizikingą savo veiksmų pobūdį, numato galimus padarinius, t. y. kito žmogaus mirtį arba sveikatos sutrikdymą kaip mažai tikėtinus, ir lengvabūdiškai tikisi išvengti tokių padarinių, arba kaip nusikalstamas nerūpestingumas, kai kaltininkas nesuvokia savo veiksmų nei pavojingo, nei rizikingo pobūdžio ir nenumato, kad dėl jo veikos gali būti atimta kito žmogaus gyvybė arba sutrikdyta sveikata, nors gali ir turi tai numatyti⁸.

2. Vokietijos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai

Vokietijos baudžiamajame kodekse (toliau - Vokietijos BK), kaip ir Lietuvos Respublikos BK, nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai skirstomi į tyčinius ir neatsargius. Pavojingiausia tyčinė nusikalstama veika, kuria kėsina į žmogaus gyvybę, yra numatyta

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika, 2004. Nr. 21.

⁷ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 358.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika, 2004. Nr. 21.

Vokietijos BK § 211 straipsnyje (Kvalifikuotas nužudymas, vok. – *Mord*). Šis nusikaltimas pagal sudėtį yra artimiausias Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto kvalifikuoto nužudymo sudėčiai. Tuo tarpu atsakomybė už paprastą tyčinį nužudymą numatyta Vokietijos BK § 212 (Paprastas nužudymas, vok. – *Totschlag*) straipsnyje, kurio sudėtis panašiausia į Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto paprasto nužudymo sudėtį. Vokietijos BK § 213 (Lengvesnis tyčinio gyvybės atėmimo atvejis, vok. – *Minder Schwerer Fall des Totschlags*) straipsnyje įtvirtinta privilegijuoto nužudymo sudėtis, o § 216 straipsnyje – atsakomybė už gyvybės atėmimą nukentėjusiojo prašymu (vok. – *Tötung auf Verlangen*)⁹. Kalbant apie tyčinius sveikatos sutrikdymus, jų sudėtys yra įtvirtintos Vokietijos BK § 223 (Tyčinis sveikatos sutrikdymas, vok. – *Körperverletzung*), § 224 (Kvalifikuotas sveikatos sutrikdymas, vok. – *Gefährliche Körperverletzung*), § 225 (Priešingas teisei elgesys su globotiniu, vok. – *Mißhandlung von Schutzbefohlenen*), § 226 (Sunkus sveikatos sutrikdymas, vok. – *Schwere Körperverletzung*), § 228 (Sutikimas, vok. – *Einwilligung*) straipsniuose¹⁰.

Skirtingai nei Lietuvoje, pagal vokiškąją baudžiamosios teisės doktriną, tyčinis nusikaltimas žmogaus gyvybei ar sveikatai gali būti padaromas trejomis tyčios formomis: turint ketinimą, tiesiogine ir netiesiogine tyčia. Kalbant apie ketinimą (kitai dar – pirmojo laipsnio tiesioginę tyčią, vok. – *Absicht*), pasakytina, kad nužudymas bus inkriminuojamas kaip padarytas šia tyčios forma, jei kaltininkas siekė nukentėjusiojo mirties ir visiškai nesvarbu, ar jis buvo įsitikinęs, kad nukentėjusiajam gyvybė bus atimta, ar tik numatė tokią galimybę¹¹. Tas pats teigtina ir apie tyčinį sveikatos sutrikdymą – nustačius kaltininko veikoje siekį sutrikdyti sveikatą, veika bus vertinama kaip sveikatos sutrikdymas, padarytas turint ketinimą. Norint konstatuoti šią tyčios formą, svarbiausia yra nustatyti kaltininko siekį nužudyti (sveikatos sutrikdymo atveju – siekį sutrikdyti sveikatą) nukentėjusįjį (dominuoja valinis momentas), todėl galima teigti, jog ketinimas supanašėja su tais atvejais, kurie pagal Lietuvos baudžiamąją teisę būtų vertinami kaip padaryti tiesiogine tyčia.

Pagal Vokietijos baudžiamąją teisę tiek nužudymas, tiek sveikatos sutrikdymas gali būti padaryti ir kitomis tyčios rūšimis – tiesiogine (kitai dar – antrojo laipsnio tiesiogine tyčia, vok. – *Wissentlichkeit*) ir netiesiogine tyčia. Nužudymas bus vertinamas kaip padarytas tiesiogine tyčia, kuomet kaltininkas žinojo arba neabejotinai numatė, kad dėl jo veikos bus atimta kito žmogaus gyvybė, todėl nesvarbu, ar kaltininkas norėjo ar nenorėjo nukentėjusiojo mirties (dominuoja

⁹ Strafgesetzbuch, StGB – in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas: 2010-06-15.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 84.

intelektinis tyčios momentas)¹². Tyčinio sveikatos sutrikdymo atveju kaltininkas turi žinoti ar neabejotinai numatyti sveikatos sutrikdymą kaip savo elgesio rezultatą. Tuo tarpu netiesioginės tyčios atveju kaltininkas suvokė nukentėjusiojo nužudymo galimybę ir, nors kaltininkui tokie padariniai nebuvo reikalingi, jis su jais susitaikė¹³. Sveikatos sutrikdymo atveju kaltininkas turi suvokti sveikatos sutrikdymo galimybę ir būti su juo susitaikęs. Šioje formoje ir valinis, ir intelektualinis momentas pasireiškia lygiai¹⁴. Pastebėtina, jog tiek Lietuvoje, tiek Vokietijoje kaltės turinys esant netiesioginei tyčiai nužudyti ar sutrikdyti sveikatą yra panašus, nes pagal abiejų valstybių baudžiamąją teisę tokiu atveju kaltininkas galintiems kilti padariniams yra abejingas.

Kaip jau buvo minėta, Vokietijos įstatymų leidėjas įtvirtino atsakomybę ir už neatsargiai padarytas nusikalstamas veikas žmogaus gyvybei ir sveikatai. Šiuo aspektu paminėtini du Vokietijos BK straipsniai: § 222 straipsnis (vok. - *Fahrlässige Tötung*), numatantis atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą, bei Vokietijos BK § 229 straipsnis (vok. - *Fahrlässige Körperverletzung*), įtvirtinantis neatsargaus sveikatos sutrikdymo sudėtį¹⁵. Vokietijos BK, skirtingai nei Lietuvos, nepateikia neatsargios kaltės apibrėžimo, tačiau baudžiamosios teisės doktrinoje skiriamos dvi neatsargumo formos: nusikalstamas pasitikėjimas ir nusikalstamas nerūpestingumas¹⁶. Nusikalstamas pasitikėjimas gali būti nustatomas tuomet, kai neatsargaus gyvybės atėmimo atveju kaltininkas numato tikimybę, jog nukentėjusiajam bus atimta gyvybė, o neatsargaus sveikatos sutrikdymo atveju – kad bus sutrikdyta sveikata, tačiau tikisi, kad tokie padariniai nekils. Tuo tarpu nusikalstamai nerūpestingai kaltininkas elgiasi tuomet, kai konkretaus veikimo ar neveikimo atveju nesilaiko rekomenduotino rūpestingumo ir tokiu būdu, net nesuvokdamas to, sukelia pavojingus padarinius, t. y. atima gyvybę nukentėjusiajam ar sutrikdo jam sveikatą¹⁷. Pastebėtina, jog vokiškojoje baudžiamosios teisės teorijoje neatsargios kaltės rūšys pagal turinį yra labai artimos Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtintoms neatsargios kaltės rūšims.

Bene esminis skirtumas nuo Lietuvos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos yra tai, jog Vokietijos BK numato nusikaltimą žmogaus sveikatai, kuris įtvirtina mišrią kaltės formą - BK § 227 straipsnyje numatytas sveikatos sutrikdymas, sukėlęs mirtį (vok. -

¹² Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 84.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Bielinis A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamieji aspektai // Teisės problemos. 2007, Nr. 3 (57). P. 74.

¹⁵ Strafesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas: 2010-06-15.

¹⁶ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 215.

¹⁷ Ten pat.

Körperverletzung mit Todesfolge)¹⁸. Pagal šią normą asmuo traukiamas atsakomybėn tuomet, kai dėl sveikatos sutrikdymo jis veikė tyčia, o gyvybės atėmimo atžvilgiu - neatsargiai¹⁹. Lyginant su Lietuva, paminėtina, jog panašią sudėtį įtvirtinanti norma buvo numatyta senajame 1961 m. BK, tačiau šiuo metu tokio nusikaltimo Lietuvos baudžiamajame įstatyme nerasime.

Greitinant Lietuvos ir Vokietijos baudžiamuosius įstatymus pastebimas dar vienas svarbus skirtumas – Vokietijos BK § 323a straipsnyje (Visiškas apsvaigimas, vok. – *Vollrausch*) yra įtvirtintas nusikaltimas, numatantis atsakomybę už tai, kad asmuo tyčia ar dėl neatsargumo sukelia sau apsvaigimo būseną ir būdamas tokioje būsenoje padaro nusikalstamą veiką²⁰. Lietuvos įstatymų leidėjas tokios nusikaltimo sudėties Lietuvos Respublikos BK neįtvirtino.

Apibendrinant galima teigti, jog Vokietijos BK įtvirtintas nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai skirstymas pagal kaltės formą yra ganėtinai panašus į tą, kuris numatytas Lietuvos Respublikos BK. Skirtumą aptinkame tyčios rūšių, kuriomis gali būti padaromos šios kategorijos nusikalstamos veikos, atžvilgiu - jų Vokietijos baudžiamojoje teisėje yra išskiriama daugiau nei Lietuvoje. Tuo tarpu tiek pagal Lietuvos, tiek pagal Vokietijos baudžiamąją teisę neatsargios veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai gali būti padaromos dvejomis neatsargios kaltės rūšimis - tiek dėl nusikalstamo pasitikėjimo, tiek dėl nusikalstamo nerūpestingumo.

3. Anglų-amerikiečių nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistema

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse apibrėžiant nusikaltimus žmogaus gyvybei yra vartojamas terminas *homicide*, kuris apima visus neteisėtus gyvybės atėmimo atvejus. Nusikaltimai žmogaus gyvybei yra skirstomi į dvi kategorijas: kvalifikuotus nužudymus (angl. – *murder*) ir nužudymus (angl. – *manslaughter*)²¹. Visų pirma, kalbant apie kvalifikuotą nužudymą, pabrėžtina, kad anglosaksų teisėje jis apibūdinamas kaip neteisėtas gyvybės atėmimas turint išankstinį nusikalstamą ketinimą (angl. – *malice aforethought*), kuris apima tyčią nužudyti bei tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą. Taigi reikalaujama, jog tyčia turi būti apgalvota iš

¹⁸ Strafgesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas: 2010-06-15.

¹⁹ Su šio Vokietijos BK straipsnio taikymu susiję atvejai bus aptarti antroje darbo dalyje.

²⁰ Su šio Vokietijos BK straipsnio taikymu susiję atvejai bus aptarti ketvirtoje darbo dalyje.

²¹ Paminėtina, kad JAV, Kanadoje egzistuoja tyčinių nužudymų skirstymas į pirmojo ir antrojo laipsnio nužudymus. Šie nusikaltimai skirstomi pagal tai, ar nužudymas buvo iš anksto apgalvotas (angl. – *premeditated*), sąmoningas (angl. – *willful*) ir tyčinis (angl. – *deliberate*) (Žr.: Singer R. G. Criminal law. Examples and explanations. Second edition. - New York: Aspen law & Business, 2001. P. 150-157.). Šioje vietoje norėtusi pažymėti, jog 2005 m. Anglijos ir Velso Teisės komisija rekomendavo egzistuojančią dvipakopę kvalifikuotų nužudymų (angl. – *murder*) ir nužudymų (angl. – *manslaughter*) struktūrą pakeisti į tripakopę: pirmojo laipsnio nužudymą (angl. – *first degree murder*), antrojo laipsnio nužudymą (angl. – *second degree murder*) bei nužudymą (angl. – *manslaughter*), kurių skyrimo pagrindas būtų subjektyvusis požymis (Plačiau žr.: Horder J. Homicide Law in Comparative Perspective. – Oxford: Hart Publishing Ltd, 2007. P. 19-38.).

anksto, prieš įvykdant veiką²². Iš anksto apgalvota tyčia yra svarbus kriterijus, padedantis atskirti kvalifikuotą nužudymą nuo kitų gyvybės atėmimo atvejų²³. Tai anglosaksų teisės ypatumas, nes pagal Lietuvos ir Vokietijos baudžiamąją teisę šios aplinkybės nustatymui didelės reikšmės neteikiama. Be to, pagal anglų-amerikiečių teisę asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn už kvalifikuotą nužudymą nustačius, kad jis turėjo arba tyčią nužudyti, arba tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą. Šioje vietoje pastebimas skirtumas nuo Lietuvos ir Vokietijos – čia kaltininko tyčios sunkiai sutrikdyti sveikatą nepakanka norint asmenį patraukti atsakomybėn dėl nužudymo.

Visi kiti neteisėti gyvybės atėmimo atvejai, kurie nepripažįstami kvalifikuotais nužudymais (angl. – *murder*), anglosaksų teisinėje sistemoje vertinami kaip lengvesnis nusikaltimas žmogaus gyvybei – nužudymas (angl. – *manslaughter*). Ši nusikalstama veika yra skirstoma į dvi rūšis: savanoriškas (angl. – *voluntary manslaughter*) ir nesavanoriškas (angl. – *involuntary manslaughter*) nužudymas²⁴. Pirmoji šio nusikaltimo rūšis (angl. – *voluntary manslaughter*) apibūdinama kaip kito žmogaus gyvybės atėmimas, tačiau tam tikrą atsakomybę mažinančių aplinkybių²⁵ buvimas nulemia, jog kaltininko veika vertinama ne kaip kvalifikuotas nužudymas, o kaip lengvesnis nusikaltimas žmogaus gyvybei. Šiuo aspektu paminėtina, jog kai kurie savanoriško nužudymo atvejai Lietuvoje būtų kvalifikuojami kaip, pavyzdžiui, nužudymas labai susijaudinus pagal Lietuvos Respublikos BK 130 straipsnį.

Nesavanoriško nužudymo rūšis (angl. – *involuntary manslaughter*) suprantama kaip atvejai, kuomet kaltininkas veikė neturėdamas tyčios nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, tačiau nukentėjusiajam gyvybė buvo atimta. Veika yra vertinama kaip šis nusikaltimas žmogaus gyvybei tuomet, kai kaltininkas gyvybę kitam žmogui atima dėl neteisėto bei pavojingo veiksmo (angl. – *unlawful and dangerous act*), dėl rizikingumo (angl. – *recklessness*) ar dėl didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence*)²⁶.

Pagal anglosaksų teisę asmuo traukiamas atsakomybėn už gyvybės atėmimą dėl neteisėto ir pavojingo veiksmo (angl. – *unlawful and dangerous act manslaughter*) tuomet, jei nustatoma, kad kaltininkas turėjo tyčią arba veikė rizikingai (angl. – *recklessly*) darydamas

²² Carlan P. E., Nored L. S., Downey R. A. An introduction to criminal law. – Jones and Bartlett Publishers, 2010. P. 77. http://books.google.lt/books?id=75m64KF4l_4C&printsec=frontcover&dq=An+introduction+to+criminal+law&hl=lt&ei=xz0NTY71MsnqOdZWYzCJ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CCoQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false; prisijungimo laikas: 2010-11-28.

²³ R. Heaton, G. Williams, G. Douglas išsako kitokią nuomonę: kvalifikuoto nužudymo atveju nėra būtina įrodyti iš anksto apgalvotą tyčią, pakanka staiga kilusios tyčios (Žr.: Heaton R. Criminal law textbook. – Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 109; Williams G. Textbook of criminal law. – London: Stevens and Sons, 1978. P. 208; Douglas G. Criminal law. Questions and answers 2003-2004. Third edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 35.).

²⁴ Heaton R. Criminal law textbook. – Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 114.

²⁵ Tokiomis aplinkybėmis anglosaksų teisėje laikomos nukentėjusiojo provokacija (angl. – *provocation*), kaltininko psichikos būklė (angl. – *mental disorder*), susitarimas dėl savižudybės (angl. – *suicide pact*).

²⁶ Heaton R. Criminal law textbook. – Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 134.

neteisėtą ir pavojingą veiksmą²⁷, tačiau neturėjo tyčios sukelti žmogaus mirtį, kuri atsirado kaip tokio jo elgesio pasekmė. Pažymėtina, jog šiuo atveju nėra būtina nustatyti, kad jis numatė sunkaus sveikatos sutrikdymo ar mirties riziką²⁸. Tuo tarpu rizikingo nužudymo (angl. – *recklessness manslaughter*) atveju jau yra reikalaujama nustatyti, kad kaltininkas numatė akivaizdžią ir rimtą (angl. – *obvious and serious*) mirties arba sunkaus sveikatos sutrikdymo riziką, tačiau, net ir žinodamas, kad ji egzistuoja, vistiek jos ėmėsi²⁹. Atsižvelgiant į tai, kad kaltininkas, net ir žinodamas apie egzistuojančią pavojingų padarinių riziką, vistiek neatsisakė daryti veikos, galima teigti, jog ši nužudymo forma yra pavojingesnė nei nužudymas dėl neteisėto ir pavojingo veiksmo. Lyginant su kontinentinėje teisėje išskiriamomis kaltės formomis, paminėtina, jog rizikingumas (angl. – *recklessness*) yra artimiausias netiesioginei tyčiai bei nusikalstamam pasitikėjimui.

Trečioji nužudymo forma yra įvykdoma veikiant labai nerūpestingai (angl. – *gross negligence*). Anglosaksų teisėje tam, kad konstatuoti gyvybės atėmimą dėl didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence manslaughter*), būtina nustatyti, kad visų pirma kaltininkas turėjo pareigą rūpintis nukentėjusiuoju, antra, jis tokią savo pareigą pažeidė, trečia, pareigos pažeidimas sukėlė nukentėjusiojo mirtį, ketvirta, pareigos pažeidimas gali būti prilyginamas dideliame nerūpestingumui³⁰. Kaltininkas gali būti pripažintas kaltu dėl šios rūšies nužudymo, jeigu nustatoma, kad analogiškoje situacijoje protingas žmogus būtų numatęs mirties (tik mirties, o ne sveikatos sutrikdymo³¹) atsiradimo riziką. Ši kaltės forma nuo aukščiau aprašytų skiriasi tuo, kad kaltininkas nesuvokia savo veiksmo priešingumo teisei. Pastebėtina, kad anglosaksų teisėje didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence*) apibūdinimas priartėja prie nusikalstamo nerūpestingumo, kaip jis suprantamas kontinentinėje teisėje. Kartu norėtusi paminėti, jog, skirtingai nei Lietuvoje bei Vokietijoje, anglų teisėje didelis nerūpestingumas (angl. – *gross negligence*) yra tinkama kaltės forma tik nužudymo (angl. – *manslaughter*) atveju –

²⁷ Neteisėtu veiksmu anglų teisėje laikomi nusikaltimai žmogaus sveikatai, pavyzdžiui, sumušimas (angl. – *battery*) ar fizinės prievartos panaudojimas (angl. – *assault*). Tuo tarpu pavojingu veiksmu yra pripažįstamas toks veiksmas, jei bet kuris protingas asmuo taip elgdamasis numatytų kito žmogaus bet kokio masto sveikatos sutrikdymo galimybę (Žr.: Jefferson M. Criminal law. Sixth edition. – Harlow: Pearson Longman, 2007. P. 547.).

²⁸ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford university press, 2003. P. 396.

²⁹ Heaton R. Criminal law textbook. – Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 135.

³⁰ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford university press, 2003. P. 298.

³¹ Anglijos ir Velso apeliacinis teismas byloje *R v. Misra (2004)* išaiškino, jog tik mirties, o ne sunkaus sveikatos sutrikdymo rizikos numatymas yra tinkamas nužudymo dėl didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence manslaughter*) formai (Žr.: Smith R., Rook D., Murrell L. Conversion course companion for law. Core legal principles and cases for CPE/GDL. – Dorset: Dorset press, 2008. P. 10-11.

http://books.google.lt/books?id=ZSv5XTZytxIC&printsec=frontcover&dq=conversion+course&hl=lt&ei=1ysJTavLBYOEOoWYsK8E&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCUQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false; prisijungimo laikas: 2010-10-15).

šioje sistemoje nėra nusikaltimo, kuris numatytų atsakomybę už sveikatos sutrikdymą dėl didelio nerūpestingumo³².

Kalbant apie bendrosios teisės sistemos valstybėse įtvirtintą nusikaltimų žmogaus sveikatai sistemą, pasakytina, jog jie taip pat skirstomi pagal kaltės formą: *Offences against the Person Act 1861* 18 straipsnyje numatytas tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas (angl. – *causing grievous bodily harm with intent to do grievous bodily harm*), tuo tarpu 20 straipsnyje nustatyta atsakomybė už sunkų sveikatos sutrikdymą (angl. – *inflicting grievous bodily injury*), padarytą rizikingai (angl. – *recklessness*). Pažymėtina, jog pastaruoju atveju pagal anglų teisę nėra būtina nustatyti rizikingumą būtent sunkaus sveikatos sutrikdymo atžvilgiu, pakanka, jog kaltininkas ėmėsi rizikos bet kokio masto sveikatos sutrikdymo atžvilgiu³³.

Lyginant anglų-amerikiečių teisės nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemą su Vokietijos sistema, paminėtina, jog anglų teisėje nėra nusikaltimo, įtvirtinančio sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, sudėtį. Tokia veika, kuri Vokietijoje būtų kvalifikuojama pagal BK § 227 straipsnį, anglosaksų teisėje būtų vertinama kaip kvalifikuotas nužudymas (angl. – *murder*), nes, kaip jau minėta, šiam nusikaltimui pakanka ir tyčios sunkiai sutrikdyti sveikatą.

Apibendrinant galima pasakyti, jog visų analizuotų valstybių, t. y. tiek Lietuvos, tiek Vokietijos, tiek anglų-amerikiečių teisinės sistemos valstybių baudžiamojoje teisėje nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai yra skirstomi pagal kaltės formą. Vertinant Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtintą šios kategorijos nusikaltimų sistemą kitų valstybių kontekste, pastebėtina, jog Lietuvos įstatymų leidėjui artimiausia pozicija įtvirtinta Vokietijos BK nuostatose – čia, kaip ir Lietuvoje, konkrečiai išskiriamos tyčinės ir neatsargios veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai. Skirtumas tame, jog Vokietijoje nužudymas ar sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas ne tik tiesiogine ar netiesiogine tyčia, bet ir turint ketinimą. Taip pat Vokietijoje numatytas nusikaltimas žmogaus sveikatai, įtvirtinantis mišrią kaltės formą. Tuo tarpu lyginant bendrosios teisės tradicijos valstybių teisinėje sistemoje egzistuojančią nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemą su Lietuvos ir Vokietijos teisinėmis sistemomis, galima pastebėti, jog nužudymas dėl rizikingumo (angl. – *recklessness manslaughter*) yra artimiausias nužudymui netiesiogine tyčia bei neatsargiam gyvybės atėmimui dėl nusikalstamo pasitikėjimo. Tuo tarpu gyvybės atėmimas dėl didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence manslaughter*) supanašėja su neatsargiu gyvybės atėmimu dėl nusikalstamo nerūpestingumo.

³² Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 140.

³³ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford university press, 2003. P. 316-317.

II. SVEIKATOS SUTRIKDYMO, SUKĖLUSIO MIRTĮ, TEISINIO VERTINIMO PROBLEMA

1. Sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinis vertinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje

Kartais pasitaiko situacijų, kuomet gyvybė žmogui atimama suduodant vienintelį smūgį ranka į galvos (veido) sritį, nuo kurio nukentėjusysis miršta. Tokiais atvejais iškyla kaltės nustatymo problemos. Panagrinėkime kaip šias situacijas vertina Lietuvos teismai.

Paanalizavus teismų praktiką, pastebėtina, jog teismai skirtingose bylose nevienodai vertina gyvybės atėmimą dėl suduoto vieno smūgio į gyvybiškai svarbią kūno vietą – galvos (veido) sritį: nusikalstamos veikos kvalifikuojamos pagal skirtingus straipsnius, numatančius atsakomybę už nusikaltimus žmogaus gyvybei ir sveikatai, aptinkami nevienodi sprendimai dėl kaltės turinio. Apibendrinus teismų praktiką galima išskirti tokius veikos kvalifikavimo variantus, kai nukentėjusysis miršta nuo vieno kaltininko suduoto smūgio:

- a) veika kvalifikuojama kaip neatsargus gyvybės atėmimas (Lietuvos Respublikos BK 132 straipsnis), jeigu nustatoma neatsargi kaltės forma asmens veikoje;
- b) veika kvalifikuojama kaip tyčinis nužudymas (Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnis), jeigu nustatoma tyčinė kaltės forma asmens veikoje;
- c) veika kvalifikuojama kaip tyčinio sunkaus sveikatos sutrikdymo ir gyvybės atėmimo dėl neatsargumo sutaptis (Lietuvos Respublikos BK 135 straipsnio 1 dalis ir 132 straipsnio 1 dalis), jeigu kaltininkas nesuprato savo veikos pavojingumo kito žmogaus gyvybei ir nenumatė, kad dėl jo veikos bus atimta gyvybė kitam žmogui, tačiau suprato ir numatė, kad dėl jo veikos gali būti sutrikdyta kito žmogaus sveikata, ir taip veikdamas padarė sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį.

Atsižvelgiant į šiuos skirtingus veikos kvalifikavimo variantus matyti, kad vienodos teismų praktikos vertinant atvejus, kuomet mirtis ištinka nuo vieno smūgio ranka į galvos sritį, nėra – net esant panašioms aplinkybėms, veikos teisinis vertinimas iš esmės skiriasi. Gyvybės atėmimas dėl vieno smūgio gali būti vertinamas kaip neatsargus gyvybės atėmimas, kaip tyčinis nužudymas arba kaip tyčinio sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutaptis. Tokiu atveju iškyla skirtingų kaltininkui kylančių teisinių pasekmių problema – gyvybės atėmimas dėl vieno smūgio yra vertinamas arba labai švelniai, arba labai griežtai, arba nei per švelniai, nei per griežtai, kitaip tariant „vidutiniškai“. Siekiant, kad veikos kvalifikacija būtų adekvati padarytos veikos pavojingumui, svarbu tinkamai pasirinkti vieną iš šių variantų.

Renkantis optimaliausią veikos kvalifikavimo variantą kyla klausimas - ar baudžiamosios politikos požiūriu pateisinama traukti asmenį atsakomybėn už tyčinį nužudymą dėl vieno ranka suduoto smūgio? Antra vertus, ar yra pateisinama asmenį, atėmusį gyvybę kitam žmogui, pripažinti kaltu tik dėl neatsargaus gyvybės atėmimo?

Galva yra gyvybiškai svarbi žmogaus kūno dalis, todėl sudavus smūgį į galvą gali prasidėti žmogaus gyvybei pavojingi procesai ir žmogus gali mirti. Tačiau tokie atvejai pasitaiko itin retai – dažniausiai dėl tokio smūgio žmogaus mirtis (ar net sunkus sveikatos sutrikdymas) nekylo. Kaip pavyzdį galima pateikti gyvenimišką situaciją, kuomet asmenys kilusio konflikto metu iš pykčio suduoda vieną ar kelis smūgius kitam žmogui būtent į galvos (veido) sritį. Praktika rodo, jog tokiais atvejais dažniausiai sukeliama įvairaus masto sveikatos sutrikdymai, o ne žmogaus mirtis. Tiesa, jeigu smūgį suduoda įniršęs specialų fizinį pasirengimą turintis asmuo, pavyzdžiui, boksininkas, tuomet galėtume sutikti, kad nuo tokio smūgio nukentėjusįjį gali ištikti mirtis. Tačiau mes kalbame apie žmogaus, neturinčio jokio specialaus pasirengimo, ranka suduotą vieną smūgį (pavyzdžiui, smūgis muštynių metu). Galima rasti daug pavyzdžių, kuomet intensyvūs smūgiai nesukelia sunkių pasekmių, pavyzdžiui:

S. V. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 138 straipsnio 1 dalį už tai, kad asmeninio konflikto metu smogė kumščiais per galvą nukentėjusiajam N. F. ne daugiau kaip aštuonis kartus, spyrė jam į įvairias kūno vietas ne daugiau kaip keturis kartus, sulaužydamas V, VI ir VII dešinės pusės šonkaulius, ir taip nesunkiai sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą³⁴.

Kita vertus, yra ir priešingų situacijų, kuomet vienintelio smūgio pasekmė gali būti žmogaus gyvybės atėmimas:

G. V. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 1 dalį už tai, kad tarpusavio konflikto metu supykęs dėl L. E. girtumo tyčia sudavė jai smūgį į kairę akį. Nuo galvos rotacinio judesio, kuris įvyko dėl šio smūgio, plyšus dešinio smegenų pusrutulio žievės kraujagyslei ir išsiliejus kraujui po kietuoju galvos smegenų dangalu L. E. ligoninėje mirė³⁵.

Iš gyvenimiškos patirties, o taip pat iš dalies remdamiesi bylų analize, galime spręsti, kad sunkūs vieno smūgio padariniai yra itin retas, beveik atsitiktinis padarinys. Todėl kyla klausimas, ar gali iš esmės atsitiktinio pobūdžio padariniai būti kvalifikuojami kaip tyčinio nusikaltimo padariniai? Manytina, kad ne. Labai griežta, arba atvirkščiai, labai švelni veikos kvalifikacija neturėtų priklausyti nuo atsitiktinumo. Atkreiptinas dėmesys ir į baudžiamąjį politinį tokio kvalifikavimo aspektą. Veiką vertinant labai griežtai, t. y. kaip nužudymą netiesiogine tyčia, logiškai išplauktų, jog nukentėjusiajam likus gyvam, kaltininko pavojingų padarinių numatymo laipsnis nepasikeičia – jis, darydamas veiką, vistiek suvokė savo veikos pavojingumą ir numatė didelę mirties kilimo tikimybę, todėl jo veika turėtų būti vertinama kaip

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-176/2008.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-P-247/2009.

pasikėsėjimas nužudyti netiesiogine tyčia³⁶. Tuomet labai daug žmonių iš pykčio konfliktinėje situacijoje sudavę vieną ne itin stiprų smūgį, nukentėjusiajam likus gyvam būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsėjimą nužudyti. Kaip pažymi S. Bikelis, labai abejotina, ar daugeliu atveju tokia veikos kvalifikacija atspindėtų padarytos nusikalstamos veikos esmę³⁷. Šiai nuomonei pritartina, nes toks situacijos sprendimo būdas sudarytų sąlygas neadekvačiam nusikalstamos veikos pavojingumo vertinimui ir kartu baudžiamosios politikos griežtinimui.

Panagrinėjus teismų praktiką nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose pastebėtina, kad teismams kyla nemažai sunkumų nustatant kaltininko kaltės turinį, kuomet nukentėjusiajam gyvybė buvo atimta dėl vieno smūgio. Žinoma, problemų nekyla, kai kaltininkas naudoja intensyvią smurtą³⁸. Tačiau vertinant gyvybės atėmimą dėl vieno smūgio sunku spręsti apie kaltininko tikruosius ketinimus. Tokiu atveju kyla abejonių, ar iš tikrųjų kaltininkas, suduodamas vieną smūgį, veikė su tyčia nužudyti? O gal su tyčia sunkiai sutrikdyti sveikatą ir neatsargumu gyvybės atėmimo atžvilgiu? O gal jis apskritai neturėjo jokios tyčios? Atsakymas į šiuos klausimus nulemia kaltininko veikos kvalifikaciją. Tačiau apžvelgus teisminę praktiką, matyti, jog neretai teismai, vertindami gyvybės atėmimą nuo vieno smūgio, nepakankamai reikšmės teikia subjektyvaus pakaltinimo principui. Pasak V. Piesliako, teismai neretai apie kaltininko kaltės turinį sprendžia tik iš kilusių padarinių ir nuteisdami asmenį kaip pagrindą kvalifikuodami veiką ima objektyvius padarytos veikos požymius, ypač kilusius padarinius. Teismai nepakankamai vertina subjektyviuosius nusikaltimo sudėties požymius, dėl ko ne visuomet teisingai nustatoma kaltės forma ir kaltės turinys³⁹. Su tokia pozicija būtų galima sutikti - atvejus, kai asmuo miršta nuo vienintelio smūgio ranka, vertinant tik pagal kilusias pasekmes, nuošalyje paliekami subjektyvieji požymiai, kurie turi didelę reikšmę pasirenkant tinkamą veikos kvalifikavimo variantą. Be to, manytina, kad kartais teismai nepagrįstai visą dėmesį sutelkia į priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą, o kaltės turiniui suteikia tik antraeilį vaidmenį. Pažymėtina, jog priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas nepakeičia kaltės nustatymo. Priežastinis ryšys yra objektyvusis baudžiamosios atsakomybės pagrindas, kai tuo tarpu pagal Lietuvos baudžiamąją teisę norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, būtina nustatyti subjektyvųjį baudžiamosios atsakomybės pagrindą - kaltę. Taigi ta aplinkybė, jog yra nustatomas priežastinis ryšys, jokių būdu nereiškia, kad kartu yra nustatomas ir kaltininko padarinių numatymo laipsnis.

³⁶ Apie pasikėsėjimo netiesiogine tyčia teisinio vertinimo problematiką plačiau bus kalbama trečioje darbo dalyje.

³⁷ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsėjimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 117.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės bylos Nr. 2K-675/2006, 2K-388/2008, 2K-294/2009.

³⁹ Piesliakas V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 22.

Pažymėtina, jog norint kaltininko veikoje konstatuoti tyčią nužudyti, būtina nustatyti, kad kaltininkas numatė, jog savo veiksmais gali neišvengiamai ar labai tikėtinai atimti gyvybę nukentėjusiajam. Jei nėra nustatoma, kad kaltininkas inkriminuojamus padarinius numatė, jis negali būti pripažįstamas kaltu dėl inkriminuojamos tyčinės nusikalstamos veikos⁴⁰. Kyla klausimas, ar kaltininkas, suduodamas vieną smūgį nukentėjusiajam į galvos (veido) sritį, numato jo mirtį? Šioje vietoje išryškėja problema nagrinėjant tokios kategorijos bylas – būtina nustatyti, ar asmuo numatė, kad dėl jo veikos atsiras baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai, t. y. sveikatos sutrikdymas ar kito žmogaus mirtis. Tačiau, kaip pastebi S. Bikelis, teismų praktikoje yra daug atvejų, kai padarinių numatymo klausimas visiškai nenagrinėjamas, o vietoj to vartojamos tokios formuluotės kaip: „jei kaltininko veika yra tyčinė, tai ir visa jo nusikalstama veika yra tyčinė“, „tyčinė veika rodo esant tyčinę nusikalstamą veiką“, „jei asmuo veikė tyčia, tai visa jo nusikalstama veika yra tyčinė“⁴¹. Manytina, kad būtent tokie formalūs sprendimai dėl kaltininko padarinių numatymo ir nulemia teismų daromas klaidas nagrinėjamos kategorijos bylose.

Panagrinėkime teismų praktiką bylose, kuomet gyvybė atimama kaltininkui sudavus vieną smūgį. Kaip jau buvo minėta aukščiau, pasitaiko trys tokios veikos kvalifikavimo variantai. Teismai, padarę išvadą, jog kito žmogaus mirtis kaltininko nebuvo numatyta, nurodo, jog padarinius kaltininkas sukėlė neatsargiai dėl nusikalstamo nerūpestingumo. Pavyzdžiui:

A. R. buvo nuteistas pagal 1961 m. BK 109 straipsnio 1 dalį (nužudymas dėl neatsargumo) už tai, kad konflikto su nukentėjusiuoju S. Z. K. metu tyčia jam sudavė vieną smūgį į kairiąją skruostą, dėl to įvyko galvos rotacija, kraujo išsiliejimas po kietuoju smegenų dangalu dešiniajame pusrutulyje ir nuo galvos sumušimo nukentėjusysis mirė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog kaltininkas smūgį ranka į kairiąją skruostą nukentėjusiajam sudavė nesiekdamas bei nenorėdamas jį nužudyti ar sužaloti ir nenumatydamas, kad tokia veika kelia pavojų jo gyvybei, tačiau, atsižvelgiant į situaciją ir savo asmenines savybes, turėdamas ir galėdamas tokias pasekmes – nukentėjusiojo mirtį – numatyti. Esant tokioms nustatytoms aplinkybėms ir tokiai nužudymo formai – nusikalstamam nerūpestingumui, padarytoji veika teisingai kvalifikuota pagal BK 109 straipsnio 1 dalį⁴².

L. P. buvo nuteistas pagal BK 132 straipsnio 1 dalį už tai, kad dėl asmeninių nesutarimų kumščiu smogė nukentėjusiajam I. G. į veidą pažandės srityje, dėl ko šis aukštiekninkas parkrito ir atsitrenkęs galva į asfaltuotą dangą mirė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo kvalifikacijai ir nurodė, kad suduodamas stiprų smūgį į pažandę nuteistasis nenumatė, jog nukentėjusysis kris aukštiekninkas ir, atsitrenkęs galvai į asfaltuotą kelio dangą, mirs, nors pagal veikos aplinkybes ir asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti. Kaltininko veika buvo tinkamai kvalifikuota, nes jis gyvybę kitam žmogui atėmė sąmoningai nesilaikydamas atsargumo taisyklių⁴³.

⁴⁰ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 103.

⁴¹ Ten pat. P. 108, 131.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-1088/2001.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-299/2004.

Tokia veikų kvalifikacija kelia abejonių. Baudžiamajame įstatyme nurodyta, kad esant nusikalstamam nerūpestingumui kaltininkas savo veikos pavojingų padarinių kilimo nenumato (Lietuvos Respublikos BK 16 straipsnio 3 dalis), todėl galima teigti, kad jis nesuvokia ir pačios daromos veikos nei pavojingo, nei rizikingo pobūdžio. Manytina, kad nelogiška būtų teigti, kad asmuo, suduodamas smūgį nukentėjusiajam, nuo kurio pastarasis miršta, visiškai nenumato mirties galimybes. Juk visi normalūs protišcai išsivystę žmonės suvokia, kad galva yra jautri ir gyvybiškai svarbi žmogaus kūno dalis, todėl suduodant smūgį į ją kitam žmogui gali būti atimta gyvybė. Be to, žinome praktikoje pasitaikančių situacijų, kada gyvybė atimama būtent dėl vieno ranka suduoto smūgio į galvos (veido) sritį. Todėl teigtina, jog kaltininkas tokiu atveju žmogaus galimą mirtį numato, tačiau labai menku laipsniu⁴⁴.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už neatsargų gyvybės atėmimą esant nusikalstamam nerūpestingumui, privalu konstatuoti, kad asmuo galėjo ir turėjo numatyti pavojingus padarinius. Taigi nusikalstamo nerūpestingumo atveju būtina nustatyti asmens pareigą būti dėmesingu, atidžiu ir atsargiu bei galėjimą numatyti galinčius kilti padarinius. Pažymėtina, kad aukščiau nurodytose bylose nenurodoma, kokių atsargumo taisyklių nesilaikė kaltininkai. Nejaugi kaltininkai, prieš sąmoningai suduodami smūgį, turėjo pareigą tiksliai apskaičiuoti jo stiprumą ir būti atsargūs sąmoningai ir tyčia suduodami smūgius nukentėjusiesiems? Manytina, kad ne.

Toliau analizuojant šį klausimą, norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos teismai tais atvejais, kuomet nukentėjusysis miršta nuo vieno suduoto smūgio, neretai kaltininko veikoje nustato netiesioginę tyčią nužudyti. Šiuo atveju paminėtini tokie teismų praktikos pavyzdžiai:

Byloje nustatyta, kad nuteistasis kumščiu vieną kartą sudavė nukentėjusiajam į veidą, dėl to šis nugriuvo, galvos kaire puse atsitrengdamas į šaldytuvą ar grindis. Dėl padarytų galvos sužalojimų visumos nukentėjusysis po dviejų dienų mirė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sutikdamas su žemesniųjų teismų kvalifikacija konstatavo, jog nuteistojo nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal BK 129 straipsnio 1 dalį kaip tyčinis nužudymas. Tokia išvada buvo grindžiama tuo, kad nuteistasis, būdamas suaugęs, normalaus protinio išsivystymo ir turintis pakankamai gyvenimiškos patirties, smūgiuodamas fiziškai silpnesniam, neblaiviam nukentėjusiajam į gyvybei svarbų organą – galvą, negalėjo nesuprasti, kad toks smūgis kelia pavojų nukentėjusiojo gyvybei ir kad nuo jo nukentėjusysis gali mirti⁴⁵.

J. Ž. nuteistas pagal BK 129 straipsnio 1 dalį už tai, kad jis, būdamas neblaivus, tarpusavio konflikto metu sudavė smūgį kumščiu V. Ž. į veidą ir galvos sritį, dėl ko nukentėjusiajam lūžo nosies kaulai bei buvo sumušta galva ir dėl įvykusio kraujo išsiliejimo po kietuoju ir minkštaisiais galvos smegenų dangalais, galvos smegenų suspaudimo ir pabrinkimo nukentėjusysis mirė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, atmesdama nuteistojo kasacinį skundą, kuriuo jis prašė jo veiką perkvalifikuoti pagal BK 132 straipsnio 1 dalį, savo

⁴⁴ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 132.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-109/2009.

*sprendimą argumentavo tuo, jog J. Ž., suduodamas smūgį vyresniam ir fiziškai silpnesniam asmeniui į gyvybiškai pavojingą kūno vietą (tarpakio sritį), suprato pavojingą savo veiksmų pobūdį, numatė, kad gali atimti jam gyvybę, ir sąmoningai leido tokiems padariniams atsirasti, t. y. atėmė gyvybę kitam žmogui veikiant netiesiogine tyčia*⁴⁶.

Vertinant šiuos teismų sprendimus, matyti, kad teismai padarė išvadą, jog kaltininkai, suduodami ranka vieną smūgį, galimą nukentėjusiojo mirtį numatė kaip pakankamai tikėtiną padarinį, todėl veikė netiesiogine tyčia. Atsižvelgiant į tai, kad galva yra gyvybiškai svarbi ir jautri žmogaus kūno dalis, logiška manyti, kad nuo vieno smūgio ranka į galvą ar veidą asmenį gali ištikti mirtis. Tačiau dažniausiai tokių sunkių padarinių nekyla. Todėl su tokia teismų praktika nenorėtume sutikti.

Pastebėtina, jog gyvybės atėmimo dėl vieno smūgio vertinimas kaip nužudymo netiesiogine tyčia sulaukia nemažai kritikos. Antai E. Riaubaitės nuomone, veiką kvalifikuojant vien kaip tyčinį nužudymą, padarytą netiesiogine tyčia, teisiškai įvertinami tik kilę padariniai, tačiau neatsižvelgiama į kaltininko objektyvų ir subjektyvų šių padarinių kilimo galimybės suvokimą⁴⁷. S. Bikelis, kritikuodamas teismų praktikoje įsivyraujančią tendenciją kaltininko veiksmus kvalifikuoti kaip tyčinį nužudymą netiesiogine tyčia, nurodo, jog bylose dėl žmogaus gyvybės atėmimo ar sunkaus sveikatos sutrikdymo teismai nepaprastai plačiai interpretuoja kaltininko netiesioginę tyčią sukelti sunkius padarinius. Du ar net ir vienintelis smūgis ranka į „gyvybei svarbų organą“ leidžia teismui konstatuoti netiesioginę tyčią sunkių padarinių atžvilgiu. Neatkreipiamas dėmesys, kad ne kiekvienas poveikis į gyvybei svarbų organą kelia kvalifikuotą pavojų asmens gyvybei ar sveikatai, t. y. ne visais tokiais atvejais kaltininkas sąmoningai kelia didelį pavojų sunkiems padariniams kilti⁴⁸. Tokie nuomonei pritartina, nes kaltininkas sudavė vieną smūgį, jis buvo suduotas ranka, nebuvo naudojami jokie žmogaus gyvybei ar sveikatai pavojingi įrankiai. Todėl manytina, jog kito žmogaus mirtis nebuvo numatyta kaip labai tikėtina. Taigi šiuo atveju darytina išvada, kad kaltininkas, suduodamas smūgį, numato nukentėjusiojo mirties galimybę, tačiau labai abejotina būtų teigti, kad tas numatymo laipsnis siekia netiesioginei tyčiai būdingą padarinių numatymą kaip labai tikėtiną.

Apžvelgus teismų praktiką pastebėtina, jog teismai, labai lengvai paneigę nusikalstamo nerūpestingumo buvimą kaltininko veikoje, dažnai daro pernelyg griežtą išvadą, jog gyvybė buvo atimta kaltininkui veikiant netiesiogine tyčia. Tuo tarpu visiškai nėra svarstoma galimybė, kad sudavus ranka vieną smūgį, nukentėjusiajam gyvybė galėjo būti atimta dėl nusikalstamo

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-281/2008.

⁴⁷ Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 96.

⁴⁸ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 117.

pasitikėjimo⁴⁹. Juk esant nusikalstamam pasitikėjimui asmuo taip pat numato pavojingus padarinius, tačiau jie, priešingai nei tyčios atveju, numatomi kaip labai mažai tikėtini⁵⁰. Pažymėtina, jog remiantis intelektine teorija⁵¹ apie netiesioginę tyčią ar nusikalstamą pasitikėjimą konkrečioje veikoje galima spręsti atsižvelgiant į tai, koku laipsniu kaltininkas numatė galinčius kilti padarinius. Kadangi riba tarp nusikaltimo, padaryto netiesiogine tyčia ir nusikaltimo, padaryto esant nusikalstamam pasitikėjimui yra labai nežymi, vertėtų paminėti, kad jeigu kaltininkas nesiekė realizuoti nusikalstamos veikos sudėties, tai nustatyti, ar jis veikė netiesiogine tyčia, ar su nusikalstamu pasitikėjimu, galima tik vertinant jo suvoktą padarinių (ar kitų objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių) atsiradimo (realizavimo) tikimybės laipsnį⁵². Taigi sprendžiant klausimą dėl veikos kvalifikavimo, kuomet nukentėjusysis miršta nuo vieno suduoto smūgio, teismas turėtų atsižvelgti į tai, kokius padarinius kaltininkas numatė ir koku laipsniu juos numatė – ar tokiu, kuris artimesnis netiesioginei tyčiai, ar nusikalstamam pasitikėjimui. Atsižvelgiant į tai, kad dažniausiai pasitaikanti vieno smūgio nukentėjusiajam pasekmė yra įvairaus masto sveikatos sutrikdymai, o ne gyvybės atėmimas, todėl manytina, kad tokiu atveju kaltininko padarinių numatymo laipsnis labiau priartėja prie nusikalstamo pasitikėjimo. Šiuo aspektu galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje teismas pritarė dėl nusikalstamo pasitikėjimo buvimo kaltininko veikoje:

S. B. nuteistas už tai, jog tarpusavio konflikto metu tyčia sudavė vieną smūgį nukentėjusiajam T. R. į skruostą, dėl ko trūko ankstesnės traumos (apie kurią I. B. nežinojo) metu pažeista parasagitalinė vena ir išsiliejus kraujui po kietuoju galvos smegenų dangalu nukentėjusysis mirė. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad I. B. veikė netiesiogine tyčia ir veiką kvalifikavo pagal 1961 m. BK 104 straipsnį (nužudymas). Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas kaltinamojo nusikalstamą veiką perkvalifikavo pagal 1961 m. BK 109 straipsnio 2 dalį. Tokia išvada buvo grindžiama tuo, kad kaltinamasis, suduodamas tik vieną vidutinio stiprumo smūgį kumščiu nukentėjusiajam į veidą, ir, net ir nežinodamas apie ankstesnę nukentėjusiojo traumą, numatė, kad jo veika gali sukelti nukentėjusiojo mirtį, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi, kad tokių pasekmių bus išvengta, nes smūgis ranka nebuvo stiprus. Taigi I. B. kaltė pasireiškė neatsargumu, nusikalstamo pasitikėjimo forma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė tokiai apeliacinio teismo išvadai⁵³.

Taigi teismai tokiais atvejais, kai nukentėjusysis miršta nuo vieno smūgio, darydami išvadą dėl konkrečios kaltės formos ir rūšies, turėtų apsvarstyti nusikalstamo pasitikėjimo buvimo galimybę kaltininko veikoje. Priešingu atveju, visai nesprendžiant tokio klausimo, pasak

⁴⁹ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 132-133.

⁵⁰ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 385.

⁵¹ Apie intelektinę teoriją ir jos reikšmę padedant atriboti netiesioginę tyčią ir nusikalstamą pasitikėjimą plačiau žr.: Bikelis S. „Sąmoningas leidimas padariniams atsirasti“ – turiningas netiesioginės tyčios požymis ar jos intelektualinio momento parafrazė? // Teisės problemos. 2008, Nr. 3 (61). P. 39-45.

⁵² Bikelis S. „Sąmoningas leidimas padariniams atsirasti“ – turiningas netiesioginės tyčios požymis ar jos intelektualinio momento parafrazė? // Teisės problemos. 2008, Nr. 3 (61). P. 40.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-7/2004.

S. Bikelio, tyčinių nusikalstamų veikų sritis yra išplečiama nusikaltimo, padaryto esant nusikalstamam pasitikėjimui, sąskaita, o tai nepriimtina baudžiamuoju – politiniu aspektu. Tokiu būdu dalis asmenų, kurie tinkamai taikant baudžiamąjį įstatymą turėtų būti baudžiami švelniau, kaip už neatsargų gyvybės atėmimą, yra nuteisiami už nužudymą, kurio teisinės pasekmės yra daug griežtesnės⁵⁴. Tokiai nuomonei pritartina, nes asmens, sukėlusio mirtį dėl vieno smūgio, veikos kvalifikacija kaip nužudymo netiesiogine tyčia yra per griežta. Tačiau kartu galima teigti, jog veikos vertinimas tik kaip neatsargaus gyvybės atėmimo yra nepagrįstai švelnus. Gal tuomet tinkamiausia išeitis būtų veikos kvalifikavimas kaip tyčinio sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutapties?

Tikimybė, kad žalojamam žmogui bus padarytas sunkus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas, be abejo, visuomet yra kur kas didesnė nei tikimybė, kad nukentėjusysis mirs. Taigi toje pačioje situacijoje, teismas, padaręs išvadą, kad kaltininkas tik nedideliu laipsniu numatė nukentėjusiojo mirtį, gali padaryti išvadą, kad kitokie padariniai – sunkus ar bent nesunkus sveikatos sutrikdymas – buvo numatyti kaip pakankamai tikėtini ir konstatuoti tyčią (mažiausiai netiesioginę) šių nusikalstamų veikų atžvilgiu. Tokiu atveju kaltininko elgesys turėtų būti kvalifikuotas kaip neatsargaus gyvybės atėmimo ir tyčinio sunkaus (arba nesunkaus) sveikatos sutrikdymo sutaptis⁵⁵. Šioje vietoje paminėtina ir V. Piesliako nuomonė, kad nenustačius kaltininko tyčios atimti gyvybę, reikia patyrinėti galimybes inkriminuoti tuos padarinius, kuriuos kaltininkas numatė kaip būtinus pavojingos veikos padarinius, pavyzdžiui, sunkų ar nesunkų sveikatos sutrikdymą⁵⁶. Analogiška nuostata yra įtvirtinta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 27 punkte, kuriame išaiškinta, jog jei asmuo nesuprato savo veikos pavojingumo kito žmogaus gyvybei ir nenumatė, kad dėl jo veikos bus atimta gyvybė kitam žmogui, tačiau suprato ir numatė, kad dėl jo veikos gali būti sutrikdyta kito žmogaus sveikata, ir taip veikdamas padarė sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį, veika kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos BK 132 ir 135 ar 138 straipsniuose numatytų nusikaltimų sutaptį, jeigu dėl žmogaus gyvybės atėmimo yra neatsargi kaltė⁵⁷. Taigi nustačius, kad kaltininkas veikė su tyčia sutrikdyti kito žmogaus sveikatą bei neatsargumu gyvybės atėmimo atžvilgiu, nusikalstama veika kvalifikuojama kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutaptis:

⁵⁴ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 109.

⁵⁵ Ten pat. P. 134.

⁵⁶ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 350.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika, 2004. Nr. 21.

Ž. Ž. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 1 dalį dėl to, kad sudavė ranka vieną smūgį nukentėjusiajai P. P. į kairiąją skruostą dėl ko įvyko rotacinis galvos judesys bei dėl to išsiliejo kraujas po kietuoju galvos smegenų dangalu, kas sukėlė komplikacijas ir po keturių dienų nukentėjusioji P. P. mirė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nesutikdamas su žemesniųjų teismų sprendimais, konstatavo, jog gyvybės atėmimas nėra dėsningas vieno smūgio į veidą padarinys, todėl kaltininkas paprastai nesuvokia, kad tokia veika pavojinga kito žmogaus gyvybei ir nenumato tokių padarinių kaip gyvybės atėmimas. Kadangi normalios psichikos žmogus, suduodamas vieną smūgį ranka, paprastai suvokia savo veiksmų pavojingumą sveikatai, todėl Ž. Ž., suduodamas ranka smūgį į veidą, suvokė, kad tokia veika stato į pavojų nukentėjusiosios P. P. sveikatą, o tai suvokdamas, jis numatė, kad gali padaryti savo veiksmais nukentėjusiajai sveikatos sutrikdymą, todėl šis padarinys inkriminuojamas kaip padarytas esant tyčinei kaltės formai. Kitas dėl veikos kilęs padarinys – gyvybės atėmimas inkriminuojamas kaip padarytas neatsargiai dėl nusikalstamo nerūpestingumo. Taigi tokiu atveju veika kvalifikuojama kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutaptis, jei dėl žmogaus gyvybės atėmimo yra neatsargi kaltė⁵⁸.

Nusikalstamą veiką kvalifikuojant kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutaptį, tyčinė veika, t. y. sveikatos sutrikdymas yra inkriminuojamas kaltininko suvokimo ribose, tuo tarpu kilę padariniai yra įvertinami kaip sukelti dėl neatsargumo. Tokia veikos kvalifikacija teismų praktikoje pasitaiko retokai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat ne visuomet pritaria sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutapties galimybei:

Vilniaus apygardos teismo nuosprendžiu G. V. buvo nuteistas už tai, kad tarpusavio konflikto metu, supykęs dėl nukentėjusiosios L. E. girtumo, sudavė jai vieną smūgį į kairę akį. Nuo galvos rotacinio judesio, kuris įvyko dėl šio smūgio, plyšus dešinio smegenų pusrutulio žievės kraujagyslei ir dėl to kraujui išsiliejus po kietuoju galvos smegenų dangalu, nukentėjusioji ligoninėje mirė. Pirmosios instancijos teismas šią kaltinamojo G. V. veiką kvalifikavo pagal BK 135 straipsnio 1 dalį ir 132 straipsnio 1 dalį, konstatavęs, kad byloje nėra duomenų, jog G. V. ketino nužudyti L. E., ir kad nors L. E. mirties priežastis buvo G. V. suduotas smūgis, tačiau kilęs šios veikos padarinys buvo atsitiktinis. Teismas padarė išvadą, jog G. V. turi atsakyti už gyvybės atėmimą dėl neatsargumo, pasireiškusį nusikalstamo nerūpestingumo forma. Tuo tarpu kitas dėl G. V. veikos atsiradęs padarinys - sunkus sveikatos sutrikdymas – teismo buvo kvalifikuotas pagal BK 135 straipsnio 1 dalį.

Apeliacinės instancijos teismas, tenkindamas prokuroro skundą, pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir vienu rankos smūgiu padarytą veiką perkvalifikavo pagal Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio 1 dalį. Apeliacinis teismas savo sprendimą nuteisti žmogų už nužudymą argumentavo tuo, jog dažniausiai pasitaikantys stipraus smūgio ranka į galvą sudavimo padariniai yra galvos smegenų kraujagyslių plyšimas ir kraujo išsiliejimas po kietuoju galvos smegenų dangalu. Atvejai, kad sudavus smūgį ranka žmogui į galvą padaromi sužalojimai, nuo kurių tas žmogus miršta, yra pakankamai dažni ir galima netgi teigti, kad dėl to yra netgi susiformavusi visuomeninė nuomonė. Teismas daro išvadą, kad smūgį į veidą nukentėjusiajai L. E. nuteistasis sudavė sąmoningai ir numatydamas visas galimas to smūgio sudavimo pasekmes. G. V. sudavė L. E. ne delnu ir ne į kokias nors gyvybiškai mažiau svarbias kūno vietas, o sudavė vieną, tačiau tiesioginį smūgį kumščiu į gyvybiškai svarbiausią kūno dalį – galvą (kairės akies sritį). Todėl toks smurto pobūdis irgi patvirtina, kad nuteistasis ir suprato savo pavojingos veikos pobūdį, ir numatė galimus tos veikos padarinius. <...> Suduodamas ranka smūgį L. E. į kairės akies sritį, G. V. suprato, kad jis savo veika kėsina į L. E. gyvybę,

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-354/2007.

*numatė, kad gali jai atimti gyvybę ir, nors ir nenorėjo atimti gyvybės, tačiau sąmoningai leido tokiems padariniams atsirasti*⁵⁹. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė sesija paliko nepakeistą Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendį⁶⁰.

Kaip matyti, panašioje situacijoje Lietuvos apeliacinis teismas padarė visiškai kitokį sprendimą ir kitaip įvertino kaltininko kaltės turinį negu šioje byloje pirmosios instancijos teismas⁶¹ ir prieš tai minėtoje byloje⁶² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Taigi vienintelio sprendimo, kaip turėtų būti vertinamas atvejis, kai asmuo miršta nuo vieno ranka suduoto smūgio į galvos (veido) sritį, nėra. Šiuo atveju požiūrių skirtumas atsiskleidžia tame, jog teismai skirtingai vertina vieno smūgio pavojingumą. Vienais atvejais teismai kaltininko suduotą vieną smūgį vertina kaip didelį pavojų kito žmogaus gyvybei: *„atvejai, kad sudavus smūgį ranka žmogui į galvą padaromi sužalojimai, nuo kurių tas žmogus miršta, yra pakankamai dažni ir galima netgi teigti, kad dėl to yra netgi susiformavusi visuomeninė nuomonė. Žmogaus galva yra gyvybiškai svarbi ir labiausiai pažeidžiama kūno dalis, todėl normalus žmogus suvokia, kad suduodamas ne tik koku nors daiktu, bet ir suduodamas smūgį ranka kitam žmogui į galvą, taip pat ir į veido sritį, jis daro veiką, keliančią pavojų ne tik nukentėjusiojo sveikatai, bet ir jo gyvybei*“⁶³. Tokiu atveju konstatuojama, kad kaltininkas suvokė, kad atima gyvybę kitam žmogui ir numatė, kad nukentėjusiojo mirtis yra labai tikėtina jo elgesio pasekmė, todėl jo veika yra tyčinė. Kitais atvejais teismai mano, jog vienas smūgis dažniausiai sukelia ne mirtį, o įvairaus masto sveikatos sutrikdymus: *„kaip rodo gyvenimiškas patyrimas, paprastai vieno smūgio ranka sudavimas į veido sritį suaugusiam normalaus išsivystymo žmogui nesukelia gyvybės praradimo. Vieno smūgio ranka į skruostą sudavimas paprastai sukelia skirtingo laipsnio sveikatos sutrikdymus*“⁶⁴. Kaip matyti, teismai labai prieštaringai vertina vieno smūgio pavojingumą ir jo sukeltus padarinius.

Žinoma, nereikėtų pamiršti, jog kiekviena situacija yra skirtinga ir negalima būtų teigti, kad vienas veikos kvalifikavimo variantas yra teisingesnis nei kitas. Tokiais atvejais baudžiamojo įstatymo taikymas priklauso nuo itin detalaus faktinių bylos aplinkybių, kurios nulemia kaltininko daromos veikos pavojingumo suvokimą ir padarinių numatymo ribas, nustatymo ir jų vertinimo⁶⁵. Tačiau, autorės nuomone, priimtinausias veikos, kuomet nukentėjusysis miršta nuo vienintelio suduoto smūgio, kvalifikavimo variantas būtų sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutaptis. Manytina, kad jeigu kaltininkas, suduodamas smūgį į galvos (veido) sritį, nenumatė nukentėjusiojo mirties kaip labai tikėtiną

⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo apeliacinė byla Nr. 1A-72/2008.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-P-247/2009.

⁶¹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-29/2007.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-354/2007.

⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo apeliacinė byla Nr. 1A-72/2008.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-354/2007.

⁶⁵ Piesliakas V. Ką galima vadinti žudiku? // Justitia. 2010, Nr. 1 (73). P. 23.

pasekmės, jam neturėtų būti inkriminuojama tyčinė kaltės forma gyvybės atėmimo atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, kad kaltininkas nukentėjusiojo mirtį numatė tik menku laipsniu, todėl gyvybės atėmimas jam turėtų būti inkriminuojamas kaip padarytas neatsargia kaltės forma dėl nusikalstamo pasitikėjimo. Be to, turint galvoje tai, kad smūgis dažniausiai sukelia sveikatos sutrikdymus, galima teigti, kad sveikatos sutrikdymo galimybę kaltininkas numatė pakankamai dideliu laipsniu, todėl jo veika sveikatos sutrikdymo atžvilgiu turėtų būti vertinama kaip padaryta tyčine kaltės forma.

2. Sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinis vertinimas Vokietijos baudžiamojoje teisėje

Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje, teismų praktikoje bei baudžiamajame įstatyme laikomasi visiškai kitokios pozicijos nei Lietuvos teisinėje sistemoje. Vokietijoje tokių veikų teisinis vertinimas, palyginti su Lietuvos teismų praktikoje gana dažnai taikoma griežta veikos kvalifikacija kaip tyčinio nužudymo, yra švelnesnis. Čia gyvybės atėmimas dėl vieno suduoto smūgio nėra prilyginamas tyčiniam nužudymui - tokiems atvejams Vokietijos baudžiamajame įstatyme yra skirta atskira norma, įtvirtinanti sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, sudėtį. Nors Lietuvos Respublikos BK tokios normos nerasime, tačiau galime teigti, jog Vokietijos pozicija nagrinėjamu klausimu labiausiai priartėja prie Lietuvos teismų praktikoje gan retai taikomos vieno smūgio, sukėlusio mirtį, kvalifikacijos pagal tyčinio sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutaptį.

Siekiant išnagrinėti Vokietijos patirtį dėl sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinio vertinimo, visų pirma, būtina paminėti, kad Vokietijoje visos baudžiamosios veikos pagal santykį tarp veiksmų ir padarinių yra skirstomos į veiksmų ir padarinių deliktus. Pastarųjų deliktų ypatingą grupę sudaro pagal padarinius kvalifikuojami deliktai – tai tokie atvejai, kai padarius baudžiamąją veiką (pavyzdžiui, tyčinį sveikatos sutrikdymą), papildomai atsiranda ypatingų tokios veikos padarinių (pavyzdžiui, nukentėjusiojo mirtis)⁶⁶. Šių pagal padarinius kvalifikuojamų deliktų išskyrimas didelę reikšmę įgyja tuomet, kai kaltininkas daro nusikalstamą veiką turėdamas tyčią sutrikdyti sveikatą, tačiau dėl tokio jo elgesio yra atimama gyvybė kitam žmogui.

Vokietijos BK § 18 straipsnyje (Sunkesnė bausmė esant ypatingoms veikos pasekmėms (vok. - *Schwerere Strafe bei besonderen Tatfolgen*)) yra atskleidžiama sąsaja tarp pagrindinio delikto ir atsiradusių sunkesnių, negu kaltininkas numatė, padarinių. Jame nurodyta, jog „*kai už*

⁶⁶ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 31.

*nusikaltimui priskiriamą tam tikrą pasekmę įstatymas numato sunkesnę bausmę, tokia bausmė nusikaltimą padariusiam asmeniui bus taikoma tuo atveju, jeigu kilusios pasekmės atžvilgiu jis elgėsi mažų mažiausiai nerūpestingai*⁶⁷. Atsižvelgiant į šią nuostatą, galima teigti, kad Vokietijos BK yra įtvirtintas tyčios ir neatsargumo kombinacijos, arba, kitaip tariant, mišrios kaltės teisinis pagrindas. Mišrios kaltės atveju poelgis, kuris priskiriamas pagrindiniam deliktui, yra tyčinis, o specialūs veikos padariniai yra sukeliama dėl neatsargumo⁶⁸. Taigi Vokietijos BK, be tyčinių ir neatsargių deliktų, yra numatytos ir mišrios kaltės formų veikų sudėtys. Gretinant tokią Vokietijos įstatymų leidėjo poziciją su Lietuvos baudžiamuoju įstatymu, pasakytina, jog mišri kaltė, nors ir žinoma Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje⁶⁹, tačiau Lietuvos Respublikos BK ji nėra tiesiogiai įtvirtinta. Teismų praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, jog tiriant nusikalstamą veiką turi būti konstatuota konkreti kaltės forma – tyčia arba neatsargumas⁷⁰. Tai reiškia, kad mišri kaltės forma Lietuvos teismų praktikoje nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose, skirtingai nei Vokietijoje, nėra pripažįstama. Grįžtant prie Vokietijos, pasakytina, jog remiantis Vokietijos BK § 18 straipsniu, įtvirtinančiu mišrią kaltės formą, tais atvejais, kai asmuo, darydamas tyčinę nusikalstamą veiką, tik menku laipsniu numatė arba nenumatė, kad dėl jo veikos gali atsirasti įstatyme numatyti padariniai, t. y. kito žmogaus mirtis, tačiau tokie padariniai atsirado, jis bus traukiamas atsakomybėn už savo veikos sukeltus padarinius, jeigu dėl jų įrodomas neatsargumas.

Vienas iš pagrindinių padarinių kvalifikuojamų deliktų, numatančių mišrią veikos sudėtį, yra įtvirtintas Vokietijos BK § 227 straipsnyje, kuris nustato atsakomybę už sveikatos sutrikdymą, sukėlusį mirtį (vok. - *Körperverletzung mit Todesfolge*). Šioje baudžiamojo įstatymo normoje įtvirtinta, kad „(1) Jeigu sveikatos sutrikdymo (§ 223 - 226) pasekmė buvo nukentėjusiojo mirtis, tokiu atveju bausmė bus laisvės atėmimas ne mažiau kaip trejiems metams. (2) Mažiau sunkiais atvejais bausmė bus laisvės atėmimas nuo vienerių iki dešimties metų“⁷¹. Tam, kad kaltininkas būtų patrauktas atsakomybėn pagal šį Vokietijos BK straipsnį, reikia nustatyti, kad jis turėjo tyčią sutrikdyti sveikatą, o nukentėjusiojo mirties nenumatė arba numatė tik menku laipsniu, t. y. gyvybės atėmimo atžvilgiu buvo neatsargus.

⁶⁷ Strafgesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas 2010-10-15.

⁶⁸ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 228.

⁶⁹ Plačiau apie mišrią kaltę žr.: Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2006. P. 395-400.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės bylos Nr. 2K-558/2005, 2K-854/2007.

⁷¹ Strafgesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas 2010-10-15.

Pabrėžtina, jog pripažinimas kaltu dėl šio padarinių kvalifikuojamo delikto reikalauja, kad pagrindinis nusikaltimas būtų susijęs su mirties rizika ir kad kaltininkas numatytų kito žmogaus mirtį, kuri gali kilti dėl pagrindinio nusikaltimo (sveikatos sutrikdymo). Tačiau tokių padarinių numatymo laipsnis neturi būti didesnis, nei esant neatsargumui⁷². Kalbant apie padarinių numatymą, pasakytina, jog smurtinių nusikaltimų atvejais, nesant aiškaus motyvo nužudyti, tyčios turinys nužudymo ir sveikatos sutrikdymo atveju skiriasi, ir gali taip atsitikti, kad kaltininkas nukentėjusiojo mirtį numatė tik kaip galimą padarinį, bet rimtai tikėjosi, kad gyvybė nebus atimta. Tokiu atveju jo veikimas dėl mirties bus tik nusikalstamai pasitikintis⁷³. Tačiau jeigu kaltininkas, elgdamasis nusikalstamai, kito žmogaus mirtį numatė tokiu laipsniu, kuris yra būdingas tyčinei kaltei, jo veika negalės būti vertinama kaip pagal padarinius kvalifikuotas deliktas, t. y. kaip sveikatos sutrikdymas, sukėlęs mirtį. Kaltininkas bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ne pagal šią normą, o pagal Vokietijos BK § 211 (vok. - *Mord*) ar § 212 (vok. - *Totschlag*) straipsnius, numatančius griežtesnę atsakomybę atitinkamai už tyčinį kvalifikuotą nužudymą ir tyčinį paprastą nužudymą.

Kalbant apie pagrindinio nusikaltimo, sukėlusio nukentėjusiojo mirtį, pavojingumą, paminėtina, jog pagal Vokietijos baudžiamąją teisę būtina nustatyti sveikatos sutrikdymo sudėčiai būdingą specifinę ryšį su mirties pavojumi⁷⁴. Pasak M. Hettinger, Vokietijos BK § 227 straipsnyje numatyto nusikaltimo objektyvi sudėtis yra tuomet, kai veika apima tik tokius sveikatos sutrikdymus, kuriems yra būdingas specifinis pavojus sukelti mirtį, ir būtent tokio pavojaus savitumas privalo tiesiogiai pasireikšti mirtimi⁷⁵. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo pozicija yra tokia, kad Vokietijos BK § 227 straipsnyje numatyta nusikalstama veika nėra apribota tik veiksmiais, kurie savo pobūdžiu, intensyvumu ir sunkumu sukelia mirtį. Pakanka, jeigu subjekto veiksmai realizuoja veikai būdingą mirties sukėlimo riziką⁷⁶.

Taigi norint patraukti kaltininką atsakomybėn pagal Vokietijos BK § 227 straipsnį, visų pirma reikia nustatyti, kad buvo padarytas pagrindinis tyčinis nusikaltimas, t. y. sveikatos sutrikdymas⁷⁷, antra, Vokietijos BK § 18 straipsnio prasme turi būti nustatytas „ypatingų padarinių“, t. y. šiuo atveju nukentėjusiojo mirties, atsiradimas ir sukėlimas, įskaičiuojant ir

⁷² Horder J. Homicide Law in Comparative Perspective. - Oxford: Hart Publishing Ltd, 2007. P. 58.

⁷³ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 86.

⁷⁴ Ten pat. P. 228.

⁷⁵ Op. cit.: M. Hettinger (А.Э. Жалинский Современное немецкое уголовное право. – москва, 2006, P. 391.)

⁷⁶ А.Э. Жалинский Современное немецкое уголовное право. – москва, 2006, P. 390-391.

⁷⁷ Vokietijos BK § 227 straipsnio prasme kaip pagrindinis nusikaltimas gali būti nustatytas vienas iš Vokietijos BK § 223 - § 226 straipsniuose numatytų veikų (BK § 223 Tyčinis sveikatos sutrikdymas (vok. - *Körperverletzung*), § 224 Kvalifikuotas sveikatos sutrikdymas (vok. - *Gefährliche Körperverletzung*), § 225 Priešingas teisei elgesys su globotiniu (vok. - *Mißhandlung von Schutzbefohlenen*), § 226 Sunkus sveikatos sutrikdymas (vok. - *Schwere Körperverletzung*).

veikos sudėties specifinį pavojaus ryšį tarp pagrindinio delikto ir kvalifikuoto pagal padarinius⁷⁸, ir, galiausiai būtina nustatyti neatsargumą kilusių padarinių, t. y. nukentėjusiojo mirties atžvilgiu. H. Tröndle ir T. Fischer, kalbėdami apie Vokietijos BK § 227 straipsnio taikymą, kaip pavyzdį nurodo atvejį, kuomet kaltininkas suduoda stiprų smūgį nukentėjusiajam į veidą, dėl ko jis susitrenkia galvą į šalia stovintį automobilį ir miršta⁷⁹. Taigi matyti, kad jeigu kaltininko suduotas vienas smūgis sukelia nukentėjusiojo mirtį, Vokietijos baudžiamojoje teisėje tokia veika bus kvalifikuojama pagal padarinius kvalifikuotą deliktą, numatytą Vokietijos BK § 227 straipsnyje, jei dėl gyvybės atėmimo nustatoma kaltininko neatsargi kaltė.

Apibendrinant galima pasakyti, jog Lietuvos teismų praktikoje, skirtingai nei Vokietijoje, ne visuomet skiriamas pakankamas dėmesys kaltininko padarinių numatymo laipsniui – ar jis tikrai numatė žmogaus mirtį kaip labai tikėtiną savo elgesio rezultatą. Vienas smūgis Lietuvos teismų yra vertinamas kaip itin didelis pavojus žmogaus gyvybei, todėl konstatuojama, kad kaltininkas, numatydamas mirtį kaip labai tikėtiną padarinį, veikė su netiesiogine tyčia nužudyti. Tuo tarpu Vokietijoje, skirtingai nei Lietuvos teismų praktikoje, neapsiribojama vien tyčinio nužudymo inkriminavimo galimybe – yra apsvarstomas klausimas dėl kaltininko tyčios sutrikdyti nukentėjusiajam sveikatą ir dėl neatsargumo gyvybės atėmimo atžvilgiu. Jeigu nustatoma, kad kaltininkas turėjo tyčią sutrikdyti sveikatą, tačiau nukentėjusiojo mirties nenumatė arba numatė tik menką mirties kilimo galimybę, tokiu atveju jis nebus traukiamas atsakomybėn už tyčinį nužudymą. Toks veikos teisinis vertinimas supanašėja su Lietuvoje gan retai pasitaikančia veikos kvalifikacija kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo sutapties. Skirtumas tas, kad Vokietijos įstatymų leidėjas numatė atskirą normą, įtvirtinančią atsakomybę už sveikatos sutrikdymą, sukėlusį mirtį. Galiojančiame Lietuvos Respublikos BK tokios normos nerasime, tačiau, autorės nuomone, tokia nusikaltimo sudėtis galėtų būti įtvirtinta ir Lietuvos baudžiamajame įstatyme. Manytina, jog Vokietijos patirties perėmimas dėl sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinio vertinimo padėtų išspręsti Lietuvoje kylančias problemas, kuomet gyvybė nukentėjusiajam atimama dėl vieno smūgio. Tuomet kaltininkas, sudavęs smūgį nukentėjusiajam, nuo kurio pastarasis mirė, būtų traukiamas atsakomybėn už tyčinį sveikatos sutrikdymą, o gyvybės atėmimas būtų inkriminuojamas kaip padarytas neatsargia kaltės forma. Šioje vietoje norėtusi atkreipti dėmesį, jog nusikaltimo sudėtis, numatanti mišrią kaltės formą, Lietuvos teisinei sistemai nėra naujiena - 1961 m. BK

⁷⁸ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 292.

⁷⁹ Op. cit.: Tröndle H. and Fischer T. (The Law Reform Commission consultation paper. Involuntary manslaughter. LRC CP 44-2007, 2007. P. 215. <http://lawreform.ie/fileupload/consultation%20papers/cpInvoluntaryManslaughter.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-01).

111 straipsnio 2 dalis numatė atsakomybę už tyčinį sunkų kūno sužalojimą, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį⁸⁰. Tačiau 1993 m. šios traktuotės buvo atsisakyta išbraukus kvalifikuojamąjį požymį „sukėlęs nukentėjusiojo mirtį“. Pažymėtina, jog siūloma problemos sprendimo alternatyva neturėtų būti suprantama kaip „žingsnis atgal“ į senąjį 1961 m. BK, perimant tą pačią nusikaltimo sudėtį, kuri buvo įtvirtinta 1961 m. BK 111 straipsnio 2 dalyje. Pagal siūlomą normą, kitaip nei galiojant senajam BK, nereiktų nustatinėti dviejų rūšių pasekmių ir dvigubo priežastinio ryšio⁸¹. Siūloma norma būtų taikoma paprasčiau – nustatius kaltininko tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą ir neatsargumą gyvybės atėmimo atžvilgiu. Diegiant šią normą, turėtų būti atkreipiamas dėmesys į Vokietijos baudžiamojo įstatymo nuostatas ir praktiką, kurioje ši norma sėkmingai taikoma.

3. Sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinis vertinimas anglų-amerikiečių sistemos šalių baudžiamojoje teisėje

Bendrosios teisės sistemos šalyse, kaip ir Lietuvoje, klausimas, kaip vertinti atvejus, kuomet žmogaus mirtį sukelia didelio pavojaus žmogaus gyvybei nekelianti kaltininko veika, sukelia nemažai problemų. Čia laikomasi požiūrio, kad jeigu nustatoma kaltininko tyčia sunkiai sutrikdyti sveikatą, tokiu atveju, skirtingai nei Lietuvoje, veika bus vertinama kaip kvalifikuotas nužudymas (angl. – *murder*). Tuo tarpu jei sunkauso sveikatos sutrikdymo tyčia nenustatoma, tačiau padaroma išvada, jog kaltininkas numatė bet kokio masto sveikatos sutrikdymą, tokiu atveju nukentėjusiajam mirus veika kvalifikuojama kaip lengvesnis nusikaltimas žmogaus gyvybei – nužudymas (angl. – *manslaughter*).

Pažymėtina, jog esminis skirtumas nuo Lietuvos ir Vokietijos išryškėja tuo aspektu, jog pagal anglosaksų teisėje galiojančią „sunkaus sveikatos sutrikdymo“ taisyklę (angl. - *grievous bodily harm rule*) tam, kad asmenį būtų galima pripažinti kaltu dėl kvalifikuoto nužudymo, pakanka nustatyti tik jo tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą. Tai reiškia, jog anglų teisėje, net ir nenustačius kaltininko tyčios nužudyti, jis bus patrauktas atsakomybėn dėl kvalifikuoto nužudymo (angl. – *murder*), jei nukentėjusiajam gyvybė bus atimta⁸². Ši pozicija pripažįstama ir Anglijos teismų praktikoje – Lordų Rūmai ne viename savo sprendime patvirtino, kad tyčia sunkiai sutrikdyti sveikatą yra pakankama konstatuoti kvalifikuoto nužudymo subjektyvųjį elementą⁸³. Toks anglų požiūris grindžiamas tuo, kad jeigu kaltininkas turi tyčią sunkiai

⁸⁰ LTSR baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-147.

⁸¹ Piesliakas V. Kaltė ir jos nustatymas // Socialistinė teisė. 1986, Nr. 4. P. 40-41.

⁸² Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 88.

⁸³ Lordų Rūmai, bylos *Cunningham*, 1981; *Moloney*, 1985; *Hancock and Shankland*, 1986. (Žr.: Heaton R. Criminal law textbook. – Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 109.).

sutrikdyti sveikatą nukentėjusiajam, jis suvokia, kad visuomet yra tikimybė, kad sveikatos sutrikdymo pasekmė gali būti nukentėjusiojo mirtis. Todėl toks asmuo yra tiek pat pavojingas bei smerktinas kaip ir asmuo, turintis tyčią nužudyti⁸⁴. Su tokia anglosaksų teisėje vyraujančia pozicija nenorėtume sutikti. Visų pirma, manytina, kad toks veikų teisinis vertinimas yra nepagrįstai per griežtas. Be to, visiškai išnyksta riba tarp tų asmenų, kurie sutrikdydami sveikatą nenumatė mirties arba numatė ją tik menku laipsniu, ir tarp tų, kurie suprato savo veikos pavojingumą žmogaus gyvybei ir numatė mirtį kaip neišvengiamą arba labai tikėtiną savo veiksmų rezultatą. Pastebėtina, jog tokia pozicija supanašėja su Lietuvos teismų praktikoje taikomu veikos kvalifikavimu kaip tyčinio nužudymo, nors kaltininkas, pavyzdžiui, suduodamas vieną smūgį, mirties nenumatė ar numatė nedidelę jos kilimo galimybę. Skirtumas tame, kad Lietuvos teismai neapsvarsto klausimo, ar kaltininkas neturėjo tyčios sutrikdyti sveikatą nukentėjusiajam, o Anglijoje, net ir apsvarsčius tokį klausimą ir nustačius tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą, vistiek inkriminuojamas kvalifikuotas nužudymas (angl. – *murder*).

Kalbant apie tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą, kaip vieną iš alternatyvių subjektyviųjų požymių kvalifikuoto nužudymo atveju, reikėtų išsiaiškinti, ką anglosaksų teisėje reiškia terminas „sunkus sveikatos sutrikdymas“ (angl. – *grievous bodily harm*). Lordų rūmai *D. P. P. v Smith (1961)* sprendime nurodė, kad terminas „sunkus sveikatos sutrikdymas“ turi išlaikyti įprastinę reikšmę: „sunkus“ (angl. – *grievous*) reiškia ne daugiau ir ne mažiau kaip „tikrai rimtas“ (angl. – *really serious*)⁸⁵. Pažymėtina, jog tai, koks mastas prilygsta „tikrai rimtam sveikatos sutrikdymui“ yra fakto klausimas, kurį sprendžia prisiekusieji⁸⁶. Tokiu būdu sveikatos sutrikdymas gali būti pripažįstamas „tikrai rimtu“, net jeigu jis nėra akivaizdžiai grėsmingas. Pavyzdžiui, jeigu prisiekusieji nusprendžia, kad kaltininkas turėjo tyčią sulaužyti kitam žmogui ranką, ir jeigu kartu padaro išvadą, kad sulaužyta ranka yra „tikrai rimtas sveikatos sutrikdymas“, tokiu atveju pripažįstama, jog kaltininkas turėjo tyčią sunkiai sutrikdyti kito žmogaus sveikatą, nepaisant to, ar kaltininkas numatė, kad šis sužalojimas yra „tikrai rimtas“. Todėl jeigu dėl sulaužytos rankos nukentėjusysis miršta, kaltininkas bus pripažįstamas kaltu dėl kvalifikuoto nužudymo⁸⁷. Šioje vietoje pastebėtina, jog Lietuvos teismų praktikoje, skirtingai nei Anglijoje, tuo atveju, jei nukentėjusiajam sulaužoma ranka, veika būtų vertinama tik kaip

⁸⁴ Clarkson C.M.V., Keating H. M., Cunningham S.R. Clarkson and Keating criminal law: text and materials. Sixth edition. – London: Sweet and Maxwell, 2007. P. 674.

⁸⁵ Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 109.

⁸⁶ The Law Commission consultation paper No 177. A new homicide act for England and Wales? 2005. P. 12. http://www.lawcom.gov.uk/docs/cp177_web.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-28.

⁸⁷ Ibid. P. 13.

nesunkus sveikatos sutrikdymas⁸⁸. Manytina, jog šiuo atveju reikėtų sutikti su Lietuvos teismų vertinimu, nes abejotina, ar rankos sulaužymas galėtų būti laikomas „tikrai rimtu“ sužalojimu.

Pažymėtina, jog anglų teisėje esančiai „sunkaus sveikatos sutrikdymo“ (angl. - *grievous bodily harm*) taisyklei nėra visuotinai pritariama. Pavyzdžiui, Lordas Steyn Powell (1997) byloje šiuo klausimu išsakė poziciją, kad kaltės elementas neatitinka elgesio, kuriuo asmuo yra kaltinamas, t. y. mirties sukėlimo. Asmuo yra nuteisiamas už sunkesnę nusikaltimą negu jis ketino padaryti. <...> Dabartinė kvalifikuoto nužudymo subjektyvaus požymio samprata nulemia tai, kad tie kaltininkai, kurie nėra tikrieji žudikai, yra priskiriami žudikams⁸⁹. Šioje vietoje pastebėtina, jog tokia problema egzistuoja ir Lietuvos teismų praktikoje, kuomet asmuo, sudavęs vieną smūgį, dėl kurio nukentėjusiajam buvo atimta gyvybė, yra pripažįstamas kaltu dėl tyčinio nužudymo, nors mirties jis nenumatė ar numatė menku laipsniu. Kaip dar vieną kontrargumentą „sunkaus sveikatos sutrikdymo“ taisyklei galima paminėti A. Ashworth nuomonę, jog ši taisyklė nukrypsta nuo atitikimo principo (angl. – *principle of correspondence*): kaltės elementas neatitinka elgesio elemento, t. y. mirties sukėlimo, todėl asmuo yra nuteisiamas dėl sunkesnio nusikaltimo negu ketino padaryti⁹⁰. Atitikimo principą, pagal tai, kaip jis suprantamas anglosaksų teisėje, galima prilyginti Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintam subjektyvaus pakaltinimo principui. Tokiu būdu teigtina, jog anglų „sunkaus sveikatos sutrikdymo“ taisyklė nukrypsta nuo subjektyvaus pakaltinimo principo. Taigi, kaip matyti, „sunkaus sveikatos sutrikdymo“ taisyklė sulaukia nemažai kritikos, tačiau, nepaisant to, ji yra taikoma pripažįstant asmenį kaltu dėl kvalifikuoto nužudymo.

Aukščiau apžvelgėme, kaip anglosaksų teisėje vertinami atvejai, kuomet nustatoma asmens tyčia nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą. O kaipgi tuomet, jei pripažįstama, kad asmuo neturėjo nei tyčios nužudyti, nei sunkiai sutrikdyti sveikatos, tačiau nukentėjusiajam gyvybė buvo atimta? Pagal anglų teisę tokiais atvejais asmeniui gali būti inkriminuotas mažiau sunkus nusikaltimas – nužudymas (angl. - *manslaughter*)⁹¹. Prie šių atvejų yra priskiriamas ir gyvybės atėmimas dėl vieno suduoto smūgio (angl. - *one punch manslaughter*).

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės bylos Nr. 2K-218/2008, 2K-282/2008.

⁸⁹ Lordų Rūmai, byla Powell (1997). <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/uk/cases/UKHL/1997/57.html&query=powell&method=boolean>; prisijungimo laikas: 2010-10-28.

⁹⁰ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 88.

⁹¹ Pagal anglosaksų teisę kvalifikuotas nužudymas (angl. – *murder*) reiškia nužudymą, padarytą tiesiogine tyčia. Nužudymas (angl. – *manslaughter*) yra skirstomas į dvi kategorijas: savanoriškas (angl. – *voluntary manslaughter*) ir nesavanoriškas (angl. – *involuntary manslaughter*) nužudymas. Savanoriškas nužudymas yra tuomet, kai kaltininkas atima gyvybę kitam žmogui, tačiau dėl tam tikrų atsakomybę mažinančių aplinkybių (nukentėjusiojo provokacija (angl. – *provocation*), kaltininko psichikos būklė (angl. - *mental disorder*), susitarimas dėl savižudybės (angl. – *suicide pact*)) kaltininko veika vertinama ne kaip kvalifikuotas nužudymas (angl. – *murder*), o kaip lengvesnis nusikaltimas žmogaus gyvybei, t. y. *voluntary manslaughter*. Tuo tarpu nesavanoriško nužudymo (angl. – *involuntary manslaughter*) samprata apima atvejus, kai kaltininkas gyvybę atima veikdamas netiesiogine tyčia ar

Anglijos teismų praktikoje nukentėjusiojo mirtis nuo vieno suduoto smūgio vertinama kaip nužudymas dėl neteisėto ir pavojingo veiksmo (angl. – *manslaughter by an unlawful and dangerous act*) tuo pagrindu, kad kaltininkas, suduodamas vieną smūgį, neturėjo nei tyčios nužudyti, nei sunkiai sutrikdyti sveikatą. Pavyzdžiui, *R v Wyatt* (2009) byloje kaltininkas pro šalį einančio nukentėjusiojo paklausė, ar jis neturi cigaretės. Nukentėjusiajam atsakius neigiamai, kaltininkas be jokios priežasties sudavė smūgį jam į veidą, nuo kurio nukentėjusysis parkrito ir atsitrenkė į žemę. Po 10 dienų nukentėjusysis ligoninėje mirė. Šioje byloje kaltininkas buvo pripažintas kaltu dėl nužudymo (angl. – *manslaughter*)⁹². Taigi matyti, jog Anglijos teismai, priešingai nei Lietuvoje, vieno suduoto smūgio nelaiko „tikrai rimtu“ sužalojimu, kuris atitiktų „sunkaus sveikatos sutrikdymo“ (angl. – *grievous bodily harm*) taisyklę. Vienas smūgis anglų teisėje yra vertinamas kaip neteisėtas ir pavojingas veiksmas (angl. – *unlawful and dangerous act*)⁹³, kurį konstatavus, veika bus kvalifikuojama būtent kaip nužudymas dėl neteisėto ir pavojingo veikimo (angl. – *manslaughter by an unlawful and dangerous act*). Tuo tarpu Lietuvos teismų praktikoje vienas smūgis yra laikomas keliančiu itin didelį pavojų žmogaus gyvybei ir kaltininko veika vertinama kaip tyčinis nužudymas. Tačiau, nors Anglijoje ir pripažįstama, kad šio nusikaltimo žmogaus gyvybei atveju kaltininkas numato tik bet kokio masto sveikatos sutrikdymą, bet ne mirtį, jis vistiek traukiamas atsakomybėn už kilusius padarinius - gyvybės atėmimą. Šiuo aspektu įžvelgtinas panašumas su Lietuvos teismų praktikoje paplitusia tendencija tokius atvejus vertinti pagal kilusius padarinius.

Pastebėtina, jog anglų teisinėje literatūroje gyvybės atėmimo dėl vieno smūgio vertinimas kaip nužudymo dėl neteisėto ir pavojingo veikimo (angl. – *manslaughter by an unlawful and dangerous act*) sukelia nemažai diskusijų. Visų pirma, kritika išreiškiama tuo aspektu, jog tam, kad inkriminuoti šį nusikaltimą žmogaus gyvybei, pakanka nustatyti, kad kaltininkas numatė net ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo riziką⁹⁴. B. Mitchell, nepritardamas tam, kad mirtis nuo vieno smūgio yra vertinama kaip ši nusikalstama veika, teigia, jog problema vertinant vieną smūgį egzistuoja tame, kad yra didelis skirtumas tarp to, kokius padarinius

dėl nusikalstamo pasitikėjimo (angl. – *reckless manslaughter*), dėl didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence*) ar dėl neteisėto ir pavojingo veiksmo (angl. – *unlawful and dangerous act manslaughter*).

⁹² Anglijos ir Velso apeliacinio teismo byla *R v Wyatt* (2009).

<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2009/88.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

⁹³ Anglosaksų teisėje neteisėtu veiksmu (angl. – *unlawful act*) laikomas nusikaltimas žmogaus sveikatai, pavyzdžiui, sumušimas (angl. – *battery*) ar fizinės prievartos panaudojimas (angl. – *assault*). Tuo tarpu pavojingas veiksmas (angl. – *dangerous act*) bus konstatuojamas tuomet, jei bet kuris protingas asmuo taip elgdamasis numatytų bet kokio masto sveikatos sutrikdymo riziką (Ashworth A. *Principles of criminal law*. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 294-296).

⁹⁴ Mitchell B. More thoughts about unlawful and dangerous act manslaughter and one-punch killer // *Criminal law review*. 2009. P. 503.

kaltininkas numatė, t. y. nedidelį sveikatos sutrikdymą, ir tarp to, kokie padariniai jam yra inkriminuojami, t. y. gyvybės atėmimas⁹⁵.

Kritinį požiūrį šiuo aspektu išreiškia ir A. Ashworth, teigdamas, jog nuteisti asmenį dėl nužudymo, kai jis, suduodamas vieną smūgį, numatė ne didesnius savo elgesio padarinius, nei kito žmogaus sumušimas, yra neproporcinga ir neteisinga. Tokiu atveju asmens kaltė yra prilyginama jo nesėkmingo veiksmo rezultatui. A. Ashworth nurodo, kad tais atvejais, kai kito žmogaus mirtis nebuvo numatyta, kaltininkas turėtų būti pripažįstamas kaltu tik dėl to, ką jis ketino padaryti (pavyzdžiui, dėl užpuolimo), o ne dėl nukentėjusiojo mirties, kuri atsirado tik dėl nesėkmės⁹⁶. Galima teigti, jog šis autorius didelę reikšmę teikia subjektyvaus pakaltinimo principui ir mano, kad asmens, sudavusio vieną smūgį, pripažinimas kaltu dėl nužudymo (angl. – *manslaughter*) pažeidžia šį principą. Panaši problema egzistuoja ir Lietuvos teismų praktikoje, kai teismai ne visuomet skiria pakankamą dėmesį subjektyvaus pakaltinimo principui.

JAV, kalbant apie sveikatos sutrikdymą, sukėlusį mirtį, yra vartojamas terminas „nedoro jausmo nužudymas“ (angl. – *depraved - heart murder*)⁹⁷. Šis nusikaltimas, skirtingai nei Anglijos teisėje kvalifikuotas nužudymas (angl. – *murder*), neapima tyčios sutrikdyti sveikatą. „Nedoro jausmo nužudymas“ apibūdinamas kaip „nedoras ir pagiežingas jausmas“ (angl. – *abandoned and malignant heart*), „ypatingas abejingumas kito žmogaus gyvybei“ arba „rimtos mirties rizikos sukūrimas“⁹⁸. JAV 1962 m. Pavyzdinio baudžiamojo kodekso (*U. S. Model penal code*) 2-02 straipsnis apima tokius gyvybės atėmimus dėl rizikingumo (angl. – *reckless*), kurių atveju egzistuoja „ypatingas abejingumas kito žmogaus gyvybei“ (angl. – *extreme indifference to the value of human life*)⁹⁹. Vertinant tokius apibūdinimus Lietuvos baudžiamosios teisės kontekste, pastebėtina, jog galima išvelgti jų panašumą su netiesioginės tyčios apibūdinimais. Todėl darytina išvada, kad JAV tokių atvejų, kuomet nukentėjusiajam gyvybė atimama dėl vieno

⁹⁵ Mitchell B. Although the Ministry of Justice has spent the last two years reviewing homicide law, there still remains a serious problem around “one-punch killers” which means punishment for bad luck. <http://www.barristermagazine.com/article-listing/current-issue/although-the-ministry-of-justice-has-spent-the-last-two-years-reviewing-homicide-law-there-still-remains-a-serious-problem-around-%E2%80%9Cone-punch-killers%E2%80%9D-which-means-punishment-for-bad-luck.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

⁹⁶ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 300-301.

⁹⁷ „Nedoro jausmo nužudymas“ (angl. – *depraved - heart murder*) terminas taip pat vartojamas kalbant apie antrojo laipsnio nužudymą (Gardner T. J., Anderson T. M. Criminal law. Tenth edition. 2009. P. 243. http://books.google.lt/books?id=vzHQUDvsPr4C&printsec=frontcover&dq=criminal+law&hl=lt&ei=6pbmTL-rLtCJ4gakwv34Ag&sa=X&oi=book_result&ct=book_thumbnail&resnum=9&ved=0CFkQ6wEwCA#v=onepage&q&f=false; prisijungimo laikas: 2010-11-03).

⁹⁸ Brody D. C., Acker J. R., Logan W. A. Criminal law. – An aspen publication, 2001. P. 391. http://books.google.lt/books?id=2ipUSeStAzQC&printsec=frontcover&dq=brody+criminal+law&source=bl&ots=dhZ2jA5YUy&sig=wGVS-I7H-97DK-YxJDLRs2Fijw&hl=lt&ei=vyQJTaevOMGe4Qa4rOS4AQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBoQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

⁹⁹ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 265.

smūgio, vertinimas priartėja prie Lietuvos teismų praktikoje taikomo veikos vertinimo kaip nužudymo netiesiogine tyčia.

Apibendrinant visą skyrių, pastebėtina, jog Lietuvos, Vokietijos bei anglų-amerikiečių valstybių teisiniai sprendimai tais atvejais, kai dėl patirto sveikatos sutrikdymo nukentėjusysis miršta, skiriasi. Natūralu, kad skirtingose teisinėse sistemose yra priimami skirtingi problemų sprendimo būdai, todėl jokių būdu negalima vienareikšmiškai teigti, jog vienas ar kitas probleminės situacijos sprendimo būdas yra neteisingas ar netinkamas. Tačiau kalbant apie sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinį vertinimą, manytina, kad Vokietijoje pasirinktas problemos sprendimo būdas yra labiausiai pagrįstas. Pagal Vokietijos baudžiamąją teisę tais atvejais, kai nustatoma, kad asmuo turėjo tyčią sutrikdyti sveikatą, tačiau nukentėjusiojo mirties nenumatė arba numatė menku laipsniu, veika vertinama pagal baudžiamojo įstatymo normą, numatančią atsakomybę už tyčinį sveikatos sutrikdymą ir gyvybės atėmimą dėl neatsargumo, t. y. pagal Vokietijos BK § 227 straipsnį. Autorės nuomone, ieškant atsakymo, kaip išspręsti gyvybės atėmimo dėl vieno smūgio vertinimo problemą Lietuvos teismų praktikoje, vertėtų atsižvelgti į Vokietijos patirtį. Lietuvos baudžiamajame įstatyme įdiegiant normą, numatančią mišrią kaltės formą, t. y. tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą bei neatsargumą gyvybės atėmimo atžvilgiu, teismų praktika taptų nuoseklesnė bei labiau pagrįsta. Taip pat didesnis dėmesys būtų teikiamas subjektyvaus pakaltinimo principui ir tokiu būdu dėl neatsargumo kilę padariniai nebūtų inkriminuojami kaip sukelti tyčia.

III. PASIKĖSINIMO NUŽUDYTI AR SUNKIAI SUTRIKDYTI SVEIKATĄ NETIESIOGINE TYČIA TEISINIO VERTINIMO PROBLEMA

Apžvelgus ir išanalizavus problemas, susijusias su sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisiniu vertinimu Lietuvoje, Vokietijoje bei anglų-amerikiečių teisinėse sistemose, toliau darbe aptarsime dar vieną Lietuvos teismų praktikoje pasitaikančią problemą. Ši problema išryškėja nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose, kai teismai, kvalifikuodami tyčinę nusikalstamą veiką (padarytą esant tiesioginei neapibrėžtai tyčiai ar netiesioginei tyčiai), prioritetą suteikia objektyviesiems požymiams, o subjektyvieji paliekami nuošalyje. Teismų praktikoje pastebimi pavyzdžiai, kuomet apsiribojama nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagal faktiškai kilusius padarinius taisykle. Šiai problemai nėra skiriama daug dėmesio, todėl vertėtų ne tik atskleisti tokio vertinimo aspektus Lietuvos teismų praktikoje, bet ir apžvelgti Vokietijos bei anglų-amerikiečių valstybių praktiką nagrinėjamu klausimu. Tai leis plačiau pažvelgti į nagrinėjamą problemą ir pateikti galimas problemos sprendimo alternatyvas.

1. Baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą netiesiogine tyčia vertinimas Lietuvos teismų praktikoje ir doktrinoje

Panagrinėjus teismų praktiką pastebėtina, kad problemų neretai kyla nenustačius kaltininko siekio nužudyti. Jeigu kaltininkui smogus vieną ar kelis smūgius peiliu, kirviu ar kitu panašiu įrankiu nukentėjusiajam į gyvybiškai svarbias kūno vietas, nukentėjusysis miršta, teismas, nenustatęs kaltininko siekio nužudyti, veiką kvalifikuoja kaip nužudymą netiesiogine tyčia¹⁰⁰. Tačiau tuo atveju, jei kaltininkui veikiant netiesiogine tyčia gyvybės atžvilgiu nukentėjusysis lieka gyvas, teismai veiką kvalifikuoja pagal faktiškai kilusius padarinius - kaip sunkų sveikatos sutrikdymą¹⁰¹. Tokia veikos kvalifikacija yra grindžiama nuostata, kad esant netiesioginei tyčiai, veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius¹⁰². Pažymėtina, jog S. Bikelio nuomone, tokia formuluotė nėra tiksli, nes iš jos nėra aišku, esant kokiai netiesioginei tyčiai nusikalstama veika kvalifikuojama pagal faktiškai kilusius padarinius – ar netiesioginei tyčiai nužudyti, ar netiesioginei tyčiai sunkiai sutrikdyti sveikatą¹⁰³. Jeigu turima galvoje netiesioginė tyčia nužudyti, tuomet, nors kaltininkas ir nenori pavojingų padarinių, tačiau elgiasi

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės bylos Nr. 2K-314/2004, 2K-39/2007, 2K-774/2007, 2K-531/2008.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės bylos Nr. 2K-38/2007, 2K-757/2007, 2K-431/2008.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika, 2004. Nr. 21.

¹⁰³ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 149.

taip, t. y. panaudoja peilį ar kitokį pavojingą įrankį kito žmogaus atžvilgiu, kad padariniai, t. y. kito žmogaus mirtis tampa labai tikėtinu jo veiksmų rezultatu. Nukentėjusiajam likus gyvam kaltininkas už pasikėsinimą nužudyti neatsako - tokiu atveju jis traukiamas atsakomybėn už realiai kilusius padarinius. Tokiu būdu kaltininko apsisprendimas naudoti smurtinius veiksmus visiškai nesijaudinant dėl galimų padarinių lieka mažų mažiausiai neįvertintas. Šiuo atveju nukrypstama nuo subjektyvaus pakaltinimo principo ir objektyviam, dažnai nuo atsitiktinumo priklausančiam, kriterijui (kilusiems padariniams) teikiama pirmenybė prieš subjektyvųjį (kaltininko tyčios turinį)¹⁰⁴. S. Bikelis kaip tokios problemos sprendimo alternatyvą siūlo taikyti baudžiamąją atsakomybę už netiesioginę tyčią padarytas nebaigtas nusikalstamas veikas¹⁰⁵. Kaip toks siūlymas yra vertinamas Lietuvos teismų praktikoje bei doktrinoje?

Visų pirma, norėtusi aptarti įstatymų leidėjo poziciją šiuo klausimu. Lietuvos Respublikos BK 22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką yra tyčinis veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių¹⁰⁶. Iš šios įstatymo nuostatos matyti, kad vienas iš pasikėsinimo, kaip parengtinės nusikalstamos veikos stadijos, esminių požymių yra tai, kad baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą galima tik tuomet, kai nagrinėjamos bylos dėl tyčinių nusikalstamų veikų. Pažymėtina, kad įstatyme nėra tiksliai detalizuota, kokia konkrečiai tyčios rūšimi galima kėsintis padaryti nusikalstamą veiką - tik tiesiogine, tik netiesiogine tyčia, ar tokia galimybė įmanoma esant abiems tyčios rūšims. Todėl galime teigti, jog įstatymų leidėjas neįtvirtino draudimo traukti baudžiamojon atsakomybėn asmens už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia. Adekvačiai (ne siaurinamai) aiškinant baudžiamąjį įstatymą, pasakytina, jog tuomet, kai asmuo sąmoningai sukelia didelį pavojų baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams kilti, tačiau šie padariniai nekyla dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių, jis pasikėsina padaryti nusikalstamą veiką veikdamas netiesiogine tyčia ir už tai gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn¹⁰⁷.

Baudžiamosios teisės teorijoje atsakomybės už pasikėsinimą netiesiogine tyčia taikymo galimybė yra kategoriškai atmetama. Tačiau galima aptikti ir nuomonių, jog asmeniui gali būti

¹⁰⁴ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 149.

¹⁰⁵ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 107-120.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.

¹⁰⁷ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 110.

taikoma atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia¹⁰⁸. Kartu pastebėtina, kad apskritai nedaug dėmesio yra skiriama pasikėsinimo subjektyviesiems požymiams, apsiribojant teiginiu, jog pasikėsinimas galimas tik tiesiogine tyčia¹⁰⁹. Tokia pozicija dėl tyčinės kaltės formos pasikėsinimo atveju Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra dominuojanti. Visi jai pritariantys autoriai tarsi susitarę teigia, kad pasikėsinimas yra kryptinga, tikslinga veika, kuri padaroma siekiant sukelti konkrečias nusikalstamas pasekmes¹¹⁰. Šis argumentas, pasak S. Bikelio, yra logiškai ydingas, nes teiginys, kad pasikėsinimas galimas tik tiesiogine tyčia, išplaukia iš tvirtinimo, kad pasikėsinimo atveju visuomet siekiama BK numatytų padarinių¹¹¹. Taigi susidaro užburtas ratas – pasak autorių, pritariančių vyraujančiai nuomonei, pasikėsinimo atveju yra siekiama sukelti baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius, todėl neįmanoma pasikėsinti nesiekiant nusikalstamo rezultato, t. y. netiesiogine tyčia. Tačiau neaišku, kuo pagrįstas toks tvirtinimas – taip teigiantys autoriai nepateikia argumentų. Pabandykime surasti pavyzdžių, iš kurių būtų matyti, jog kaltininkas pasikėsinimo atveju padarinių nesiekia. Pavyzdžiui, kaltininkas suduodamas vieną kartą peiliu nukentėjusiajam į krūtinės sritį, suvokia daromos veikos pavojingą pobūdį ir nukentėjusiojo mirtį numato kaip labai tikėtiną savo veikos rezultatą, tačiau tokių padarinių nenori. Jeigu tokioje situacijoje nukentėjusysis lieka gyvas, kaltininko abejingumas padarinių atžvilgiu išlieka toks pat – jis jų nesiekė, tačiau veikė keldamas pavojų kito žmogaus gyvybei ir jam buvo tas pats, ar padariniai kils, ar ne, tačiau padarinių ne dėl nuo jo valios priklausančių aplinkybių neatsirado. Manytina, kad tokia situacija parodo, jog pasikėsinimo atveju ne visuomet siekiama baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių. Todėl kyla diskusinis klausimas, ar galima kalbėti apie pasikėsinimą nužudyti netiesiogine tyčia, jei kaltininkas nesiekia atimti gyvybės nukentėjusiajam?

Siekdami atsakyti į aukščiau nurodytą klausimą, aptarkime keletą situacijų. Sakykime, kaltininkas, staiga apimtas nevaldomo pykčio, smogia vieną kartą nukentėjusiajam peiliu į krūtinės sritį. Nukentėjusysis nuo vidinio nukraujavimo, kurį sukėlė dūris peiliu, mirė. Tokie atvejai teismų praktikoje vertinami kaip nužudymas netiesiogine tyčia:

¹⁰⁸ Autoriai, kurie pasisako už baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą netiesiogine tyčia taikymą Lietuvos baudžiamojoje teisėje, yra S. Bikelis (Žr.: Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 147-154; Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 107-120.) bei D. Pranka (Žr.: Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 34-41.).

¹⁰⁹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. - Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 250; Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 141.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 115.

D. G. nuteistas už tai, kad būdamas apsvaigęs nuo alkoholio dėl asmeninių nesutarimų ir pykčio, sudavė peiliu vieną smūgį J. T. į krūtinės sritį, taip padarydamas jai durtinę–pjautinę kiauryminę krūtinės dešinės pusės žaizdą su dešinės pusės VI šonkaulio nupjovimu ir dešinio plaučio, diafragmos bei kepenų sužalojimu, tai komplikavosi ūmiu nukraujavimu į krūtinplėvės bei pilvaplovės ertmes, dėl to nukentėjusioji mirė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija sutiko su nuteistojo argumentu, kad jis neturėjo tikslo nužudyti J. T., nesiekė jos mirties. Byloje nustatytos aplinkybės leidžia spręsti, kad D. G. suduodamas smūgį peiliu nukentėjusiajai į krūtinės sritį suprato pavojingą savo veiksmų pobūdį, numatė, kad gali atimti jai gyvybę ir sąmoningai leido tokiems padariniams atsirasti, t. y. gyvybę kitam žmogui atėmė veikiant netiesiogine tyčia. Ši veika teismų teisingai kvalifikuota pagal BK 129 straipsnio 1 dalį¹¹².

Teismas šioje byloje kaltininko veiką suduodant peiliu vieną smūgį nukentėjusiajam į krūtinę įvertino kaip nužudymą netiesiogine tyčia. O kaip klausimas turėtų būti sprendžiamas tuo atveju, jei nukentėjusysis nemiršta, bet jam padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas?

M. J. nuteistas pagal BK 135 straipsnio 1 dalį už tai, kad būdamas neblaivus, konflikto metu tyčia peiliu dūrė į krūtinės sritį K. U. ir taip padarė sunkų sveikatos sutrikdymą, pasireiškusį kiauryminiu krūtinės ląstos sužalojimu. Iš nuteistojo parodymų matyti, kad peilį į šokių salę jis atsinešė turėdamas tikslą panaudoti galimo konflikto su kitais asmenimis atveju ir susidariusi konfliktinei situacijai jį panaudojo. Ši aplinkybė taip pat patvirtina, kad peilį M. J. rengėsi panaudoti ir panaudojo sąmoningai. Nuteistasis pagal susiklosčiusias įvykio aplinkybes ir savo vidines savybes turėjo suvokti, kad be N. T., į kurį tiesiogiai buvo nukreipta jo tyčia, jis gali sužaloti ir kitus šalia buvusius žmones. Todėl durdamas nukentėjusiajam peiliu į priekį ištiestomis rankomis, M. J. privalėjo numatyti, kad dėl jo veiksmų gali atsirasti pavojingi padariniai ir nors jų ir nenorėjo, tačiau sąmoningai leido jiems kilti, t. y. veikė netiesiogine tyčia. Tokiais atvejais, kaip patvirtina ir susiklosčiusi teismų praktika (kasacinės bylos Nr. 2K-757/2007, 2K-173/2008 ir kt.), veika kvalifikuojama pagal faktiškai sukeltus padarinius¹¹³.

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė žemesniųjų teismų padarytai išvadai dėl kaltės formos, t. y. kad kaltininkas veikė netiesiogine tyčia. Tačiau iš šio teismo sprendimo neaišku, kieno atžvilgiu kaltininkas turėjo netiesioginę tyčią – sveikatos sutrikdymo ar gyvybės atėmimo. Susidaro įspūdis, kad teismas, veiką įvertinęs kaip padarytą netiesiogine tyčia, formaliai pritaikė taisyklę, kad esant netiesioginei tyčiai veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius.

Pažymėtina, jog kaltininkas, veikdamas pavojingu žmogaus gyvybei būdu (suduodamas peiliu į gyvybiškai svarbią kūno vietą), suvokia daromos veikos pavojingumą, numato didelę padarinių kilimo galimybę ir, nors ir nenori pavojingų padarinių, tačiau yra jiems abejingas ir neatsisako daromos veikos. Šiuo aspektu paminėtina, jog D. Pranka atkreipia dėmesį į kaltininko abejingumą padarinių atžvilgiu ir nurodo, jog netiesioginės tyčios atveju abejingumas padariniams, kurie būtų kilę, jei nusikalstama veika būtų baigta, niekur nedingsta ir tuo atveju, jei padariniai nekyla, todėl pasikėsinimas įmanomas ir netiesiogine tyčia¹¹⁴. Manytina, jog ne tik

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-531/2008.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-431/2008.

¹¹⁴ Pranka D. Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 36.

kaltininko abejingumo „išlikimas“ nukentėjusiajam likus gyvam leidžia pagrįsti pasikėsimo nužudyti netiesiogine tyčia galimybę.

Pažymėtina, jog vertinant veiką tik pagal faktiškai kilusius padarinius, nėra atkreipiamas dėmesys, kad kaltininko veika, kai suduodamas smūgis peiliu, net ir nesiekiant nukentėjusiojo mirties, yra labai pavojinga ir kelia didelę grėsmę nukentėjusiojo gyvybei. Tyčinis kėsinimasis, net ir nekilus į tyčios turinį įeinantiems padariniams, yra pakankamai didelio pavojingumo laipsnio, todėl, neatsižvelgiant į tai, ar toks nusikaltimas baigtas, ar ne, ar jis padarytas tiesiogine, ar netiesiogine tyčia, už jį turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė¹¹⁵. Pažymėtina, jog kaltininkas, nors ir nenori nukentėjusiojo mirties, tačiau akivaizdu, jog smogdamas peiliu jam į gyvybiškai svarbias vietas, kelia pavojų jo gyvybei ir numato kito žmogaus mirtį kaip labai tikėtiną savo veiksmų rezultatą. Be to, net ir nukentėjusiajam dėl atsitiktinumo likus gyvam, kaltininko pavojingų padarinių numatymo laipsnis nepasikeičia – jis, darydamas veiką, vistiek suvokė savo veikos pavojingumą ir numatė didelę mirties kilimo tikimybę. Kyla klausimas, kodėl baigtos nusikalstamos veikos atveju galima tiek tiesioginė, tiek netiesioginė tyčia, o pasikėsimo atveju netiesioginė tyčia tarsi atskiriama nuo tiesioginės ir laikoma netinkama pripažinti asmenį kaltu dėl pasikėsimo nužudyti netiesiogine tyčia. Juk, kaip pastebi S. Bikelis, teisinės pasekmės, kurias įstatymų leidėjas yra numatęs už nusikaltimus, padarytus netiesiogine tyčia, savo griežtumu iš esmės tapachios tiesiogine tyčia padaromų nusikalstamų veikų teisinėms pasekmėms, be to, teismų praktikoje dažnai kyla tiesioginės tyčios atribojimo nuo netiesioginės tyčios problemų, kas parodo tiesioginės ir netiesioginės tyčios panašumą pavojingumo prasme¹¹⁶. Taigi atsižvelgiant į tai, kad tiesioginė tyčia savo pavojingumu yra artima netiesioginei tyčiai, manytina, kad pastaroji galėtų būti tinkamas subjektyvusis požymis ne tik baigtos veikos, bet ir pasikėsimo atveju. Pasak S. Bikelio, tokie atvejai, kai kaltininkas suduoda peiliu vieną smūgį kitam žmogui, ir, nors ir nenori nukentėjusiojo mirties, tačiau vistiek veikia pavojingu gyvybei būdu bei sąmoningai leidžia jiems atsirasti, o nukentėjusysis tik dėl atsitiktinumo išgyvena, visiškai atitinka tiek pasikėsimo, tiek netiesioginės tyčios požymius, todėl vertintini kaip pasikėsimas netiesiogine tyčia¹¹⁷. Tokiai nuomonei pritartina, nes atsižvelgiant į tai, kad nukentėjusiojo mirtis neištiko tik dėl atsitiktinumo, galima būtų teigti, kad kaltininkui tiesiog pasisekė, jog nukentėjusysis liko gyvas ir jo veika sukėlė jam lengvesnes teises pasekmes. Tačiau labai abejotina, ar būtų

¹¹⁵ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 150.

¹¹⁶ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 116.

¹¹⁷ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 150.

pateisinama tokia baudžiamoji atsakomybė, kurios griežtumas priklausytų nuo sėkmės kriterijaus. Todėl manytina, jog kaltininkui veikus gyvybei pavojingu būdu, tačiau padariniams, t. y. nukentėjusiojo mirčiai nekilus dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių, būtų pateisinama traukti kaltininką atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti netiesiogine tyčia. Tokiu būdu, kvalifikuojant veiką ne pagal realiai kilusius padarinius, didesnis dėmesys būtų suteikiamas ne objektyviesiems, o subjektyviesiems veikos požymiams.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, darytina išvada, jog siekiant, kad kaltininkai būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn už tai, į kokią baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę jie iš tikrųjų pasikėsino, o ne už dėl atsitiktinumo sukeltus lengvesnius padarinius, į Lietuvos baudžiamąją teisę galėtų būti integruota atsakomybė už pasikėsinimą netiesiogine tyčia. Tokią poziciją palaiko S. Bikelis, teigdamas, kad baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą netiesiogine tyčia taikymas, atsisakius tyčinių nusikalstamų veikų kvalifikavimo pagal faktiškai kilusius padarinius taisyklės, leistų išvengti nusikaltimų, keliančių didelį pavojų žmogaus gyvybei arba sveikatai, kvalifikacijos ir skiriamų bausmių neadekvatumo šių nusikaltimų esmei ir pavojingumui¹¹⁸. Šiai nuomonei pritartina, nes kaltininkui kylančių teisinių pasekmių griežtumas iš esmės priklauso nuo atsitiktinumo kriterijaus – jei nukentėjusysis miršta, veika kvalifikuojama kaip nužudymas netiesiogine tyčia, jei lieka gyvas – kaip įvairaus masto sveikatos sutrikdymas. Veiką kvalifikuojant pagal faktiškai kilusius padarinius, vienodo pavojingumo veikos vertinamos skirtingai atsižvelgiant į tai, ar nukentėjusysis mirė, ar liko gyvas. Manytina, jog labiau pagrįsta būtų suteikti daugiau reikšmės subjektyvaus pakaltinimo principui ir veiką vertinti kaip pasikėsinimą nužudyti netiesiogine tyčia. Tokiu būdu Lietuvos teismų praktika taptų nuoseklesnė.

2. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą netiesiogine tyčia Vokietijoje

Vokietijos baudžiamojoje teisėje vyraujanti pozicija dėl baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą netiesiogine tyčia yra visai kitokia nei Lietuvoje – čia tokia galimybė neatmetama. Vokietijoje pripažįstama, kad pasikėsinimo atveju subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra tokie patys kaip ir baigto nusikaltimo atveju, todėl, atsižvelgiant į tai, kad baigtas nusikaltimas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, abi šios tyčios rūšys yra galimos ir pasikėsinimo atveju¹¹⁹.

¹¹⁸ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 118.

¹¹⁹ Joecks W. Strafgesetzbuch Studienkommentar. 7 Auflage. – Verlag C. H. Beck München, 2007, P.86; Schönke A., Schröder H. Strafgesetzbuch Kommentar. – C. H. Beck'sche verlagsbuchhandlung, München, 1985. P. 281; Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 189.

Literatūroje pasikėsėjimas padaryti nusikalstamą veiką apibrėžiamas kaip apsisprendimo įvykdyti baudžiamąją veiką įgyvendinimas, pasireiškiantis poelgiais, kuriais tiesiogiai įgyvendinama įstatyme nustatyta veikos sudėtis, tačiau iki galo jie nėra vykdomi¹²⁰. Tuo tarpu kalbant apie Vokietijos įstatymų leidėjo poziciją pasikėsėjimo atžvilgiu, nurodytinas Vokietijos BK § 22 straipsnis „Sąvokų išaiškinimas“ (vok. - *Begriffsbestimmung*). Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad *padaryti nusikalstamą veiką pasikėsina tas, kuris pagal savo nusikalstamos veikos įsivaizdavimą tiesiogiai pradeda realizuoti nusikalstamos veikos sudėtį*¹²¹. Pastebėtina, kad Vokietijos BK § 22 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę tik už tyčines veikas. Taigi kaip ir Lietuvoje, Vokietijoje pasikėsėjimas nėra įmanomas neatsargių nusikalstamų veikų atvejais¹²².

Vokietijos BK § 22 straipsnyje įtvirtintoje nuostatoje išryškėja trys pagrindiniai reikalavimai, kurie turi būti įvykdyti siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsėjimą: kaltininkas turi būti apsisprendęs įvykdyti veiką, veikos sudėtis turi būti pradėta tiesiogiai realizuoti ir veika neturi būti atlikta iki galo¹²³. Vienas iš šių reikalavimų, t. y. kaltininko apsisprendimas padaryti nusikalstamą veiką yra priskiriamas pasikėsėjimo subjektyviajam elementui. Pažymėtina, kad apsisprendimas padaryti nusikaltimą yra laikomas pasikėsėjimo pagrindu, kuris apima visus objektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, tyčios kryptingumą ir kitus subjektyviuosius veikos sudėties požymius¹²⁴. Apsisprendimas padaryti baudžiamajame įstatyme numatytą veiką Vokietijos BK § 22 straipsnyje nėra aiškiai įvardijamas, tačiau iš įstatyme pateiktos formuluotės „*tiesiogiai pradeda realizuoti nusikalstamos veikos sudėtį*“ logiškai išplaukia, kad kaltininkas tokį sprendimą priėmė, nes, priešingu atveju, neapsisprendus dėl nusikalstamos veikos darymo, kaltininkas nepradėtų realizuoti nusikaltimo požymių. Todėl tik nustačius, kad kaltininkas buvo apsisprendęs padaryti nusikaltimą, galima spręsti jo baudžiamosios atsakomybės už pasikėsėjimą klausimą. Be to, visų pirma, reikia nustatyti, ar pasikėsėjimo atveju kaltininko sprendimas atlikti nusikalstamą veiksmą buvo galutinis ir besąlyginis, bei, antra, būtina nustatyti subjektyviuosius

¹²⁰ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 189.

¹²¹ Strafgesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas: 2010-10-28.

¹²² Schönke A., Schröder H. Strafgesetzbuch Kommentar. – München: C. H. Beck'sche verlagsbuchhandlung, 1985. P. 282; Joecks W., Miebach K. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. - Verlag C. H. Beck München, 2003. http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMuekoStGB_1_Band5%2Fcont%2FMuekoStGB%2EBand5%5FFile2473%2Ehtm

¹²³ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 189; Schönke A., Schröder H. Strafgesetzbuch Kommentar. – München: C. H. Beck'sche verlagsbuchhandlung, 1985. P. 280.

¹²⁴ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 189.

nusikalstamos veikos požymius, kurie yra tokie patys kaip ir baigto nusikaltimo atveju¹²⁵. Antraip, neįvykdžius šių reikalavimų, baudžiamoji atsakomybė už pasikėsšinimą bus negalima¹²⁶.

Kalbant apie tyčios rūšį, kuriai esant kyla baudžiamoji atsakomybė už pasikėsšinimą, paminėtina, jog Vokietijos baudžiamajame įstatyme apie tai nieko nepasakyta. Šiuo aspektu išryškėja panašumas su Lietuvos Respublikos BK 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kurioje taip pat nekalbama apie tyčios rūšį. Tačiau, skirtingai nuo Lietuvos, tiek Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo praktikoje, tiek baudžiamosios teisės doktrinoje yra pripažįstama, kad siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsšinimą padaryti nusikalstamą veiką, pakanka nustatyti netiesioginę tyčią jo veikoje¹²⁷. Siekiant pailustruoti, kokie atvejai Vokietijoje vertinami kaip pasikėsšinimas nužudyti netiesiogine tyčia, pateiktinas toks pavyzdys iš Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo praktikos:

Kaltininkas labai nemėgo svetimšalių, todėl tam, kad turkai išvyktų iš Vokietijos, padegė turko kebabų parduotuvę mesdamas į ją butelį su degiu skysčiu. Butelį jis metė netoli paties parduotuvės savininko turko ir degančio dujinio degiklio. Parduotuvės savininkas liko gyvas. Kaltininkas šioje byloje buvo nuteistas dėl pasikėsšinimo nužudyti netiesiogine tyčia. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad kaltininkas suvokė savo veikos draudžiamą rezultatą, t. y. nukentėjusiojo mirtį, ir tam, kad pasiektų savo trokštamą tikslą, t. y. šiuo atveju iškraustytų turkus iš Vokietijos, sutiko su tokio padarinio atsiradimo galimybe arba susitaikė su tuo, todėl veikė netiesiogine tyčia¹²⁸.

Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pripažino, jog kaltininkas veikė netiesiogine tyčia nukentėjusiojo mirties atžvilgiu. Kadangi nukentėjusysis liko gyvas, jo veika buvo kvalifikuota kaip pasikėsšinimas nužudyti netiesiogine tyčia. Tokie teismų sprendimai nėra naujiena Vokietijos teismų praktikoje, tai nuo seno Vokietijos baudžiamajoje teisėje įsitvirtinusios pozicijos išraiška. Šioje vietoje aptinkame akivaizdų skirtumą nuo Lietuvos: Lietuvoje nei teismų praktikoje, nei baudžiamosios teisės teorijoje atsakomybės taikymas už pasikėsšinimą padaryti nusikaltimą netiesiogine tyčia nėra priimtinas – kategoriškai teigiama, kad pasikėsinti įmanoma tik tiesiogine tyčia¹²⁹. Tuo tarpu Vokietijoje vyrauja priešinga pozicija – laikomasi nuomonės, kad esminio skirtumo tarp tiesioginės ir netiesioginės tyčios nėra ir kad abiem tyčios formomis padarytoms nusikalstamoms veikoms turėtų būti taikomi tokie patys

¹²⁵ Bohlander M. Principles of german criminal law. – Oxford: Hart Publishing, 2009, P. 140.

¹²⁶ Pažymėtina, jog kaltininko sprendimą veikti gali eliminuoti abejonės ir nuogastavimai: NStZ Rechtsprechungsreport Strafrecht, 2004, 361. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\ntsz-rr\2004\cont\ntsz-rr.2004.361.1.htm&pos=6&hlwords=#xhlhit>; prisijungimo laikas: 2010-10-29.

¹²⁷ Schönke A., Schröder H. Strafgesetzbuch Kommentar. – München: C. H. Beck'sche verlagsbuchhandlung, 1985. P. 281; Bohlander M. Principles of german criminal law. – Oxford: Hart Publishing, 2009. P. 141.

¹²⁸ Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo (BGH) 2000 m. vasario 22 d. sprendimas byloje 5 StR 573/99. www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/99/5-573-99.php3?suchwort=212&; prisijungimo laikas 2010-11-16.

¹²⁹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. - Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 250; Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 141. Tokio teisinio vertinimo konfrontacija su galimybe taikyti baudžiamąją atsakomybę už pasikėsšinimą netiesiogine tyčia pateikta baigiamojo darbo 3.1 skyriuje.

baudžiamosios atsakomybės principai (kvalifikavimo taisyklės, sankcijų ribos)¹³⁰. Taigi jeigu už baigtą nusikaltimą baudžiamoji atsakomybė yra galima esant tiek tiesioginei, tiek netiesioginei tyčiai, tai analogiškai abi tyčios formos yra galimos ir pasikėsینimo atveju – subjektyvieji veikos požymiai sutampa¹³¹. Manytina, kad tokia Vokietijos pozicija yra teisingesnė nei Lietuvos, nes neaišku, kodėl Lietuvos baudžiamojoje teisėje tiesioginė tyčia laikoma ypatingai besiskirianti nuo netiesioginės. Todėl atsižvelgiant į Vokietijos praktiką, Lietuvos teismai neturėtų daryti esminio skirtumo tarp šių tyčios rūšių kvalifikuojant veiką kaip pasikėsینimą padaryti nusikaltimą. Manytina, kad Lietuvos teismų praktikoje kvalifikuojant veikas, kurios kelia grėsmę žmogaus gyvybei, turėtų būti pasiremiama Vokietijos patirtimi ir tokio pobūdžio veikos turėtų būti vertinamos kaip pasikėsینimas nužudyti netiesiogine tyčia. Galbūt gali pasirodyti pernelyg drastiška tiesiog perkelti Vokietijos baudžiamojoje teisėje taikomus principus, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už pasikėsینimą netiesiogine tyčia taikymu, į Lietuvos teisminę praktiką. Juk, palyginti su Lietuva, kur teismai nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai bylose pernelyg plačiai interpretuoja kaltininko netiesioginę tyčią sukelti sunkius padarinius¹³², Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas nustatant netiesioginę tyčią nužudyti taiko aukštus standartus¹³³. Tačiau, autorės nuomone, asmeniui naudojant smurtą ir kartu darant poveikį peiliu ar kitu gyvybei pavojingu įrankiu kito žmogaus atžvilgiu, ir tokiu būdu sukeliant realią grėsmę jo gyvybei, turėtų būti pateisinama taikyti griežtesnes teises pasekmes, t. y. taikyti baudžiamąją atsakomybę už pasikėsینimą nužudyti netiesiogine tyčia.

3. Subjektyvieji požymiai pasikėsینimo atveju anglų-amerikiečių teisėje

Anglų-amerikiečių teisė, kaip ir Lietuvos bei Vokietijos, baudžiamąją atsakomybę už kėsینimąsi padaryti nusikaltimą numato tais atvejais, kai nustatoma asmens tyčia padaryti nusikaltimą (*mens rea*) ir kai atliekami konkretūs fiziniai veiksmai, nukreipti į nusikaltimo sudėties įgyvendinimą (*actus reus*)¹³⁴. Nagrinėjant aukščiau nurodytų valstybių baudžiamojoje teisėje vyraujančias pozicijas dėl pasikėsینimo subjektyviojo elemento, matėme, jog nuomonės apie tai, kokia tyčios rūšimi galima grįsti baudžiamąją atsakomybę pasikėsینimo atveju,

¹³⁰ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsینimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 116.

¹³¹ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 189; Schönke A., Schröder H. Strafgesetzbuch Kommentar. – München: C. H. Beck'sche verlagsbuchhandlung, 1985. P. 281; Putzke H. Der strafbare Versuch, JuS 2009. P. 894. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2fZEITS%2fJuS%2f2009%2fcont%2fjus%2e2009%2e894%2e1%2ehtm#Y-300-Z-JUS-B-2009-S-894-N-1-GL-1>; prisijungimo laikas 2010-11-16.

¹³² Apie šią problemą plačiau kalbama antroje darbo dalyje.

¹³³ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsینimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 117.

¹³⁴ Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 404.

esmingai skiriasi. Siekiant išsiaiškinti bendrosios teisinės sistemos valstybių požiūrį dėl subjektyviojo požymio esant pasikėsinimui padaryti nusikalstamą veiką, aptarsime kas anglosaksų teisėje slypi po žodžiais „tyčia padaryti nusikaltimą“ (angl. – *an intent to commit an offence*) pasikėsinimo atveju.

Anglų teisėje pasikėsinimo subjektyvusis požymis daugelį metų kėlė sunkumų teismams ir mokslininkams¹³⁵. Todėl Didžiosios Britanijos parlamentas, siekdamas išspręsti šią problemą, priėmė anglų teisei sistemai svarbų teisės aktą - *Criminal Attempts act 1981*. Šio teisės akto 1 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „*Jeigu turėdamas tyčią padaryti nusikaltimą, <...> asmuo atlieka veiksmą, kuris yra daugiau nei paprastas rengimosi padaryti šį nusikaltimą veiksmas, tas asmuo yra kaltas dėl kėsinimosi padaryti šį nusikaltimą*“¹³⁶. Apmaudu, tačiau problema priėmus šį aktą nebuvo iki galo išspręsta, nes aukščiau nurodyto straipsnio formuluotė „*turėdamas tyčią padaryti nusikaltimą*“ (angl. – *with intent to commit an offence*) vis dar išliko kontraversiška.

Anglosaksų teisinėje sistemoje galioja taisyklė, kad tiek tyčia, tiek rizikingumas (angl. – *recklessness*¹³⁷) yra pakankamas subjektyvusis elementas grindžiant atsakomybę už baigtą nusikalstamą veiką, tačiau jei asmuo yra kaltinamas pasikėsinimu padaryti nusikaltimą, tokiu atveju tik tyčia jo veikoje leis pagrįsti baudžiamąją atsakomybę, t. y. vien tik nustačius rizikingumą atsakomybė nekils¹³⁸. Šioje vietoje galima įžvelgti panašumą su Lietuvos bei Vokietijos įstatymų leidėjo sprendimu netaikyti baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą esant neatsargioms veikoms. Tačiau anglų terminas *recklessness* apima ir netiesioginę tyčią, kaip ji suprantama Lietuvoje, todėl teigtina, kad anglosaksų ir Lietuvos teisinių sistemų panašumas atsispindi ne tik atsakomybės negalimumo už neatsargias veikas atžvilgiu, bet ir tame, kad abiejose teisinėse sistemose netaikoma atsakomybė už pasikėsinimą netiesiogine tyčia (anglų teisėje – už pasikėsinimą esant rizikingumui). Pastaruoju aspektu iš karto atsiskleidžia šių valstybių bei Vokietijos baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką subjektyviosios pusės skirtumas – skirtingai nei Vokietijoje, bendrosios teisės sistemos valstybėse bei Lietuvoje baigto nusikaltimo ir pasikėsinimo padaryti veiką atveju subjektyvieji požymiai nesutampa.

¹³⁵ Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo baudžiamųjų bylų skyriaus bylos *R v Whybrow*, 1951; *R v Mohan*, 1975; *R v Pearman*, 1984; *Walker and Hales*, 1989; Smith J. C. Two problems in criminal attempts // Harvard Law Review. 1957, Vol. 70, No. 3. P. 422-448. <http://www.jstor.org/stable/1337811>; prisijungimo laikas 2010-11-15.

¹³⁶ Criminal Attempts Act 1981. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47>; prisijungimo laikas 2010-11-15.

¹³⁷ Terminas *recklessness* anglų-amerikiečių teisinėje sistemoje reiškia tiek netiesioginę tyčią, tiek nusikalstamą pasitikėjimą.

¹³⁸ Smith J. C. Two problems in criminal attempts // Harvard Law Review. 1957, Vol. 70, No. 3. P. 429. <http://www.jstor.org/stable/1337811>; prisijungimo laikas 2010-11-15.

Sprendžiant klausimą dėl asmens patraukimo atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti, pagal anglų-amerikiečių teisę būtina įrodyti, kad jis turėjo būtent tyčią nužudyti (angl. – *an intent to kill*), nes tik tokia tyčia yra tinkama pasikėsinimui nužudyti¹³⁹. Nepaisant to, kad baigto nužudymo atveju asmens veikoje pakanka nustatyti arba tyčią nužudyti, arba tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą (angl. – *grievous bodily harm*), pastaroji tyčia esant pasikėsinimui jau nėra pakankamas baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą pagrindas. Pasak R. A. Duff, tas asmuo, kuris turi tik tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą, neveikia su tyčia nužudyti¹⁴⁰. Taigi pasikėsinimo nužudyti atveju kaltinimą palaikančiai pusei tenka sunkesnė užduotis, nes būtina įrodyti išimtinai tik tyčią nužudyti¹⁴¹. Ši taisyklė iliustruojama Jungtinės Karalystės Apeliacinio teismo *Whybrow (1951)* byloje, kurioje vyras, būdamas nepatenkintas dėl blogų gyvenimo sąlygų ir norėdamas atsikratyti savo žmonos dėl kitos jaunesnės moters, suplanavo nužudyti žmoną panaudodamas elektros srovę. Jis prijungė elektros laidus su 230 voltų įtampa prie muilinės ir paleido elektros srovę tuo metu, kai žmona maudėsi vonioje. Žmona buvo nukrėsta elektros, tačiau liko gyva. Nepaisant to, jog kaltininkas teisinosi, kad neturėjo tyčios sužaloti ar nužudyti žmonos, teismas konstatavo, jog nukreipus elektros srovę į vonią, kurioje žmogaus kūnas yra šlapias, labai tikėtini padariniai yra žmogaus mirtis. Todėl tokios nusikaltimo padarymo aplinkybės rodo būtent tyčią nužudyti, o ne tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą¹⁴². Šioje byloje, nustačius kaltininko tyčią nužudyti, jis buvo pripažintas kaltu dėl pasikėsinimo nužudyti. Pastebėtina, kad ir Lietuvoje bei Vokietijoje vieningai pripažįstama, kad jei nustatoma kaltininko tiesioginė tyčia atimti kitam žmogui gyvybę, tačiau nukentėjusysis lieka gyvas, veika kvalifikuojama pagal kaltininko tyčios kryptingumą, t. y. kaip pasikėsinimas nužudyti.

JAV laikomasi tos pačios pozicijos kaip ir Anglijoje – asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už kvalifikuotą nužudymą (angl. – *murder*) nukentėjusiojo mirties atveju, jei nustatoma tyčia sunkiai sutrikdyti sveikatą ar nužudyti. Tačiau jei auka lieka gyva, baudžiamajai atsakomybei už pasikėsinimą pagrįsti nepakanka tyčios sunkiai sutrikdyti sveikatą¹⁴³. Pagal

¹³⁹ Williams G. Textbook of criminal law. – London: Stevens and Sons, 1978. P. 211.

¹⁴⁰ Duff R. A. Criminal attempts. – Oxford: Oxford university press, 2004. P. 25.

http://books.google.lt/books?id=CU6YUxdz2vQC&printsec=frontcover&dq=criminal+attempts&source=bl&ots=e-AqAvJzQH&sig=s5kSRNz0cB7Yh9mrAlhp10UqDQ4&hl=lt&ei=VJrpTJPEB8LIswbV6oyQCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CCMQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false; prisijungimo laikas: 2010-11-17.

¹⁴¹ Cooper B. QC., Morris L. T. With Malice Aforethought : A Study of the Crime and Punishment for Homicide. – Oxford: Hart Publishing Ltd, 2004. P. 35.

<http://site.ebrary.com/lib/mrulibrary/docDetail.action?docID=10276255&p00=malice%20aforethought>; prisijungimo laikas: 2010-11-18.

¹⁴² Ormerod D. Smith & Hogan Criminal law: cases and materials. Ninth edition. – Oxford: Oxford university press, 2006. P. 520-521.

¹⁴³ Gardner T. J., Anderson T. M. Criminal law. Tenth edition. 2009. P. 66.

http://books.google.lt/books?id=vzHQUDvsPr4C&printsec=frontcover&dq=criminal+law&hl=lt&ei=6pbmTL-rLiCJ4gakwv34Ag&sa=X&oi=book_result&ct=book_thumbnail&resnum=9&ved=0CFkQ6wEwCA#v=onepage&q&f=false; prisijungimo laikas: 2010-11-19.

Pavyzdinio baudžiamojo kodekso (*Model Penal Code*) 5.01 (1) (b) straipsnį kaltininkas turi veikti „su tikslu sukelti padarinius arba su įsitikinimu, kad jo veiksmas sąlygos rezultatą“¹⁴⁴. Jeigu tikslas nužudyti nenustatomas, kaltininkas nebus traukiamas atsakomybėn už pasikėsinimą. Dar 1899 m. Pensilvanijos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad pasikėsinimas reikalauja „tyčios padaryti specialų dalyką“ (angl. – „an intent to do a specific thing“) ¹⁴⁵. Pavyzdžiui, tai atspindi byloje *Thacker v. Commonwealth* (1922), kurioje kaltininkas, būdamas apsvaigęs, tris kartus šovė į šviečiantį žibintą, buvusį palapinėje, kurioje miegojo trys žmonės. Dvi kulkos pervėrė palapinę, o viena kulka praskriejo netoli nukentėjusiosios galvos ir jos kūdikio. Kaltininkas teigė, jog neturėjo tyčios nužudyti ar ką nors sužaloti, jis tik norėjo šūviu užgesinti žibintą. Šioje byloje teismas konstatavo, kad tyčia nužudyti negali būti preziumuojama tik dėl to, kad buvo panaudotas ginklas, pavojingas žmogaus gyvybei. Kai yra konkreti tyčia padaryti nusikaltimą, ta konkreti tyčia turi būti įrodyta tiesioginiais ar netiesioginiais įrodymais, kurie patvirtintų išvadą dėl tyčios buvimo kaltininko veikoje. Šiuo atveju nepakanka įrodymų tam, kad patvirtinti, jog kaltininkas iššovė turėdamas tyčią nužudyti¹⁴⁶. Taigi teismas padarė išvadą, jog kaltininkas, šaudamas į palapinę, kurioje miega trys žmonės, neturėjo tyčios nužudyti, kurią būtina nustatyti pasikėsinimo nužudyti atveju. Toks sprendimas kelia abejonių – nejaugi kaltininkas šaudydamas į palapinę, neva siekdamas užgesinti šviečiantį žibintą, nenumatė didelės tikimybės, kad gali pataikyti į palapinėje esančius žmones ir pastarieji gali mirti? Manytina, kad vien jau šaunamojo ginklo panaudojimas kitų žmonių atžvilgiu leidžia daryti išvadą, kad normalus žmogus numato didelę gyvybės atėmimo riziką.

Taigi iš to, kas pasakyta, išplaukia, kad bendrosios teisės sistemoje tais atvejais, kai nustatoma, kad asmuo turėjo tik tyčią sunkiai sutrikdyti sveikatą kitam žmogui, jis bus nuteistas už nužudymą tik tuomet, jei nukentėjusysis mirs. Jei auka liks gyva, pasikėsinimas nužudyti nebus konstatuotas, jeigu nebus nustatyta tyčia nužudyti¹⁴⁷. Pastebėtina, jog šiuo aspektu įžvelgtinas panašumas su Lietuvoje taikoma praktika - nenustačius tyčios nužudyti, negalima asmens patraukti atsakomybėn už pasikėsinimą nužudyti. Tokiu atveju veika kvalifikuojama pagal kilusius padarinius.

Kaip anglų-amerikiečių teisėje suprantamas terminas „turi tyčia nužudyti“? Aukščiau minėtoje *Whybrow* (1951) byloje nebuvo pateiktas „tyčios padaryti nusikaltimą“ apibrėžimas.

¹⁴⁴ The Law Commission report. Murder, manslaughter and infanticide. Law Com No. 304, 2006. P. 182. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc304.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-19.

¹⁴⁵ Keedy E. R. Criminal attempts at common law // The University of Pennsylvania Law Review. 1954, Vol. 102, No. 4. P. 468. <http://www.jstor.org/stable/3309982>; prisijungimo laikas: 2010-11-18.

¹⁴⁶ Thacker v Commonwealth, 1922. The Virginia law register. New Series, 1923, Vol. 8, No. 10. P. 764-765. <http://www.jstor.org/stable/1108904>; prisijungimo laikas: 2010-11-18.

¹⁴⁷ Pažymėtina, jog kaltininkas tokiu atveju gali būti nuteistas dėl pasikėsinimo sunkiai sutrikdyti sveikatą, kurio teisinės pasekmės yra tokios pat griežtos kaip ir pasikėsinimo nužudyti atveju.

Kitoje, *Mohan (1976)* byloje buvo išsakyta pozicija, jog pasikėsėjimas reikalauja konkrečios tyčios (angl. – *specific intent*), sprendimo sukelti nusikalstamus padarinius tiek, kiek tai priklauso nuo kaltininko pajėgumo, nesvarbu, ar kaltininkas trokšta tokių savo veiksmo padarinių, ar ne¹⁴⁸. Taigi teismas nusprendė, jog tikslas nėra būtinas tyčios požymis pasikėsėjimo atveju. Norėtusi atkreipti dėmesį į naujesnę Jungtinės Karalystės Apeliacinio teismo bylą *Walker and Hales (1990)*. Šioje byloje kaltininkas buvo nuteistas dėl pasikėsėjimo nužudyti, nes išstūmė auką iš balkono, esančio trečiame aukšte, tačiau auka liko gyva. Teismas šioje byloje pabrėžė, kad kaltininkas yra kaltas dėl pasikėsėjimo nužudyti, jei jis ketino nužudyti nukentėjusįjį ir mėgino tai padaryti. Taip pat buvo pabrėžta, kad jeigu kaltininkas „gana gerai žinojo“ (angl. – *knew quite well*), jog yra „akivaizdi didelio laipsnio tikimybė“ (angl. – *obvious high degree of probability*), kad išstumiant nukentėjusįjį iš balkono šis nukritęs gali mirti, prisiekusieji turi teisę daryti išvadą, jog jis tikrai mėgino nužudyti nukentėjusįjį. Taigi tokiais atvejais nustačius, kad kaltininkas numatė didelę nukentėjusiojo mirties tikimybę, gali būti daroma išvada, kad kaltininkas turėjo tyčią nužudyti¹⁴⁹. Apžvelgus šias bylas pastebėtina, jog pagal anglų teisę tyčia nužudyti pasikėsėjimo atveju nustatoma tuomet, kai kaltininkas numato didelę mirties, kaip savo veiksmų rezultato, tikimybę. Padarius tokią išvadą galime pastebėti, jog anglų teisėje tyčia nužudyti pasikėsėjimo atveju priartėja prie to, kaip Lietuvos baudžiamojoje teisėje suprantama netiesioginė tyčia (didelė padarinių tikimybė jų nesiekiant). Kaip matyti, atvejis, kuris Lietuvoje nustačius netiesioginę tyčią, būtų vertinamas pagal kilusius padarinius, anglų teisėje buvo įvertintas kaip pasikėsėjimas nužudyti. Taigi galime teigti, jog anglosaksų teisinėje sistemoje, skirtingai nei Lietuvoje, pasikėsėjimo netiesiogine tyčia (sprendžiant iš to, kaip anglų teisėje suprantamas padarinių numatymo laipsnis pasikėsėjimo atveju ir padarinių siekio nebuvimas) galimybė nėra atmetama.

Priešingai nei Lietuvoje, kur baudžiamosios atsakomybės taikymo esant pasikėsėjimui netiesiogine tyčia galimybė yra atmetama ir šiai problemai teisinėje literatūroje nėra skiriama daug dėmesio¹⁵⁰, Anglijoje kyla daug diskusijų sprendžiant klausimą, ar rizikingumas (angl. – *recklessness*) yra pakankamas subjektyvusis požymis norint pagrįsti baudžiamąją atsakomybę už pasikėsėjimą.

¹⁴⁸ Ormerod D. Smith & Hogan Criminal law: cases and materials. Ninth edition. – Oxford: Oxford university press, 2006. P. 522.

¹⁴⁹ Wilson W. Criminal law. Doctrine and theory. – London and New York: Longman, 1998. P. 535.

¹⁵⁰ Daugiau dėmesio pasikėsėjimo netiesiogine tyčia problemai buvo skirta šiuose straipsniuose: Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsėjimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4). P. 107-120; Pranka D. Pasikėsėjimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113). P. 34-41.

Visų pirma, pastebėtina, jog *Criminal Attempts act 1981* 1 straipsnio formuluotė „*Jeigu asmuo turėdamas tyčią padaryti nusikaltimą, <...>*“ atrodo nesuderinama su požiūriu, jog pasikėsimo atveju užtenka nustatyti *recklessness* kaltininko veikoje. Pasak J. Horder, kuris taip pat pritaria tokiai pozicijai, yra klaidinga teigti, kad asmuo pasikėsino padaryti nusikaltimą, kai jis nenumatė akivaizdžios bei rimtos rizikos, kad bus įvykdytas nusikaltimas (tai atitinka *recklessness* sampratą)¹⁵¹. Pažymėtina, kad visiškai priešinga pozicija palaikoma Škotijoje. Pagal Škotijos teisę tais atvejais, kai asmuo daro nusikalstamą veiką su tokia kaltės forma, kurios reikalauja baigtas nusikaltimas, tai ir pasikėsimo atveju tokia kaltės forma yra pakankama. Ši taisyklė iliustruota *Cawthorne (1968)* byloje, kurioje kaltininkas buvo nuteistas už tai, kad jis keletą kartų šovė per užrakintas duris į kambarį, kuriame buvo keturi žmonės, tačiau nukentėjusieji mirties išvengė. Škotijos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog kaltininkas veikė rizikingai (angl. – *reckless*) ir jam nerūpėjo, kokias pasekmes sukels jo veiksmai. Teismas pažymėjo, kad jei baigto nusikaltimo atveju *recklessness* padarinių atžvilgiu yra pakankama, tai analogiškai turėtų būti pakankama ir pasikėsimui padaryti nusikaltimą. Taigi šioje byloje teismas, atmesdamas kaltininko skundą, kuriame buvo nurodyta, jog pasikėsimas nužudyti reikalauja tyčios nužudyti, nuteisė jį už pasikėsimą nužudyti¹⁵². Pastebėtina, jog pagal Škotijos teisę, analogiškai kaip ir pagal Vokietijos, subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai esant baigtai veikai ir pasikėsimui yra identiški. Tuo tarpu kaip priešingą poziciją palaikanti valstybė paminėtina Anglija, nes joje baudžiamoji atsakomybė už pasikėsimą nėra tokia „išplėsta“ - Anglijoje pasikėsimo atveju *recklessness* negalimas. Lietuvoje taip pat nesutinkama, kad abi tyčios formos yra galimos pasikėsimo atveju.

Siekiant parodyti skirtingų anglų autorių nuomonių įvairovę dėl *recklessness* galimumo pasikėsimo atveju, kaip pavyzdį paimkime situaciją, kai kaltininkas pasiūlo nukentėjusiajam žaisti „rusišką ruletę“. Kaltininkas į šovinių lizdą įdeda tik vieną šovinį iš šešių galimų, nukreipia ginklo vamzdį nukentėjusiajam į galvą ir paspaudžia gaiduką. Laimei, ginklas neiššauna ir nukentėjusysis lieka gyvas. Ar kaltininkas tokiu atveju turėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl pasikėsimo nužudyti? Atsakant į šį klausimą autorių nuomonės labai išsiskiria. Pavyzdžiui, G. Williams daro išvadą, jog „rusiškos ruletės“ atveju kaltininkas veikia tik rizikingai (angl. – *recklessness*) ir neturi tyčios nužudyti, todėl jo negalima patraukti

¹⁵¹ Horder J. Varieties of intention, criminal attempts and endangerment // Legal Studies. 1994, Vol. 14, Issue 3. P. 335-336. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1748-121X.1994.tb00507.x/abstract>; prisijungimo laikas: 2010-11-18.

¹⁵² Ashworth A. Criminal attempts and the role of resulting harm under the code, and in the common law // Rutgers law journal. 1987-1988, Vol. 19. P. 756. <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/rutlj19&div=38&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-15.

baudžiamojon atsakomybėn dėl pasikėsimo nužudyti¹⁵³. Priešingą nuomonę išreiškia G. R. Sullivan, teigdamas, kad tokiu atveju kaltininkas turi tyčią nužudyti nukentėjusįjį. Šis autorius savo nuomonę grindžia „antrojo laipsnio suvokimo“ koncepcija (angl. – *knowledge in the second degree*) - prieš paspaudžiant gaiduką kaltininkas galėjo akimirksniu patikrinti, ar šovinio lizdas tuščias ar ne, tačiau jis nesiekė sužinoti šios tiesos¹⁵⁴. Tuo tarpu J. Horder nurodo, kad kaltininkas tokiu atveju turėjo tyčią sukelti tam tikrą mirties riziką nukentėjusiajam (vienas šansas iš šešių galimų). Tyčia sukelti žmogui tam tikrą pavojaus riziką, pasak šio autoriaus, yra atskira tyčios rūšis. Tai nėra tas pats, kai pavojus kažkam sukeliamas neatsargiai arba, kai tyčia sukeliamas pavojaus rizika, suvokiant, kad ta rizika taps realybe. Vadinasi kaltininkas neturi būti traukiamas atsakomybėn už pasikėsimą nužudyti, nes jis neturėjo tinkamos tyčios padaryti nusikaltimą, kaip to reikalauja *Criminal Attempts act 1981*¹⁵⁵. Apibendrinant galima teigti, kad anglų teisėje nėra vieningos nuomonės dėl *recklessness* įtraukimo į pasikėsimo subjektyvųjį požymį. Kai kurie autoriai atmeta tokią galimybę ir mano, kad pasikėsinti nužudyti galima tik turint tinkamą tyčią, t. y. tyčią nužudyti. Tuo tarpu kiti autoriai tokią poziciją vertina teigiamai – pasisakoma už galimybę patraukti asmenį atsakomybėn už pasikėsimą nužudyti net ir nenustačius tyčios nužudyti. Tokiu būdu yra pritariama ir baudžiamosios politikos griežtinimui.

Apibendrinant pažymėtina, kad apžvelgus baudžiamosios atsakomybės už pasikėsimą netiesiogine tyčia vertinimą Lietuvoje, Vokietijoje ir anglų-amerikiečių teisinėse sistemose, matyti, jog kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje, Škotijoje subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai esant tiek baigčiai nusikalstamai veikai, tiek pasikėsimui, sutampa. Tokiu būdu, tiesioginę tyčią traktuojant vienodai kaip ir netiesioginę, atsiveria galimybė taikyti baudžiamąją atsakomybę už pasikėsimą netiesiogine tyčia. Tuo tarpu nei Lietuvos, nei anglų-amerikiečių (*recklessness* atžvilgiu) baudžiamoji teisė tokios galimybės nenori įsileisti į savo teisinės sistemas. Užkertant kelią taikyti baudžiamąją atsakomybę už pasikėsimą netiesiogine tyčia, sudaromos sąlygos toliau plėtotis teismų praktikoje vyraujančiai veikos kvalifikavimo pagal realiai kilusius padarinius teisyklei. Tokiu būdu vienodo pavojingumo nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai yra vertinamos iš esmės skirtingai priklausomai nuo to, ar padariniai kilo, ar ne. Iš to išplaukia, jog kvalifikuojant veikas esminė reikšmė suteikiama

¹⁵³ Williams G. Rationality in murder – a reply // Legal Studies. 1991, Vol. 11. P. 206. <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/legstd11&div=20&id=&page;> prisijungimo laikas: 2010-11-20. Jeigu ginklas iššautų ir nukentėjusysis mirtų, pasak G. Williams, kaltininkas būtų traukiamas atsakomybėn dėl nužudymo (angl. – *manslaughter*).

¹⁵⁴ Pasak G. R. Sullivan, sąvoka „*knowledge in the second degree*“ turėtų būti vartojama tik tuomet, kai kaltininkas tyčia susilaiko nuo įsitikinimo, kad tam tikras rezultatas yra realus jo elgesio padarinys. (Žr.: Sullivan G. R. Intent, subjective recklessness and culpability // Oxford Journal of Legal Studies. 1992, Vol. 12, No. 3. <http://www.jstor.org/stable/764772?seq=1>; prisijungimo laikas: 2010-11-20.

¹⁵⁵ Horder J. Varieties of intention, criminal attempts and endangerment // Legal Studies. 1994, Vol. 14, Issue 3. P. 342-343. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1748-121X.1994.tb00507.x/abstract>; prisijungimo laikas: 2010-11-18.

atsitiktinumo faktoriui, nuo kurio priklauso ir kaltininkui kylančių teisinių pasekmių griežtumas. Manytina, jog tokia pozicija nėra pagrįsta. Sprendžiant klausimą, koks problemos sprendimo būdas yra priimtiniausias Lietuvos baudžiamosios teisės kontekste, siūlytina perimti Vokietijos baudžiamojoje teisėje taikomą veikos kvalifikavimo pagal kaltininko tyčios turinį principą ir pripažinti netiesioginės tyčios galimybę pasikėsینimo nužudyti atveju. Pastarosios pozicijos taikymas padarytų Lietuvos teismų praktiką nuoseklesne ir pašalintų galimybę teismų praktikoje kai kuriais atvejais daryti prieštaringas išvadas, kai analogiškose situacijose veika įvertinama skirtingai.

IV. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ ŽMOGAUS GYVYBEI IR SVEIKATAI, PADARYTŲ KALTININKUI APSVAIGUS NUO ALKOHOLIO, NARKOTINIŲ, PSICHOTROPINIŲ AR KITŲ PSICHIKĄ VEIKIANČIŲ MEDŽIAGŲ, TEISINIO VERTINIMO PROBLEMA

Ankstesnėse baigiamojo darbo dalyse apžvelgėme teismų praktikoje pasitaikančias problemas, susijusias su kaltininko kaltės formos ir turinio nustatymu, kuomet iš padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio sunku padaryti vienareikšmišką išvadą apie jo tikruosius ketinimus darant nusikalstamą veiką. Praktikoje didelių problemų kyla ir tuomet, kai kaltininkas padaro nusikalstamą veiką žmogaus gyvybei ar sveikatai stipriai apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų. Ar gali būti tokiu atveju asmuo pripažįstamas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo, padaryto fiziologinio apsvaigimo būsenoje? Lietuvos teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės teorijoje vieningai pripažįstama, jog kaltininko apsvaigimas neeliminuoja baudžiamosios atsakomybės ir jis traukiamas atsakomybėn už tyčinę nusikalstamą veiką žmogaus gyvybei ar sveikatai. Dėl tokio veikų teisinio vertinimo pagrįstumo kyla abejonių, kurias dar labiau sustiprina užsienio valstybių patirtis vertinant veikas, padarytas stipriai apsvaigusio asmens. Kadangi užsienio valstybių baudžiamąjoje teisėje aptariamų problemų sprendimo būdai yra skirtingi, todėl šioje darbo dalyje apžvelgsime kaltininko apsvaigimo įtaką nusikalstamos veikos teisiniui vertinimui Vokietijos bei bendrosios teisės tradicijos šalių teisinėse sistemose. Pirmiausia aptarsime Lietuvos teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės doktrinoje dominuojančią poziciją nagrinėjamu klausimu.

1. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas, padarytas kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, pagal Lietuvos baudžiamąją teisę

Nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai neretai padaromos asmenų, apsvaigusių nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitokių psichiką veikiančių medžiagų. Neabejotina, jog svaigalai nulemia savo veiksmų esmės suvokimo bei gebėjimo juos valdyti stoką. Todėl apsvaigusio kaltininko suvokimas nusikalstamos veikos darymo metu yra sutrikęs, jis nesuvokia savo elgesio pavojingumo. Tuo tarpu norint konstatuoti tyčinę kaltės formą asmens veikoje, būtina nustatyti, kad asmuo suvokė daromos veikos pavojingą pobūdį ir galėjo valdyti savo veiksmus. Nenustačius šių aplinkybių, išvada dėl tyčinės kaltės formos negalima. Pasak S. Bikelio, bent vienos reikšmingos (t. y. baudžiamajame įstatyme numatytos) faktinės aplinkybės nesuvokimas šalina galimybę kaltininkui suvokti konkretų savo elgesio pavojingumą, atitinkamai, šalina ir jo tyčinę kaltę dėl nusikalstamos veikos, pasižyminčios nesuvoktu

požymiu¹⁵⁶. Atsižvelgiant į tai, kad kaltininkas, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, nusikalstamos veikos darymo metu nesuvokia tam tikrų reikšmingų faktinių aplinkybių, todėl kyla klausimas, kaip tokiu atveju spręsti klausimą dėl apsvaigusio asmens padarytos veikos teisinio vertinimo – vertinti veiką kaip padarytą dėl neatsargumo? Bet ar toks sprendimas nebus pernelyg švelnus kaltininko atžvilgiu? O gal bausti asmenį griežtai ir patraukti atsakomybėn dėl tyčinės nusikalstamos veikos? Tačiau kaip tuomet pagrįsti tyčią, kuri reikalauja daromos veikos pavojingo pobūdžio suvokimo? Ieškant atsakymų į šiuos klausimus, galime teigti, jog veikos, padarytos kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, vertinimas yra problemiškas.

Lietuvos Respublikos BK 19 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, jog *asmuo, kuris nusikalstamą veiką padarė apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiamas*¹⁵⁷. Taigi įstatymų leidėjo pozicija aiški – fiziologinis girtumas nepašalina kaltininko baudžiamosios atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką¹⁵⁸. Teismų praktikoje laikomasi tokios pačios pozicijos – asmuo gali būti nuteistas už tyčinę nusikalstamą veiką, net ir nustačius juridinį nepakaltinamumo kriterijų, t. y. aplinkybę, jog asmuo, būdamas apsvaigęs, negalėjo suvokti daromos veikos pavojingumo arba negalėjo valdyti savo veiksmų. Pažymėtina, jog tokiu atveju subjektyvusis atsakomybės pagrindas tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje grindžiamas tuo, kad asmuo sąmoningai sukėlė sau tokią būseną, t. y. stipraus girtumo būklę, kurioje jis nesugebės suvokti ir kontroliuoti savo veiksmų¹⁵⁹. Pavyzdžiui:

A. Ž. nuteistas pagal 1961 m. BK 104 straipsnį už tai, kad būdamas girtas, dūrė peiliu S. B. į kaklą ir padarė durtinę – pjautinę dešinės kaklo pusės žaizdą, dėl ko nukentėjusioji mirė, t. y. tyčia ją nužudė. Nuteistasis, ginčydamas teismų išvadą dėl tyčinio nužudymo, kasaciniame skunde nurodė, jog dėl sunkaus girtumo laipsnio jis negalėjo nei suprasti savo veiksmų, nei suvokti aplinkos, nei numatyti savo veiksmų pasekmių, nei vėliau prisiminti kas įvyko. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atmesdamas nuteistojo skundą, pažymėjo, jog sutinkamai su galiojančiais baudžiamaisiais įstatymais fiziologinis girtumas nepašalina baudžiamosios atsakomybės (1961 m. BK 13 str. 1 d.). Tas faktas, kad asmuo dėl girtumo praranda normalų kontaktą su aplinka ir dėl to nesuvokia savo veiksmų esmės ir vėliau neprisimena ką jis darė, nepašalina jo baudžiamosios atsakomybės, kadangi fiziologinis girtumas neeliminuoja nei pakaltinamumo, nei kaltės. <...> Kolegija laiko, kad teismas nuosprendyje padarė teisingą išvadą, kad nužudymas buvo padarytas tyčia. Pagrindžiant kaltę asmenų, kurie nusikalstamą veiką padarė labai stipraus girtumo įtakoje, dėl kaltininko psichinio stovio ypatumo nėra

¹⁵⁶ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 48.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.

¹⁵⁸ Pabrėžtina, jog Lietuvos Respublikos BK 19 straipsnyje omenyje turimi asmenys, nusikalstamas veikas padarę fiziologinio girtumo būsenos. Jeigu nustatoma, kad asmuo veiką padarė pataloginio girtumo būsenos, kuriai būdingas trumpalaikis psichikos sutrikimas, tokiu atveju atsiranda pagrindas pripažinti asmenį nepakaltinamu (Žr.: Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 334-335; Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 119).

¹⁵⁹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 334.

prasmės nustatinėti jo kaltę kaip psichinį santykį su padaryta veika ir jos pasekmėmis nusikalstamų veiksmų padarymo momentui. Šiuo atveju tik objektyvūs nusikaltimo sudėties požymiai įrodinėjami nusikaltimo padarymo momentui. Subjektyvus baudžiamosios atsakomybės pagrindas - kaltė laiko atžvilgiu pasislenka šiek tiek ankstesniam laikui, kai asmuo dar yra blaivas ir suvokia, kad savo veiksmais (didelio kiekio alkoholio vartojimu) jis gali prarasti savo poelgių suvokimą ir kontrolę, ir tikėtina, kad tokioje nekontroliuojamoje būsenoje gali padaryti veiksmus, kurie uždrausti baudžiamuoju įstatymu. Kartu nepaisant tokio suvokimo ir pasekmių numatymo, jis sąmoningai priveda save prie tokios būsenos, tuo prisiimdamas atsakomybę už savo vėlesnius veiksmus ir jų pasekmes¹⁶⁰.

Teismas šioje byloje nustatė, jog net ir nesuvokiant savo veiksmų pobūdžio bei pavojingumo nusikalstamos veikos darymo metu, asmuo gali būti pripažįstamas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikėsi analogiškos pozicijos:

J. V. ir D. R. nuteisti pagal BK 129 str. 2 d. 9 p. už tai, kad būdami girti pareikalavo iš nukentėjusiojo I. Š 10 litų. Po to D. R. sudavė 1 smūgį kumščiu nukentėjusiajam į galvą, po ko abu panaudodami jėgą nukentėjusįjį pargriovė ant žemės. J. V. du kartus įspyrė į galvą, o D. R. nukentėjusiajam du kartus įspyrė į krūtinę, tris kartus į rankas ir devynis kartus įspyrė į galvą. Vėliau pagrobė nukentėjusiojo 200 Lt vertės mobilaus ryšio telefoną "Mitsubishi Triumph". Dėl sužalojimų galvoje išsivysčius komplikacijoms nukentėjusysis mirė. Tokiais veiksmais J. V. ir D. R. tyčia, dėl savanaudiškų paskatų nužudė nukentėjusįjį. Kasaciniame skunde D. R. nurodė, jog teismai ignoravo tą aplinkybę, kad jis buvo visiškai apsvaigęs nuo alkoholio, jo kraujyje nustatyta 2,18 promilių alkoholio, todėl jis neatsimena visų nusikaltimo epizodų dėl savo tokios būklės. Dėl alkoholinio apsvaigimo, jo, kaip nepilnamečio buvo sumenkintas aplinkybių suvokimas, jų supratimas ir nusikalstamos veikos pasekmių įvertinimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atmesdamas nuteistojo skundą, pažymėjo, kad fiziologinis girtumas nepašalina baudžiamosios atsakomybės už tokioje būsenoje padarytą veiką, nepriklausomai nuo girtumo laipsnio. Net ir tuo atveju, jei kaltininkas buvo stipriai apsvaigęs ir teigs, kad dėl girtumo nieko neprisimena apie nusikaltimo padarymo aplinkybes, baudžiamoji atsakomybė kils, išskyrus patologinio girtumo atvejį. Baudžiamoji atsakomybė tokiu atveju pagrindžiama tuo, kad asmuo suprasdamas, jog dėl alkoholio vartojimo gali stipriai apgirsti, prarasti kontrolę savo veiksams ir dėl to padaryti nusikalstamą veiką, savo noru vartoja alkoholinius gėrimus ir priveda save prie tokios būsenos, kai jo psichika ima iškreiptai atspindėti tai, kas vyksta aplink ir praranda kontrolę savo veiksams¹⁶¹.

Teismas šioje byloje padarė išvadą, kad nusikaltimo darymo metu kaltininkas nesuvokė faktinių daromos veikos aplinkybių. Asmens atsakomybė buvo grindžiama tuo, jog jis savo laisva valia vartojo alkoholinius gėrimus suprasdamas, kad apsvaigęs gali nesuvokti savo veiksmų esmės, jų nekontroliuoti ir dėl to padaryti nusikalstamą veiką. Taigi tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje laikoma, jog asmens kaltė laiko atžvilgiu pasislenka atgal – asmuo, dar būdamas blaivus, suvokia, kad vartodamas svaigalus, jis pateks į stipraus girtumo būseną ir praras savo elgesio kontrolę. Tačiau ar galime teigti, kad visi žmonės, dar būdami blaivios sąmonės, suvokia, jog jie, atsidūrę apsvaigimo būsenoje, padarys nusikalstamą veiką? Žinoma, abejonių dėl tyčinės nusikalstamos veikos inkriminavimo nekyla,

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-538/2001.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-666/2003.

jeigu nustatoma, kad asmuo, dar būdamas blaivios sąmonės turėjo tyčią nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, bet nepakakus drąsos įgyvendinti savo nusikalstamą sumanymą, jis sąmoningai sukėlė sau apsvaigimo būseną, kad būtų „lengviau“ pasikėsinti į kitą žmogų, ir įvykdė nusikaltimą. Tačiau dažniausiai svaigindamiesi žmonės nenumato, jog praradę elgesio kontrolę jie padarys nusikaltimą. Juk alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimas dar nereiškia, kad asmuo apsvaigęs būtinai pasikėsins į kitą žmogų. Kyla klausimas, kaip šiuo atveju galima pagrįsti asmens tyčinę kaltę tais atvejais, jeigu dar būdamas blaivus jis neturėjo tyčios padaryti nusikalstamą veiką, o padarius veiką fiziologinio apsvaigimo būsenoje tyčinės kaltės konstatuoti taip pat negalima, nes asmuo nesuvokė savo veiksmų esmės. Tokiu atveju kaltininkas traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl to, kad sąmoningai sukėlė sau apsvaigimo būseną ir suvokė, kad tokioje būsenoje negalės kontroliuoti savo elgesio ir galimai padarys nusikaltimą. Tačiau pastebėtina, jog toks kaltės turinys neatitinka tyčinės nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei ar sveikatai kaltės turinio, kai asmuo turi suvokti savo veikos pavojingumą kito žmogaus gyvybei ar sveikatai, numatyti pavojingus padarinius ir jų norėti, ar sąmoningai leisti jiems atsirasti. Taigi jeigu nenustatoma, kad asmuo, būdamas blaivios būsenos, turėjo tyčią nužudyti ar sutrikdyti sveikatą kitam žmogui, tampa neaišku, kokių pagrindų nustatoma asmens tyčinė kaltė fiziologinio apsvaigimo būsenoje, kai jis apskritai nesuvokė savo veiksmų pavojingumo. Nors teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės doktrinoje akcentuojama, jog kaltininko fiziologinis apsvaigimas nepašalina jo atsakomybės už tyčinę veiką, tačiau tai konfrontuoja su tuo, jog kaltininko veikoje tokiu atveju nėra nustatomi visi tyčinės nusikalstamos veikos požymiai.

Apibendrinant galima teigti, jog teismai, nenustatę kaltininko tyčinės kaltės padaryti nusikaltimą žmogaus gyvybei ar sveikatai nei blaivioje, nei fiziologinio apsvaigimo būsenoje, vistiek inkriminuoja jam tyčinę nusikalstamą veiką, motyvuodami, jog tokiu atveju kaltė pasislenka atgal. Tokia išvada būtų pagrįsta tuo atveju, jeigu būtų nustatyta, kad kaltininkas dar būdamas blaivus turėjo tyčią nužudyti ar sutrikdyti sveikatą kitam žmogui. Tačiau to nenustačius tyčinės kaltės pagrindimas kelia abejonių. Siekiant išsiaiškinti kaip ši problema sprendžiama kitose valstybėse, toliau darbe panagrinėsime Vokietijos patirtį nagrinėjamu klausimu.

2. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas, padarytas kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, pagal Vokietijos baudžiamąją teisę

Vokietijos baudžiamojoje teisėje nusikalstamų veikų, padarytų kaltininkui esant alkoholinio ar narkotinio apsvaigimo būsenoje, baudžiamasis teisinis vertinimas iš esmės skiriasi nuo to vertinimo, koks dominuoja Lietuvoje.

Visų pirma, svarbu pažymėti, jog vokiškojoje baudžiamosios teisės doktrinoje kaltininko apsvaigimas yra priskiriamas vienam iš nepakaltinamumo požymių, t. y. esminiam sąmonės sutrikimui¹⁶². Kitaip nei Lietuvoje, Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje svarstant nepakaltinamumo problemą dėmesys atkreipiamas ne tik į psichikos ligas, bet ir į didelį sąmonės sutrikimą dėl išsekimo, pervargimo, visiško apsvaigimo nuo alkoholio ir panašiai¹⁶³. Taigi pagal Vokietijos teisės teoriją pripažįstama, kad asmuo, būdamas visiško apsvaigimo būsenoje, nesugebėjo suvokti savo veikos pavojingumo, todėl, remiantis Vokietijos BK § 20 straipsniu, jis laikomas nepakaltinamu. Tuo tarpu Lietuvoje nepakaltinamumo samprata apima tik tokius apsvaigimo nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų atvejus, kuomet nustatoma patologinio girtumo būseną. Taigi Vokietijoje nepakaltinamumo samprata yra platesnė nei Lietuvoje.

Tačiau kyla klausimas, ar pagal Vokietijos teisę nustačius, kad asmuo nusikalstamos veikos darymo metu buvo apsvaigimo būsenoje, jis pripažįstamas nepakaltinamu ir apskritai netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn? Atsakymas į šį klausimą yra neigiamas, todėl toliau panagrinėsime kaip tokie atvejai yra vertinami pagal Vokietijos baudžiamąją teisę.

Vokietijos baudžiamojame teiseje egzistuoja du teisiniai instrumentai, padedantys efektyviai spręsti asmenų, padariusių nusikalstamą veiką apsvaigimo būsenoje, baudžiamosios atsakomybės klausimus:

- a) principo *actio libera in causa* (veiksmas, pateisinantis priežastį) taikymas;
- b) Vokietijos BK § 323a straipsnio (Visiškas apsvaigimas, vok. – *Vollrausch*) taikymas.

Pirmiausia aptarsime atvejus, susijusius su principo *actio libera in causa* praktiniu taikymu. Pažymėtina, jog pagal šį principą asmenį galima bausti nepaisant to, kad jis veikos sudėties realizavimo metu dėl stipraus apsvaigimo negalėjo suvokti daromos veikos pavojingumo, t. y. buvo nepakaltinamas. *Actio libera in causa* yra taikomas tais atvejais, kai kaltininko visiškas girtumas ar apsvaigimas nuo narkotikų atsirado dėl paties kaltininko kaltės, ir kaltininkas priežastinę seką, atvedusią prie konkrečios baudžiamosios veikos, kurią įvykdė praradęs pakaltinamumą, pradėjo būdamas tokios būsenos, kai dar galėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn¹⁶⁴. Tai reiškia, kad tokiu atveju asmuo yra pripažįstamas kaltu dėl to, kad jis pats, numatydamas būsimą baudžiamojo įstatymo pažeidimą, sąmoningai sukelia tokią būseną, kuomet praranda gebėjimą kontroliuoti savo veiksmus. Asmuo, prieš tai buvęs

¹⁶² Pagal Vokietijos BK nepakaltinamais yra laikomi vaikai, nesulaukę 14 metų amžiaus (BK § 19 straipsnis) bei asmenys, kurie dėl liguisto psichikos sutrikimo, dėl esminio sąmonės sutrikimo arba dėl silpnaprotystės, arba dėl kitos sunkios psichikos anomalijos nesugeba suprasti veikos neteisėtumo ar elgtis suvokdamas šį neteisėtumą (BK § 20 straipsnis).

¹⁶³ Drakšienė A., Drakšas R. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė. – Vilnius: Eugrimas, 2007. P. 50.

¹⁶⁴ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 132.

sąmoningas ir sveiko proto, sukelia sau apsvaigimo būseną ir tokiu būdu padaro save „nusikaltimo įrankiu“¹⁶⁵. Pažymėtina, jog principas *actio libera in causa* įgija reikšmę tuomet, kai yra nustatomas tarpusavio ryšys tarp apsvaigimo ir nusikaltimo – nusikaltimas, įvykdytas apsvaigimo būsenoje, yra „galutinis rezultatas“ asmens ketinimų, suformuotų sąmoningoje būsenoje¹⁶⁶. Kaip pavyzdys gali būti pateikiamas atvejis, kuomet asmuo nori nužudyti kitą žmogų, tačiau jam pritrūksta drąsos tai padaryti, todėl jis, tikėdamas, kad alkoholis ar narkotikai pašalins jo baimes, sukelia sau apsvaigimo būseną, kurioje būdamas ir padaro nusikalstamą veiką. Kaltinimas tokiu atveju bus grindžiamas veiksmu, nulėmusiu tokią nenormalią kaltininko būseną, kurioje jis galėjo padaryti konkrečiai apibrėžtą veiką, būdamas laikino nepakaltinamumo stadijoje (tai vadinamoji perspektyvinė – į priekį pastumta atsakomybė)¹⁶⁷. Kitaip tariant, tokiu atveju asmuo bus traukiamas atsakomybėn dėl tyčinio nužudymo, nes jis tyčia privedė save prie apsvaigimo būsenos tam, kad padarytų nusikalstamą veiką, t. y. nužudytų nukentėjusįjį. Kaip nurodo J. Wessels, ši išvada, viena vertus, prieštarauja BK § 20 straipsnio pažodiniam tekstui, pagal kurį be kaltės veikia tas, kuris veikos padarymo metu nesugeba suvokti savo daromos veikos priešingumo teisei ir valdytis. Tačiau, kita vertus, šiuo atveju bausmės suderinamumas su kaltės principu yra grindžiamas tuo, kad kaltininkas gali būti smerkiamas dėl teisinio gėrio pažeidimo todėl, jog jis pats, kaltai numatydamas būsimą teisinio gėrio pažeidimą, privedė save prie tokios būsenos, kurioje negalėjo kontroliuoti savo veiksmų¹⁶⁸. Su tokia nuomone galima sutikti, nes asmuo traukiamas atsakomybėn už blaivioje būsenoje suformuotą tyčią padaryti konkrečią veiką, kurios įgyvendinimui palengvinti pasitelkė svaiginančias medžiagas. Taigi pagal Vokietijos baudžiamąją teisę siekiant patraukti asmenį atsakomybėn už apsvaigimo būsenoje padarytą tyčinę nusikalstamą veiką, turi būti nustatyta kaltininko tyčia konkretaus nusikaltimo atžvilgiu. Tuo tarpu Lietuvos teismų praktika eina kitu keliu: asmuo pripažįstamas kaltu dėl apsvaigimo būsenoje padarytos tyčinės veikos, kaltę grindžiant sąmoningu tokios būsenos sukėlimu, dėl ko galimai bus padarytas nusikaltimas. Konkreti neapsvaigusio asmens tyčia padaryti konkretų nusikaltimą nėra nustatinėjama.

Vokietijos baudžiamojoje teisėje dominuojanti pozicija yra tokia, kad *actio libera in causa* principą esant tyčinei nusikalstamai veikai galima taikyti tik tuomet, kai kaltininkas tyčia

¹⁶⁵ Fischer B. and Rehm J. Intoxication, the law and criminal responsibility – a sparkling cocktail at times: the case studies of Canada and Germany // European Addiction Research. 1998, Vol. 4, Issue 3. P. 96. <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&hid=105&sid=e9cfeb6c-8bd6-4705-97ed-4ec3b14ea85d%40sessionmgr110>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.

¹⁶⁶ Fischer B. and Rehm J. Alcohol consumption and the liability of offenders in the German criminal system // Contemporary drug problems. 1996, Vol. 23. P. 715. <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/condp23&div=44&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.

¹⁶⁷ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 132.

¹⁶⁸ Ten pat.

sau sukelia apsvaigimo būseną. B. Fischer ir J. Rehm pažymi, kad *actio libera in causa* principui tyčinės nusikalstamos veikos atveju būdinga tai, jog kaltininko planuotos veikos (esant blaivios sąmonės) požymiai turi būti identiški su realiai įvykdyta veika (esant apsvaigimo būsenoje) – vyrauja nuomonė, kad turi būti „dviguba tyčia“, t. y. tyčia tiek apsvaiginimo sukėlimo, tiek būsimo nusikaltimo atžvilgiu¹⁶⁹. Pasak J. Wessels, norint *actio libera in causa* taikyti tyčinės veikos atveju, būtina bent netiesioginė tyčia ir šiuo momentu kaltininko tyčia jau būna nukreipta padaryti konkrečią baudžiamąją veiką, kurią padaryti siekdamas kaltininkas ir atsiduria nepakaltinamumo būsenoje¹⁷⁰. Tuo tarpu jeigu nenustatoma, kad kaltininkas tyčia sukėlė apsvaigimo būseną tam, kad galėtų „drąsiau“ ir labiau užtikrintai padaryti nusikaltimą, gali būti taikomas tik Vokietijos BK § 323a straipsnis (vok. – *Vollrausch*), numatantis baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas, padarytas stipraus apsvaigimo būsenoje. Toliau apžvelgsime su šio straipsnio taikymu susijusius aspektus.

Vokietijos BK § 323a straipsnis skirtas atvejams, kuomet kaltininkas stipraus apsvaigimo būsenoje padaro baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, jog *tas, kuris tyčia ar dėl neatsargumo priveda save prie apsvaigimo būsenos vartodamas alkoholinius gėrimus ar kitokius svaigalus, turi būti baudžiamas <...>, jeigu jis padaro neteisėtą veiką būdamas apsvaigimo būsenoje, ir negali būti dėl to baudžiamas, nes dėl apsvaigimo būsenos jis buvo nepakaltinamas arba tai negali būti paneigta*¹⁷¹. Atsižvelgiant į tokią baudžiamojo įstatymo formuluotę galima teigti, jog pagal šį Vokietijos BK straipsnį asmuo traukiamas atsakomybėn dėl to, kad priveda save prie apsvaigimo būsenos, kuri nulemia nusikaltimo padarymą. Tai reiškia, kad šis straipsnis reikalauja nustatyti dvi pagrindines aplinkybes: pirma, kad asmuo tyčia ar dėl neatsargumo sukelia sau apsvaigimo būseną ir antra, jog jis, būdamas apsvaigęs, padaro baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką. Todėl jeigu asmuo nužudo kitą žmogų visiško apsvaigimo būsenoje, tačiau būdamas blaivios sąmonės tyčios nužudyti neturėjo, tokiu atveju jis bus traukiamas atsakomybėn pagal Vokietijos BK § 323a straipsnį. Priešingu atveju, jeigu kaltininkas tyčią atimti kitam žmogui gyvybę suformulavo dar iki patenkant į apsvaigimo būseną, ir vartojo alkoholį ar narkotikus tam, kad būdamas apsvaigęs nužudytų auką, jo veika bus vertinama ne pagal BK § 323a straipsnį, o kaip nužudymas pagal Vokietijos BK § 212 straipsnį (vok. – *Totschlag*) ar kaip kvalifikuotas nužudymas pagal BK §

¹⁶⁹ Fischer B. and Rehm J. Alcohol consumption and the liability of offenders in the German criminal system // Contemporary drug problems. 1996, Vol. 23. P. 717.

<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/condp23&div=44&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.

¹⁷⁰ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 132.

¹⁷¹ Strafgesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; prisijungimo laikas: 2010-10-28.

211 straipsnį (vok. – *Mord*). Šiuo atveju kaip pavyzdys paminėtinas atvejis, kuomet kaltininkas, būdamas visiško alkoholinio apsvaigimo būsenoje, sudavė stiprų smūgį savo žmonai, ir taip ją nužudė. Kitą rytą jis buvo rastas miegantis, o jo kraujyje nustatytas didelis alkoholio kiekis. Buvo nustatyta, kad kaltininkas neabejotinai nužudė savo žmoną, tačiau jis teigė, kad neturėjo nei tyčios, nei suvokimo apie daromą veiką. Šioje situacijoje, atsižvelgiant į tai, kad nebuvo nustatytas tarpusavio ryšys tarp kaltininko ketinimų dar būnant blaivioje būsenoje ir įvykdyto nužudymo, tapo neįmanoma pritaikyti *actio libera in causa* principą. Kadangi žmogaus gyvybės atėmimas yra labai sunkus padarinys, kurį sąlygojo kaltininko stipraus apsvaigimo būseną, todėl jis buvo nuteistas pagal BK § 323a straipsnį¹⁷². Kaip kontrastą šioje vietoje galima paminėti Lietuvos teismų poziciją nagrinėjamu klausimu – ankstesniame skyriuje minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje kaltininkas, būdamas apsvaigimo būsenoje, smogė sugyventinei peiliu ir taip ją nužudė. Teismas pripažino jį kaltu dėl tyčinio nužudymo, nors veikos darymo metu jis nesuvokė savo veikos pavojingumo, taip pat nebuvo nustatyta, kad jis turėjo tyčią nužudyti dar būdamas blaivios sąmonės¹⁷³. Manytina, jog šiuo atveju pagrįstesnis yra Vokietijoje taikomas veikos kvalifikavimo modelis, nes atkreipiamas dėmesys į tai, kad kaltininkas nei veikos darymo metu, nei prieš darant veiką neturėjo tyčios atimti gyvybę kitam žmogui.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, pastebėtina, jog Lietuvoje, kaip ir Vokietijos baudžiamojoje teisėje, yra taikomas principas *actio libera in causa*. Skirtumas tas, kad pagal Vokietijos teisę visuomet turi būti nustatyta, ar asmuo, padaręs nusikalstamą veiką stipraus apsvaigimo būsenoje, turėjo tyčią padaryti nusikaltimą dar būdamas blaivios sąmonės. Tik tokiu atveju asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už tyčinę nusikalstamą veiką kito žmogaus gyvybei ar sveikatai, grindžiant kaltinimą perspektyvine atsakomybe. Lietuvos teismų praktikoje ir doktrinoje atsakomybė taip pat grindžiama kaltės pasislinkimu į tą laiko tarpą, kuomet asmuo dar buvo neapsvaigęs ir nusikalstama veika dar nebuvo padaryta. Bet skirtingai nei Vokietijoje, Lietuvoje teismai nenustatinėja ryšio tarp kaltininko sąmoningų ketinimų ir nusikaltimo, įvykdyto apsvaigimo būsenoje, t. y. ar kaltininkas sukėlė apsvaigimo būseną būtent tam, kad įgyvendintų dar blaivioje būsenoje suformuotą konkrečią tyčią. Pagal Vokietijoje palaikomą poziciją, nenustačius sąveikos tarp sąmoningo apsvaigimo būsenos sukėlimo su tikslu įvykdyti konkretų nusikaltimą ir vėlesnio veikos sudėties realizavimo, baudžiamoji atsakomybė remiantis principu *actio libera in causa* negalima – tokiu atveju taikomas Vokietijos BK § 323a straipsnis. Lietuvos Respublikos BK nėra normos, nustatančios atsakomybę už veiką, padarytą

¹⁷² Fischer B. and Rehm J. Alcohol consumption and the liability of offenders in the German criminal system // Contemporary drug problems. 1996, Vol. 23. P. 720-721.

<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/condp23&div=44&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-538/2001.

apsvaigusio asmens. Atsižvelgiant į Vokietijos patirtį nagrinėjamu klausimu, manytina, kad tokios normos įtraukimas į Lietuvos Respublikos BK neprieštarautų Lietuvos baudžiamosios teisės sistemai. Tokiu atveju asmuo, kuris būdamas apsvaigęs, nesuvokė daromos veikos pavojingo pobūdžio, nebūtų pripažįstamas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo žmogaus gyvybei ar sveikatai, o traukiamas atsakomybėn pagal specialiai tam sukurtą normą. Tokia pozicija, autorės nuomone, galėtų būti pagrįstai įdiegta Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

3. Nusikalstamų veikų, padarytų kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, vertinimo taisyklės anglų-amerikiečių teisėje

Anglų-amerikiečių teisėje, kaip ir Vokietijos bei Lietuvos teisinėse sistemose, pasitaiko nemažai sunkumų sprendžiant asmens, nusikalstamą veiką padariusio savanoriško alkoholinio ar narkotinio apsvaigimo būsenoje, baudžiamosios atsakomybės klausimą. Ši problema bendrosios teisės sistemos valstybėse yra sprendžiama gana savotiškai: nusikalstamos veikos skirstomos į dvi kategorijas, t. y. bendrosios ir specialiosios tyčios nusikaltimus, ir tik pastarųjų nusikaltimų atveju kaltininko apsvaigimas yra pripažįstamas baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe.

Anglosaksų teisėje galiojanti ankstesnės kaltės teorija (angl. – *the doctrine of prior fault*)¹⁷⁴ numato, jog asmuo, sąmoningai sukeliantis sau apsvaigimo būseną tam, kad padarytų konkretų nusikaltimą, nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiamas¹⁷⁵. Ši taisyklė buvo iliustruota Lordų Rūmų byloje *Attorney-General for Northern Ireland v Gallagher (1963)*, kurioje kaltininkas, nusprendęs nužudyti savo žmoną, nusipirko peilį ir butelį viskio. Apsvaigęs nuo didelio kiekio išgerto viskio, jis nužudė savo žmoną smogdamas jai peiliu. Kaltininkas teisinosi, kad jis nusikaltimo darymo metu buvo arba nepakaltinamas, arba tiek apsvaigęs nuo alkoholio, kad nebūtų sugebėjęs suformuoti reikiamos tyčios nužudyti. Tačiau teismas pripažino jį kaltu dėl savo žmonos kvalifikuoto nužudymo (angl. – *murder*). Paminėtina, jog Lordas Denning šioje byloje konstatavo: jeigu žmogus, būdamas sveiko ir blaivaus proto, sąmoningai suformuoja tyčią nužudyti ir, suvokdamas, jog pažeidžia įstatymų reikalavimus, atlieka pasiruošimo veiksmus nusikaltimui įvykdyti, o tada tam, kad įgytų „olandų drąsos“ (angl. –

¹⁷⁴ Pagal šią teoriją asmeniui netaikomos baudžiamąją atsakomybę šalinančios ar švelninančios aplinkybės, jeigu tam tikros sąlygos ar aplinkybės kilo būtent dėl jo kaltės. Kaip šios teorijos pavyzdys pateikiamas atvejis, kuomet asmuo sąmoningai prisigeria alkoholio tam, kad įgautų drąsos įvykdyti konkretų nusikaltimą – tokiu atveju apsvaigimas nebus laikomas baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe, nes nusikaltimas buvo įvykdytas dėl jo ankstesnės kaltės (Žr.: Ashworth A. *Principles of criminal law*. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 163).

¹⁷⁵ Ashworth A. *Principles of criminal law*. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 213.

Dutch courage)¹⁷⁶ nužudyti, jis sukelia sau apsvaigimo būseną, tai tokiu atveju, nors apsvaigimas ir nulemia kaltininko tyčios įvykdymą, tačiau paties sukeltas apsvaigimas negali pašalinti jo baudžiamosios atsakomybės dėl kvalifikuoto nužudymo. <...> Kaltininko minčių piktavališkumas dar prieš jam patenkant į apsvaigimo būseną yra pakankamas pagrindas jį pasmerkti, kartu atsižvelgiant ir į veiką, kurią jis ketino padaryti ir padarė¹⁷⁷. Taigi anglų teisėje tais atvejais, kuomet asmuo sukelia apsvaigimo būseną tam, kad galėtų „drąsiau“ įgyvendinti dar normalioje būsenoje susiformavusią tyčią padaryti nusikaltimą, neabejotinai kils atsakomybė už tyčinę nusikalstamą veiką. Akivaizdu, jog anglosaksų teisėje, kaip ir Lietuvos bei Vokietijos baudžiamosios teisės sistemose, nustačius, kad asmuo, būdamas blaivios sąmonės, turėjo tyčią nužudyti kitą žmogų, o alkoholį ar narkotines medžiagas vartojo tik kaip „padrąsinančias priemones“, nekyla abejonių dėl asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn už tyčinį nusikaltimą. Taigi darytina išvada, kad kaip ir kitose aukščiau aptartose valstybėse, Anglijoje taipogi galioja principas *actio libera in causa*, tik čia jis įvardijamas kaip ankstesnės kaltės teorija.

Situacija tampa daug problematiškesnė, kai asmuo, neturėdamas jokios išankstinės tyčios, nusikaltimą padaro būdamas tokio stipraus apsvaigimo būsenoje, kad sunku būtų apskritai suformuoti bet kokią tyčią. Anglijos, kaip ir Lietuvos teisėje, kaltininko apsvaigimo atveju vadovaujamosi pagrindine taisykle, jog savanoriškas alkoholinis ar narkotinis apsvaigimas nusikalstamos veikos darymo metu nėra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė¹⁷⁸. Pažymėtina, jog ši taisyklė nėra absoliuti - egzistuoja išimtys, kuomet kaltininko apsvaigimas pašalina baudžiamąją atsakomybę:

- a) Kai apsvaigimas sukelia sunkų psichikos sutrikimą (pavyzdžiui, baltoji karštligė), dėl ko kaltininkas tampa nepakaltinamu pagal M'Naghten taisyklės (angl. - *M'Naghten Rules*)¹⁷⁹, arba
- b) Kai nusikalstama veika, kuria asmuo kaltinamas, yra specialiosios tyčios nusikaltimas (angl. – *crime of specific intent*), ir dėl apsvaigimo kaltininkas neturėjo galimybės įgyvendinti savo specialią tyčią¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Anglų teorijoje ir teismų praktikoje kalbama apie „olandų drąsos taisyklę“ (angl. – *Dutch courage rule*), turint omenyje, kad asmuo svaiginasi tam, jog taptų drąsesnis įgyvendinant nusikalstamą veiką.

¹⁷⁷ Lordų Rūmai, byla *Attorney-General for Northern Ireland v Gallagher* (1963). <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/uk/cases/UKHL/1961/2.html&query=Gallagher&method=boolean>; prisijungimo laikas: 2010-11-23.

¹⁷⁸ Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 173.

¹⁷⁹ *M'Naghten Rules* anglų-amerikiečių teisėje nustato, kad tuo atveju, kai norima išsiaiškinti, ar konkrečiu atveju egzistuoja nepakaltinamumas kaip baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, turi būti aiškiai įrodyta, jog veikos padarymo metu kaltininkas dėl psichikos ligos buvo praradęs sąmonę ir nesuprato nei daromos veikos pobūdžio, nei jos požymių, arba nežinojo, kad tai, ką jis daro, pažeidžia įstatymų reikalavimus.

¹⁸⁰ Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 173.

Pirmoji anglų sistemoje egzistuojanti taisyklės išimtis leidžia įžvelgti panašumą su Lietuvos teisėje taikomomis traukimo baudžiamajon atsakomybės išimtimis. Pagal šių valstybių baudžiamąją teisę, nustačius, jog apsvaigimas asmeniui sukėlė patologinio girtumo būseną, dėl ko jis tapo nepakaltinamu, asmuo nėra traukiamas atsakomybės. Kartu atkreiptinas dėmesys, jog Vokietijoje asmens stiprus apsvaigimas jau pats savaime yra vienas iš požymių, nulemiančių asmens nepakaltinamumą.

Kalbant apie antrąją aukščiau nurodytos taisyklės išimtį, pasakytina, jog ji buvo suformuluota Lordų Rūmų byloje *DPP v Majewski* (1977). Šioje byloje kaltininkas buvo nuteistas už tai, kad svaiginosi alkoholiniais gėrimais bei narkotikais, tada pradėjo daužyti langus ir užpuolė policijos pareigūną. Kaltininkas įtikinėjo, jog jis buvo toks apsvaigęs, kad negalėjo turėti reikiamos tyčios padaryti inkriminuojamas nusikalstamas veikas. Teismas šioje byloje pažymėjo, jog apsvaigimas yra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė tik specialiosios tyčios nusikaltimų (angl. - *crime of specific intent*) atveju. Tuo tarpu atsižvelgiant į tai, kad asmuo yra kaltinamas dėl nusikaltimų, kurie yra bendrosios tyčios nusikaltimai (angl. - *crime of basic intent*), todėl jo apsvaigimas nėra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė¹⁸¹. Taigi šiame sprendime nusikaltimai buvo suskirstyti į dvi kategorijas: specialiosios tyčios nusikaltimus ir bendrosios tyčios nusikaltimus. Kartu teismas apsvaigimą pripažino baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe tik specialios tyčios nusikaltimų atveju. Pastebima, jog šiame sprendime esanti nusikaltimų klasifikacija tapo anglosaksų teisinės sistemos pagrindu tais atvejais, kuomet sprendžiamas asmens, veiką padariusio apsvaigimo būsenoje, baudžiamosios atsakomybės klausimas.

Norint suprasti nusikaltimų klasifikacijos įtaką asmens baudžiamajai atsakomybei, reikia išsiaiškinti, ką anglų teisėje reiškia specialiosios ir bendrosios tyčios nusikaltimai. Specialiosios tyčios nusikaltimai yra tokie, kurių atveju reikalaujama daugiau negu tik tyčinio veiksmo – šis nusikaltimas turi būti įvykdytas esant tokiai kaltininko sąmonės būsenai, kuomet kaltininkas turi aiškų tikslą sukelti konkrečius savo elgesio padarinius. Tuo tarpu bendrosios tyčios nusikaltimai yra tokie, kai kaltininkas turi tyčią padaryti įstatymo uždraustą veiką jos nedetalizuodamas¹⁸². Siekiant pailustruoti šiuos nusikaltimus konkrečiais pavyzdžiais, galima paminėti kvalifikuotą nužudymą (angl. – *murder*), tyčinį sunkų sveikatos sutrikdymą (angl. – *wounding or causing grievous bodily harm with intent*), kurie priskiriami prie specialiosios tyčios nusikaltimų. Tuo tarpu bendrosios tyčios nusikaltimais gali būti įvardijami nužudymas

¹⁸¹ Lordų Rūmai, byla *DPP v Majewski* (1977); <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1976/2.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.

¹⁸² Columbia Law Review Association. Intoxication as a criminal defence // Columbia Law Review. 1955, Vol. 55, No. 8. P. 1212. <http://www.jstor.org/stable/1119640>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.

(angl. – *manslaughter*), sveikatos sutrikdymas (angl. – *inflicting bodily injury*)¹⁸³. Į bendrosios tyčios nusikaltimų kategoriją įeina ir tie nusikaltimai, kurių atveju pakanka nustatyti rizikingumą (angl. – *recklessness*)¹⁸⁴. Šioje vietoje pabrėžtina, kad *DPP v Majewski (1977)* byloje suformulutos nuostatos dėl *recklessness* nusikaltimų, buvo šiek tiek pakeistos Lordų Rūmų *Caldwell (1982)* byloje, kurioje teismas plačiau apibrėžė terminą *recklessness*¹⁸⁵. Tokiu būdu atsakomybė už nusikaltimą, padarytą apsvaigus, sugriežtėjo, nes asmenys, padarę nusikaltimus, kurių kaltės forma yra *recklessness*, negali būti atleidžiami nuo atsakomybės¹⁸⁶.

Kalbant apie šią nusikaltimų klasifikaciją, norėtusi pažymėti, jog egzistuoja daugelis teorijų, bandančių apibrėžti šių nusikaltimų reikšmę ir pagrįsti, kodėl vieni nusikaltimai priskiriami specialiosios tyčios nusikaltimams, o kiti – bendrosios¹⁸⁷. Šių bandymų rezultatas – gausybė įvairių nuomonių, nes šios dvi nusikaltimų rūšys skirtingų teisėjų ir mokslininkų yra interpretuojamos visiškai skirtingai¹⁸⁸.

Kaip jau minėta aukščiau, anglosaksų teisėje laikomasi pozicijos, jog kaltininko apsvaigimas bendrosios tyčios nusikaltimo darymo metu niekuomet netaps atsakomybės šalinančia aplinkybe. Tai reiškia, kad jei kaltininkas, būdamas savanoriško fiziologinio apsvaigimo būsenoje, nužudo kitą žmogų, jis gali būti išteisintas dėl kvalifikuoto nužudymo (angl. – *murder*), kuris laikomas specialiosios tyčios nusikaltimu, tačiau pripažintas kaltu dėl nužudymo (angl. – *manslaughter*), nes pastarasis yra bendrosios tyčios nusikaltimas¹⁸⁹. Šiuo atveju kaip pavyzdys paminėtina *Lipman (1970)* byla, kurioje kaltininkas, būdamas savanoriškai apsvaigęs nuo narkotikų, nužudė merginą sugrūsdamas jai į burną patalynę ir taip ją uždusindamas. Kaltininkas nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn dėl kvalifikuoto nužudymo (specialiosios tyčios nusikaltimo), nes jis, darydamas nusikaltimą, buvo apsvaigimo būsenoje, kurioje patyrė haliucinaciją, kad pasaulio centre jį užpuolė daugybė gyvačių, nuo kurių

¹⁸³ Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 214.

¹⁸⁴ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 281.

¹⁸⁵ Lordų Rūmų *Caldwell (1982)* byloje buvo nuspręsta, jog *recklessness* yra tuomet, kai kaltininkas imasi rizikos ne tik žinodamas, kad rizika egzistuoja, bet ir tuo atveju, kai jis net nepasidomi, ar ta rizika egzistuoja (Žr.: Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 183-187).

¹⁸⁶ Prie nusikaltimų, kurių kaltės forma yra *recklessness*, priskiriamas ir nužudymas (angl. – *manslaughter*).

¹⁸⁷ The Law Commission report. Intoxication and criminal liability. 2008, Law Com No. 314. P. 19. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc314.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁸⁸ Žr.: Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 214; Williams G. Textbook of criminal law. – London: Stevens and Sons, 1978. P. 471; Schabas P. B. Intoxication and culpability: towards an offence of criminal intoxication // University of Toronto Faculty of Law Review. 1984, Vol. 42. P. 150.

<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/utflr42&div=24&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁸⁹ Dingwall G. Drunkenness, intoxication and criminal liability. 2006, issue 1.

http://www.ias.org.uk/resources/publications/alcoholalert/alert200601/al2006_p10.html; prisijungimo laikas: 2010-11-28.

jis gynėsi. Tačiau jis buvo pripažintas kaltu dėl nužudymo (angl. – *manslaughter*)¹⁹⁰. Šiuo aspektu galima pastebėti, kad Lietuvoje toks atvejis būtų vertinamas kaip tyčinis nužudymas (jei nenustatoma, kad asmuo buvo patologinio apsvaigimo būsenoje) pagrindžiant tuo, kad asmuo sąmoningai vartodamas narkotines medžiagas, pats save privėdė prie tokios būsenos, kuri nulėmė nusikalstamos veikos padarymą. Tuo tarpu Vokietijoje, nustatius, kad kaltininkas neturėjo tyčios nužudyti, jo veika būtų vertinama pagal Vokietijos BK § 323a straipsnį.

Pažymėtina, jog anglosaksų teisės pozicija vertinant veikas, padarytas kaltininkui esant apsvaigimo būsenoje, sulaukia nemažai kritikos. Visų pirma, neigiamai vertinamas nusikaltimų skirstymas į bendrosios ir specialiosios tyčios nusikaltimus – jis laikomas neatitinkantis teisės principų, nelogiškas, nemoralus, sudėtingas ir nepagrįstas¹⁹¹. Taip pat yra teigiama, jog apsvaigęs asmuo, kuris nusikaltimo darymo metu neturėjo reikiamo subjektyviojo elemento (*mens rea*), negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn grindžiant tuo, kad jis nusikalstamos veikos darymo metu buvo savanoriško apsvaigimo būsenoje¹⁹². Kritikos neišvengia ir požiūris, jog pateisinama traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn dėl apsvaigimo būsenoje padaryto nusikaltimo, kurio kaltės forma yra *recklessness*¹⁹³. Šiuo aspektu paminėtina S. Gardner nuomonė, kad asmens pripažinimas kaltu dėl nusikaltimo, kurio kaltės forma yra *recklessness*, reikalauja nustatyti, jog kaltininkas suvokė bent mažiausią galimybę, jog objektyvieji nusikaltimo požymiai bus įgyvendinti. Tuo tarpu kaltininkui esant apsvaigimo būsenoje, jis stokoja tokio suvokimo, todėl yra nelogiška pripažinti jį kaltu dėl *recklessness* nusikaltimo, padaryto apsvaigus¹⁹⁴. Dar vienas kontrargumentas vyraujančiam požiūriui yra tai, kad nusikalstamos veikos, padarytos kaltininkui apsvaigus, vertinimo taisyklės yra nesuderinamos su vienalaikiškumo principu (angl. – *principle of contemporaneity*). Nesuderinamumas šiuo atveju atsiskleidžia tuo, jog kaltininko baudžiamosios atsakomybės pagrindu (bendrosios tyčios nusikaltimuose) tampa anksčiau įvykusi kaltė¹⁹⁵. Kaip matyti, vyraujantis požiūris nagrinėjamu klausimu yra vertinamas kritiškai. Tačiau nepaisant prieštaringų vertinimų, ši taisyklė ir toliau galioja anglų-amerikiečių teisėje¹⁹⁶.

¹⁹⁰ The Law Commission report. Intoxication and criminal liability. 2008, Law Com No. 314. P. 29. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc314.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁹¹ Schabas P. B. Intoxication and culpability: towards an offence of criminal intoxication // University of Toronto Faculty of Law Review. 1984, Vol. 42. P. 147.

<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/utflr42&div=24&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁹² Smith J. C. and Hogan B. Criminal law. Fourth edition. – London: Butterworths, 1978. P. 191.

¹⁹³ Prie nusikaltimų, kurių kaltės forma yra *recklessness*, priskiriamas ir nužudymas (angl. – *manslaughter*).

¹⁹⁴ Gardner S. The importance of Majewski // Oxford journal of legal studies. 1994, Vol. 14, No. 2. P. 279. <http://www.jstor.org/stable/764622>; prisijungimo laikas: 2010-11-28.

¹⁹⁵ Turima omenyje ankstesnės kaltės teorija (angl. – *the doctrine of prior fault*).

¹⁹⁶ Pažymėtina, jog ir Kanados Aukščiausiasis Teismas byloje *Leary v. The Queen* (1978) perėmė Anglijos patirtį ir pripažino nusikaltimų skirstymą į specialiosios ir bendrosios tyčios nusikaltimus (Žr.: Schabas P. B. Intoxication and culpability: towards an offence of criminal intoxication // University of Toronto Faculty of Law Review. 1984,

JAV nagrinėjama problema sprendžiama panašiai kaip ir Anglijoje: jeigu kaltininkas padaro nusikaltimą, kurio atveju reikalaujama tyčinė kaltės forma, ar nusikaltimą, kuriam keliami „žinojimo“ (angl. – *knowingly*) ar „apgalvojimo“ (angl. – *wilfully*) reikalavimai, tačiau dėl apsvaigimo jis negalėjo suformuoti reikiamos tyčios ar „žinojimo“, apsvaigimas gali eliminuoti baudžiamąją atsakomybę. Tuo tarpu esant *recklessness* nusikaltimams, jeigu viena iš priežasčių, kodėl kaltininkas elgėsi neatsargiai, yra tai, kad jis buvo pernelyg apsvaigęs tam, kad suvokti, kokios jis imasi rizikos, tokiu atveju pripažįstama, kad kaltininko veikoje yra *recklessness* ir jis traukiamas atsakomybėn. JAV 1962 m. Pavyzdinio baudžiamojo kodekso (*U. S. Model penal code*) nedaro jokios nuorodos į nusikaltimų skirstymą, tačiau numato, jog *recklessness* nusikaltimų atveju savanoriškas apsvaigimas negali būti laikomas baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe¹⁹⁷. Taigi JAV teisėje taikomos taisyklės savo esme nesiskiria nuo tų, kurios taikomos Anglijoje.

Tuo tarpu visiškai priešingos pozicijos laikomasi Australijoje. Australijos Aukščiausiasis Teismas byloje *O'Connor (1980)* atsisakė nusikaltimų skirstymo į specialiosios ir bendrosios tyčios nusikaltimus. Teismas šioje byloje nurodė, kad savanoriškas apsvaigimas yra svarbus sprendžiant atsakomybės klausimą, jeigu kyla abejonių, ar kaltininkas tikrai veikė tyčia darydamas nusikaltimą. Tai reiškia, jog kaltininkas, padaręs nusikaltimą savanoriško apsvaigimo būsenoje, negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu negali būti įrodyta, kad jo veikai būdingas reikiamas subjektyvusis požymis. Todėl, nors kaltininko elgesys sukeliant sau apsvaiginimo būseną ir gali būti laikomas smerktinu, tačiau nėra jokio pagrindo preziumuoti, jog jis veikė tyčia darydamas nusikalstamą veiką¹⁹⁸. Šis Australijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas buvo vertinamas kontraversiškai – kai kuriose Australijos valstijose, pavyzdžiui, Naujajame Pietų Velse, Kvinslande, Vakarų Australijoje, taip pat Australijos Sostinės Teritorijoje *O'Connor* taisyklių buvo atsisakyta. Tuo tarpu Viktorijos Teisės reformos komitetas rekomendavo toliau laikytis *O'Connor* sprendime suformuluotų taisyklių. Komitetas nurodė, jog „asmuo negali būti pripažįstamas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo, išskyrus kai jis veikia tyčia ir sąmoningai“¹⁹⁹. Manytina, jog tokia išvada yra teisinga, nes nesant tyčinės kaltės formos nėra pagrindo traukti asmenį atsakomybėn už tyčinę veiką.

Vol. 42. P. 147.

<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/utflr42&div=24&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-25).

¹⁹⁷ The Law Commission report. Intoxication and criminal liability. 2008, Law Com No. 314. P. 29. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc314.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁹⁸ Ten pat. P. 125.

¹⁹⁹ Tasmania law reform institute. Intoxication and criminal responsibility. 2005, Issues paper No 7. P. 55. <http://www.law.utas.edu.au/reform/docs/IntoxicationIssuesPaper16Mar05.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

Kartu norėtusi paminėti ir tai, jog Naujosios Zelandijos Apeliacinis teismas byloje *Kamipeli (1975)* nusprendė, jog turi būti atsisakyta nusikaltimų skirstymo į specialios ir bendrosios tyčios nusikaltimus. Teismas pažymėjo, jog savanoriškas kaltininko apsvaigimas turėtų būti laikomas svarbiu veiksniu sprendžiant, ar kaltininkas tikrai veikė tyčia ar buvo neatsargus konkretaus nusikaltimo atveju. Nors sprendimas byloje *Kamipeli (1975)* buvo priimtas anksčiau nei buvo išspręstas klausimas *DPP v Majewski (1977)* byloje, tačiau 1984 m. Naujosios Zelandijos Teisės reformos komitetas patvirtino poziciją, išreikštą būtent *Kamipeli (1975)* byloje²⁰⁰. Toks požiūris visiškai sutampa su Australijos Aukščiausiojo Teismo išreikšta pozicija. Šios valstybės, atsisakydamos nusikaltimų skirstymo į specialiosios ir bendrosios tyčios nusikaltimus, atvėrė galimybę netraukti asmens, veiką padariusio apsvaigimo būsenoje, baudžiamojon atsakomybėn ne tik už specialiosios tyčios nusikaltimus, bet ir už kitus nusikaltimus.

1993 m. Anglijos ir Velso Teisės komisija išreiškė siūlymą panaikinti anglosaksų teisėje prieštarigai vertinamą *DPP v Majewski (1977)* byloje priimtą nusikaltimų skirstymą į specialiosios ir bendrosios tyčios nusikaltimus ir laikyti kaltininko apsvaigimą baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe visų nusikaltimų atvejais, jeigu dėl apsvaigimo kaltininkas negalėjo veikti turėdamas reikiamą subjektyvųjį elementą (*mens rea*). Kartu buvo rekomenduojama į nusikaltimų sistemą integruoti naują nusikaltimą, skirtą atvejams, kuomet žala sukelia kaltininkui esant apsvaigimo būsenoje²⁰¹. Analogišką poziciją Teisės komisija palaikė ir vėlesnėse, t. y. 1995²⁰² m. bei 2009²⁰³ m. ataskaitose. Pastebėtina, jog tokių siūlymų aptinkama ne tik Teisės komisijos rekomendacijose, bet ir anglų teisinėje literatūroje²⁰⁴. Šiuo aspektu anglų-amerikiečių teisėje siūloma alternatyva supanašėja su Vokietijos teisinėje sistemoje palaikoma pozicija, kuomet asmuo, kuris nusikaltimą padarė tyčia ar dėl neatsargumo sukėlęs sau apsvaigimo būseną, yra traukiamas atsakomybėn pagal tam atvejui skirtą Vokietijos

²⁰⁰ The Law Commission report. Intoxication and criminal liability. 2008, Law Com No. 314. P. 131. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc314.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

²⁰¹ Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 182.

²⁰² The Law Commission report. Legislating the criminal code: intoxication and criminal liability. 1995, Law Com No. 229. <http://www.bailii.org/ew/other/EWLC/1995/229.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-28).

²⁰³ The Law Commission report. Intoxication and criminal liability. 2008, Law Com No. 314. P. 125. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc314.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-25.

²⁰⁴ Dingwall G. Drunkenness, intoxication and criminal liability. 2006, issue 1. http://www.ias.org.uk/resources/publications/alcoholalert/alert200601/al2006_p10.html; prisijungimo laikas: 2010-11-28; Smith J. C. and Hogan B. Criminal law. Fourth edition. – London: Butterworths, 1978. P. 189-191; Gardner S. The importance of *Majewski* // Oxford journal of legal studies. 1994, Vol. 14, No. 2. P. 284. <http://www.jstor.org/stable/764622>; prisijungimo laikas: 2010-11-28.; Schabas P. B. Intoxication and culpability: towards an offence of criminal intoxication // University of Toronto Faculty of Law Review. 1984, Vol. 42. P. 160-163. <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/utflr42&div=24&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2010-11-25; Horder J. Sobering up? The Law Commission on criminal intoxication // The Modern Law Review. 1995 Vol. 58, No. 4. <http://www.jstor.org/stable/1096461?seq=1>; prisijungimo laikas: 2010-11-27.

BK § 323a straipsnį. Atsižvelgiant į tai, galime teigti, jog Vokietijos baudžiamojoje teisėje išplėtotas problemos sprendimo būdas anglosaksų teisėje yra laikomas sektinu pavyzdžiu, kurio perėmimas padėtų išspręsti problemas, susijusias su nusikalstamų veikų, padarytų kaltininkui apsvaigus nuo alkoholio, narkotinių ar kitokių psichiką veikiančių medžiagų, vertinimu.

Apibendrinant galime teigti, jog kaltininko apsvaigimo įtakos baudžiamajai atsakomybei vertinimas Lietuvos, Vokietijos ir anglų-amerikiečių teisinėse sistemose esmingai skiriasi. Išnagrinėjus šių pozicijų argumentus, darytina išvada, jog Vokietijos baudžiamojoje teisėje vyraujanti pozicija yra pagrįstesnė nei kitų valstybių. Joje laikomasi požiūrio, kad nenustačius kaltininko dar blaivioje būsenoje susiformavusios tyčios padaryti konkretų nusikaltimą, negalima patraukti jo baudžiamojon atsakomybėn už tyčinę nusikalstamą veiką, padarytą apsvaigimo būsenoje, nes asmuo nesuvokia savo veiksmų pavojingumo. Pažymėtina, jog asmens apsvaigimas pagal vokiškąją baudžiamosios teisės doktriną tokiu atveju nepašalina baudžiamosios atsakomybės – jis yra pripažįstamas kaltu pagal baudžiamojo įstatymo normą, numatančią atsakomybę už sąmoningą apsvaigimo būsenos sukėlimą, kas sąlygojo kilusius pavojingus padarinius. Autorės nuomone, Vokietijos patirties perėmimas ir tokios normos įdiegimas Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje padėtų sėkmingiau spręsti problemas, pasitaikančias sprendžiant kaltininko baudžiamosios atsakomybės už jo veiksmus, padarytus apsvaigimo būsenoje, klausimą. Siūloma alternatyva sudarytų sąlygas ir paskatintų daugiau dėmesio sutelkti į tai, ką kaltininkas iš tikrųjų padarė, t. y. jis būtų traukiamas atsakomybėn už tai, kad sukėlė sau apsvaigimo būseną, kuri nulėmė baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimą. Kartu būtų atsisakyta asmens pripažinimo kaltu dėl tyčinės nusikalstamos veikos, kuomet jo padarytai veikai nebūdingi tyčinės kaltės požymiai.

IŠVADOS

1. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai Lietuvoje, Vokietijoje bei anglosaksų valstybėse yra skirstomi pagal kaltės formą. Vokietijoje ir Lietuvoje kaltės formos, kuriomis gali būti padaromas nužudymas ar sveikatos sutrikdymas, iš esmės sudaro vienodą sistemą, tik pagal Vokietijos baudžiamąją teisę tiesioginė tyčia yra smulkiau suklasifikuota – nužudymas ar sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas turint ketinimą (kitais žodžiais – pirmojo laipsnio tiesiogine tyčia, vok. – *Absicht*) arba antrojo laipsnio tiesiogine tyčia (vok. – *Wissentlichkeit*). Bendrosios teisės tradicijos valstybių teisinėje sistemoje įtvirtintas nužudymas dėl rizikingumo (angl. – *recklessness manslaughter*) yra artimiausias nužudymui netiesiogine tyčia bei neatsargiam gyvybės atėmimui dėl nusikalstamo pasitikėjimo, o gyvybės atėmimas dėl didelio nerūpestingumo (angl. – *gross negligence manslaughter*) supanašėja su neatsargiu gyvybės atėmimu dėl nusikalstamo nerūpestingumo.

2. Tinkamas veikos kvalifikavimas, kai nukentėjusiajam gyvybė atimama nuo vieno ranka suduoto smūgio į galvos (veido) sritį, yra aktuali ir sudėtinga problema Lietuvos teismų praktikoje. Teismai labai plačiai interpretuoja kaltininko netiesioginę tyčią atimti gyvybę nukentėjusiajam, kas suponuoja itin griežtą žmogaus gyvybei didelio pavojaus nekeliančios nusikalstamos veikos teisinį vertinimą. Pažymėtina ir tai, kad teismai apskritai mažai reikšmės teikia subjektyvaus pakaltinimo principui, o nusikaltimų teisinį vertinimą nulemia kilę padariniai.

3. Ieškant atsakymo, kaip išspręsti sveikatos sutrikdymo, sukėlusio mirtį, teisinio vertinimo problemą, siūloma atsižvelgti į Vokietijos baudžiamosios teisės nuostatas ir Lietuvos Respublikos BK įtvirtinti normą, numatančią atsakomybę už mišria kaltės forma padarytą nusikalstamą veiką, kuomet pavojingos veikos, t. y. sveikatos sutrikdymo atžvilgiu būtų būtina nustatyti tyčią, o kilusių padarinių, t. y. gyvybės atėmimo atžvilgiu – neatsargią kaltės formą. Tuomet teismų praktika taptų nuoseklesnė ir labiau pagrįsta.

4. Lietuvos teismų praktikoje taikoma tyčinių nusikalstamų veikų (padarytų esant tiesioginei neapibrėžtai tyčiai ar netiesioginei tyčiai) kvalifikavimo pagal faktiškai kilusius padarinius taisyklė nulemia tai, jog vienodo pavojingumo nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai kvalifikacija iš esmės skiriasi priklausomai nuo to, ar pavojingi padariniai atsirado, ar ne. Todėl tokiu atveju tik atsitiktinumo faktorius nulemia veikos teisinį vertinimą ir kaltininkui kylančių teisinių pasekmių griežtumą. Tai ne visai dera su subjektyvaus pakaltinimo principu.

5. Kaip alternatyva tyčinių nusikalstamų veikų kvalifikavimo pagal faktiškai kilusius padarinius taisyklei yra siūloma pradėti taikyti baudžiamąją atsakomybę už pasikėsinimą

padaryti nusikalstamą veiką žmogaus gyvybei ar sveikatai netiesiogine tyčia. Tokiu atveju, kaltininkui net ir nesiekiant nukentėjusiojo mirties, tačiau savo elgesiu sukeldant didelį pavojų gyvybei, veika būtų kvalifikuojama atsižvelgiant į subjektyviuosius nusikaltimo požymius, kurie būtų vienodi tiek baigtos veikos, tiek pasikėsینimo atveju. Tai nėra novatoriškas ir praktikoje neišbandytas siūlymas – priešingai, veikos kvalifikavimo kaip pasikėsینimo padaryti nusikaltimą netiesiogine tyčia modelis yra sėkmingai taikomas Vokietijos teisinėje sistemoje.

6. Nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai, padarytų kaltininkui esant fiziologinio apsvaigimo būsenoje, teisinis vertinimas yra problematiškas. Lietuvos teismai, nenustatę kaltininko tyčinės kaltės padaryti nusikaltimą žmogaus gyvybei ar sveikatai nei blaivioje, nei fiziologinio apsvaigimo būsenoje, vis tiek inkriminuoja jam tyčinę nusikalstamą veiką, motyvuodami tuo, jog tokiu atveju kaltė laiko atžvilgiu pasislenka atgal. Tačiau neatkreipiamas dėmesys į tai, kad kaltininkas apskritai nėra vienu laiko tarpu neturėjo tyčios nei nužudyti, nei sutrikdyti sveikatą.

7. Sprendžiant klausimą dėl nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei ir sveikatai, padarytos kaltininkui esant stipraus apsvaigimo būsenoje, vertinimo, siūloma atkreipti dėmesį į Vokietijos patirtį šiuo klausimu. Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų apvarstyti galimybę įdiegti normą, numatančią atsakomybę už tai, kad kaltininkas sukėlė sau apsvaigimo būseną, kuri nulėmė pavojingų padarinių sukėlimą. Tuomet, teismui nenustačius kaltininko dar blaivioje būsenoje susiformavusios tyčios, asmuo būtų traukiamas atsakomybėn būtent pagal šią normą, o ne už tyčinę nusikalstamą veiką, kuomet jo padarytai veikai tyčinės kaltės požymiai nėra būdingi.

8. Kalbant apie problemų, susijusių su subjektyviųjų požymių nustatymu, sprendimo būdus bendrosios teisės sistemos valstybėse, pasakytina, kad jie atspindi itin (ir, manytume, pernelyg) griežtą anglosaksų valstybių baudžiamąją politiką. Todėl teigtina, kad jose pasirinkti problemų sprendimo būdai negali būti laikomi tinkamais ir priimtinais Lietuvos baudžiamosios teisės sistemai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
2. LTSR baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-147.

Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

3. Criminal Attempts Act (1981) // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47>
4. Strafgesetzbuch, StGB - in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 2. Oktober 2009 (BGBl. I S. 3214) // <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

Mokslinė literatūra lietuvių kalba

5. Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
6. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. - Vilnius: Eugrimas, 2003.
7. Bielinis A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamieji aspektai // Teisės problemos. 2007, Nr. 3 (57).
8. Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4).
9. Bikelis S. „Sąmoningas leidimas padariniams atsirasti“ – turiningas netiesioginės tyčios požymis ar jos intelektualinio momento parafrazė? // Teisės problemos. 2008, Nr. 3 (61).
10. Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
11. Drakšienė A., Drakšas R. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė. – Vilnius: Eugrimas, 2007.
12. Piesliakas V. Kaltė ir jos nustatymas // Socialistinė teisė. 1986, Nr. 4.

13. Piesliakas V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 4 (4).
14. Piesliakas V. Ką galima vadinti žudiku? // Justitia. 2010, Nr. 1 (73).
15. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. - Vilnius: Justitia, 2006.
16. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. - Vilnius: Eugrimas, 2001.
17. Pranka D. Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113).
18. Riaubaitė E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atėribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11 (113).
19. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003.

Mokslinė literatūra užsienio kalba

20. Ashworth A. Principles of criminal law. Fourth edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003.
21. Bohlander M. Principles of german criminal law. – Oxford: Hart Publishing, 2009.
22. Clarkson C. M. V., Keating H. M., Cunningham S. R. Clarkson and Keating criminal law: text and materials. Sixth edition. – London: Sweet and Maxwell, 2007.
23. Douglas G. Criminal law. Questions and answers 2003-2004. Third edition. - Oxford: Oxford University Press, 2003.
24. Heaton R. Criminal law textbook. - Oxford: Oxford University Press, 2004.
25. Horder J. Homicide Law in Comparative Perspective. - Oxford: Hart Publishing Ltd, 2007.
26. Jefferson M. Criminal law. Sixth edition. - Harlow: Pearson Longman, 2007.
27. Joecks W. Strafgesetzbuch Studienkommentar. 7 Auflage. – München: Beck, 2007.
28. Mitchell B. More thoughts about unlawful and dangerous act manslaughter and one-punch killer // Criminal Law Review. 2009.
29. Ormerod D. Smith & Hogan Criminal law: cases and materials. Ninth edition. – Oxford: Oxford university press, 2006.
30. Schönke A., Schröder H. Strafgesetzbuch Kommentar. – München: C. H. Beck'sche verlagsbuchhandlung, 1985.
31. Singer R. G. Criminal law. Examples and explanations. Second edition. - New York: Aspen law & Business, 2001.

32. Smith J. C. and Hogan B. Criminal law. Fourth edition. – London: Butterworths, 1978.
33. Williams G. Textbook of criminal law. – London: Stevens and Sons, 1978.
34. Wilson W. Criminal law. Doctrine and theory. – London and New York: Longman, 1998.
35. Жалинский А.Э. Современное немецкое уголовное право. – Москва: Проспект, 2006.

Teismų praktika

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 “ Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose” // Teismų praktika, 2004. Nr. 21.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-538/2001.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-1088/2001.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-666/2003.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-7/2004.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-299/2004.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-314/2004.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-558/2005.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-675/2006.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-38/2007.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-39/2007.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-354/2007.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-757/2007.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-774/2007.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-854/2007.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-176/2008.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-218/2008.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-281/2008.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-282/2008.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-388/2008.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-431/2008.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-531/2008.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-P-247/2009.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-109/2009.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-294/2009.
61. Lietuvos apeliacinio teismo apeliacinė byla Nr. 1A-72/2008.

62. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-29/2007.

Internetiniai šaltiniai

63. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo byla *R v Wyatt* (2009).
<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2009/88.html>.
64. Ashworth A. Criminal attempts and the role of resulting harm under the code, and in the common law // Rutgers law journal. 1987-1988, Vol. 19.
<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/rutlj19&div=38&id=&page=>
65. Brody D. C., Acker J. R., Logan W. A. Criminal law. – An aspen publication, 2001.
http://books.google.lt/books?id=2ipUSeStAzQC&printsec=frontcover&dq=brody+criminal+law&source=bl&ots=dhZ2jA5YUy&sig=wGVS-I7H-97DK-YxJDLRs2Fijw&hl=lt&ei=vyQJTaeVOMGe4Qa4rOS4AQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBoQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false
66. Carlan P. E., Nored L. S., Downey R. A. An introduction to criminal law. – Jones and Bartlett Publishers, 2010.
http://books.google.lt/books?id=75m64KF4l_4C&printsec=frontcover&dq=An+introduction+to+criminal+law&hl=lt&ei=xz0NTY71MsnQOdZWyZcJ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CCoQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false
67. Columbia Law Review Association. Intoxication as a criminal defence // Columbia Law Review. 1955, Vol. 55, No. 8. <http://www.jstor.org/stable/1119640>
68. Cooper B. QC., Morris L. T. With Malice Aforethought: A Study of the Crime and Punishment for Homicide. – Oxford: Hart Publishing Ltd, 2004.
<http://site.ebrary.com/lib/mrulibrary/docDetail.action?docID=10276255&p00=malice%20aforethought>
69. Dingwall G. Drunkenness, intoxication and criminal liability. 2006, issue 1.
http://www.ias.org.uk/resources/publications/alcoholalert/alert200601/al2006_p10.html
70. Duff R. A. Criminal attempts. – Oxford: Oxford university press, 2004.
http://books.google.lt/books?id=CU6YUxdz2vQC&printsec=frontcover&dq=criminal+attempts&source=bl&ots=e-AqAvJzQH&sig=s5kSRNz0cB7Yh9mrAlhp10UqDQ4&hl=lt&ei=VJrpTJPEB8LIswbV6oyQCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CCMQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false

71. Fischer B. and Rehm J. Alcohol consumption and the liability of offenders in the German criminal system // Contemporary drug problems. 1996, Vol. 23.
<http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/condp23&div=44&id=&page=>
72. Fischer B. and Rehm J. Intoxication, the law and criminal responsibility – a sparkling cocktail at times: the case studies of Canada and Germany // European Addiction Research. 1998, Vol. 4, Issue 3.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&hid=105&sid=e9cfeb6c-8bd6-4705-97ed-4ec3b14ea85d%40sessionmgr110>
73. Gardner S. The importance of Majewski // Oxford journal of legal studies. 1994, Vol. 14, No. 2. <http://www.jstor.org/stable/764622>
74. Gardner T. J., Anderson T. M. Criminal law. Tenth edition. 2009.
http://books.google.lt/books?id=vzHQUDvsPr4C&printsec=frontcover&dq=criminal+la+w&hl=lt&ei=6pbmTL-rLtCJ4gakwv34Ag&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=9&ved=0CFkQ6wEwCA#v=onepage&q&f=false
75. Horder J. Sobering up? The Law Commission on criminal intoxication // The Modern Law Review. 1995 Vol. 58, No. 4. <http://www.jstor.org/stable/1096461?seq=1>
76. Horder J. Varieties of intention, criminal attempts and endangerment // Legal Studies. 1994, Vol. 14, Issue 3. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1748-121X.1994.tb00507.x/abstract>
77. Joecks W., Miebach K. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. - Verlag C. H. Beck München, 2003. http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMuekoStGB_1_Band5%2Fcontent%2FMuekoStGB%2EBand5%5FFile2473%2Ehtm
78. Keedy E. R. Criminal attempts at common law // The University of Pennsylvania Law Review. 1954, Vol. 102, No. 4. <http://www.jstor.org/stable/3309982>
79. Lordų Rūmai, byla *Attorney-General for Northern Ireland v Gallagher* (1963).
<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/uk/cases/UKHL/1961/2.html&query=Gallagher&method=boolean>
80. Lordų Rūmai, byla *DPP v Majewski* (1977);
<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1976/2.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-24.
81. Lordų Rūmai, byla *Powell* (1997).
<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldjudgmt/jd971030/powell01.htm>;

82. Mitchell B. Although the Ministry of Justice has spent the last two years reviewing homicide law, there still remains a serious problem around “one-punch killers” which means punishment for bad luck. <http://www.barristermagazine.com/article-listing/current-issue/although-the-ministry-of-justice-has-spent-the-last-two-years-reviewing-homicide-law,-there-still-remains-a-serious-problem-around-%E2%80%9Cone-punch-killers%E2%80%9D-which-means-punishment-for-bad-luck.html>
83. NStZ Rechtsprechungsreport Strafrecht, 2004. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata\zeits\nstz-rr\2004\cont\nstz-rr.2004.361.1.htm&pos=6&hlwords=#xhlhit>
84. Putzke H. Der strafbare Versuch, JuS 2009. <http://beck-online.beck.de/Default.aspx?vpath=bibdata%2fZEITS%2fJuS%2f2009%2fcont%2fjus%2e2009%2e894%2e1%2ehtm#Y-300-Z-JUS-B-2009-S-894-N-1-GL-1>
85. Schabas P. B. Intoxication and culpability: towards an offence of criminal intoxication // University of Toronto Faculty of Law Review. 1984, Vol. 42. <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/utflr42&div=24&id=&page=>
86. Smith J. C. Two problems in criminal attempts // Harvard Law Review. 1957, Vol. 70, No. 3. <http://www.jstor.org/stable/1337811>
87. Smith R., Rook D., Murrell L. Conversion course companion for law. Core legal principles and cases for CPE/GDL. – Dorset: Dorset press, 2008. http://books.google.lt/books?id=ZSv5XTZytxIC&printsec=frontcover&dq=conversion+course&hl=lt&ei=1ysJTavLBYOE0oWYsK8E&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCUQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false
88. Sullivan G. R. Intent, subjective recklessness and culpability // Oxford Journal of Legal Studies. 1992, Vol. 12, No. 3. <http://www.jstor.org/stable/764772?seq=1>
89. Tasmania law reform institute. Intoxication and criminal responsibility. 2005, Issues paper No 7. <http://www.law.utas.edu.au/reform/docs/IntoxicationIssuesPaper16Mar05.pdf>
90. Thacker v Commonwealth, 1922. The Virginia law register. New Series, 1923, Vol. 8, No. 10. <http://www.jstor.org/stable/1108904>
91. The Law Commission consultation paper No 177. A new homicide act for England and Wales? 2005. http://www.lawcom.gov.uk/docs/cp177_web.pdf

92. The Law Commission report. Intoxication and criminal liability. 2008, Law Com No. 314. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc314.pdf>
93. The Law Commission report. Legislating the criminal code: intoxication and criminal liability. 1995, Law Com No. 229. <http://www.bailii.org/ew/other/EWLC/1995/229.pdf>
94. The Law Commission report. Murder, manslaughter and infanticide. Law Com No. 304, 2006. <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc304.pdf>
95. The Law Reform Commission consultation paper. Involuntary manslaughter. LRC CP 44-2007, 2007. <http://lawreform.ie/fileupload/consultation%20papers/cpInvoluntaryManslaughter.pdf>
96. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo (BGH) 2000 m. vasario 22 d. sprendimas byloje 5 StR 573/99. <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/99/5-573-99.php3?suchwort=212&>
97. Williams G. Rationality in murder – a reply // Legal Studies. 1991, Vol. 11. <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/legstd11&div=20&id=&page>

Karolina Barauskaitė Nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistema Lietuvos, Vokietijos ir anglų-amerikiečių sistemos baudžiamojoje teisėje / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. S. Bikelis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2010. – 78 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas – atskleisti nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai teisinio vertinimo pagal subjektyviuosius požymius skirtingose nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemose problematiką, pateikti tinkamiausias šių problemų sprendimo alternatyvas. Pirmojoje darbo dalyje apžvelgiamos Lietuvos, Vokietijos bei anglų-amerikiečių nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos. Antrojoje – nagrinėjamos problemos, susijusios su gyvybės atėmimo dėl vieno suduoto smūgio į galvos (veido) sritį, teisiniu vertinimu. Trečiojoje dalyje analizuojama baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą netiesiogine tyčia taikymo problematika. Ketvirtoji darbo dalis skirta apžvelgti veikos teisinio vertinimo problemas, kuomet kaltininkas nusikalstamą veiką žmogaus gyvybei ar sveikatai padaro būdamas fiziologinio apsvaigimo būsenoje. Kiekvienoje dalyje lyginamuoju aspektu apžvelgiama Lietuvos, Vokietijos bei bendrosios teisinės sistemos valstybių praktika darbe nagrinėjamais klausimais.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS: subjektyvaus pakaltinimo principas, tyčia, neatsargumas, pasikėsinimas, apsvaigimas.

Karolina Barauskaitė The System of Crimes against Person's Life and Health in the Criminal Law of Lithuania, Germany and Common Law Countries / Final Master Thesis of Criminal Law and Criminology. Supervisor Dr. S. Bikelis. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2010. – 78 p.

ANNOTATION

The aim of final master thesis is to reveal the topics of legal evaluation of crimes against person's life and health according to subjective features in different systems of criminal act against person's life and health and to present the most suitable alternatives of these problems. Lithuanian, German and common law countries systems of crimes against person's life and health are presented in the first part of the work. The second part deals with the problems, related to legal evaluation of killing by one punch in the area of head (face). The third part analyses implementation of criminal responsibility for attempt of murder or grievous bodily harm with indirect intention. The fourth part of work is intended to review legal evaluation problems of act, when the perpetrator commits the criminal act against person's life or health in the state of strong intoxication. All parts review practice of Lithuanian, German and common law states in comparative aspect on the questions, analysed in this work.

THE MAIN CONCEPTS: the principle of subjective accusation, intention, recklessness, attempt, intoxication.

SANTRAUKA

Nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistema Lietuvos, Vokietijos ir anglų-amerikiečių sistemos baudžiamojoje teisėje

Pagrindinės sąvokos: subjektyvaus pakaltinimo principas, tyčia, neatsargumas, pasikėsinimas, apsvaigimas.

Magistro baigiamajame darbe yra tiriama, kaip skirtingos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos padeda spręsti aktualius subjektyviųjų požymių nustatymo klausimus. Tai leidžia įvertinti šių sistemų funkcionalumą. Pirmiausia apžvelgiamos Lietuvos, Vokietijos ir anglų-amerikiečių nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos, išryškinami pagrindiniai jų skirtumai. Toliau darbe analizuojami teismų praktikoje pasitaikantys atvejai, susiję su kaltininko kaltės turinio nustatymu, kuomet nukentėjusiajam gyvybė atimama nuo vieno ranka suduoto smūgio į galvos (veido) sritį. Taip pat nagrinėjama baudžiamosios atsakomybės už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia taikymo problema, pateikiami argumentai ir kontrargumentai šiuo klausimu, apžvelgiama teismų praktika. Galiausiai analizuojama nusikalstamų veikų, padarytų kaltininkui esant stipraus apsvaigimo būsenoje, teisinio vertinimo problema. Lyginamuoju aspektu apžvelgiama Lietuvos, Vokietijos ir bendrosios teisės sistemos valstybių praktika visais darbe analizuojamais klausimais. Prieinama prie išvados, jog kai kurias subjektyviųjų požymių nustatymo problemas lemia Lietuvos nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai sistemos trūkumai. Todėl Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų atkreipti dėmesį į Vokietijoje įtvirtintą šios kategorijos nusikalstamų veikų sistemą ir pasiremti Vokietijos patirtimi, kurios pozicija nagrinėjamais klausimais yra labiau pagrįsta.

SUMMARY

The System of Crimes against Person's Life and Health in the Criminal Law of Lithuania, Germany and Common Law Countries

The main concepts: the principle of subjective accusation, intention, recklessness, attempt, intoxication.

The final master thesis analyzes how different systems of crimes against person's life and health help solve relevant questions of defining subjective aspects. That allows evaluating functionality of those systems. Firstly, systems of crimes against person's life and health of Lithuanian, German and English-American systems are reviewed, their main differences are highlighted. Cases, occurring in courts practice, related with defining the content of perpetrator's guilt, when the life of aggrieved is taken by one hand strike in head's (face's) sphere, are analysed further in this work. Also, problem of implementing criminal responsibility for attempt to commit criminal act with indirect intention is analysed, arguments for and against are presented, practice of courts is reviewed. Finally, the problem of legal evaluation of criminal acts, committed by a perpetrator in the state of strong intoxication, is analysed. Practices of Lithuanian, German and common law states are reviewed in comparative aspect on the questions, analysed in this work. The analysis leads to the conclusion that some problems of defining subjective features are conditioned by deficiency of Lithuanian crimes against person's life and health system. As a result, Lithuanian legislator should pay attention to German consolidated criminal acts system of this category and use German experience, the position of which is more grounded in respect to the analysed questions.